

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
BAĞIMLILIK VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ADLİ BİLİMLER ANABİLİM DALI

ERGENLERDEKİ SİBER ZORBALIĞIN RİSKLİ DAVRANIŞLAR AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yaren BIYIKLI

**ADLİ BİLİMLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMANI
Prof. Dr. Sunay FIRAT**

ADANA-2025

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
BAĞIMLILIK VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ADLİ BİLİMLER ANABİLİM DALI

ERGENLERDEKİ SİBER ZORBALIĞIN RİSKLİ DAVRANIŞLAR AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yaren BIYIKLI

**ADLİ BİLİMLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMANI
Prof. Dr. Sunay FIRAT**

ADANA-2025

KABUL ve ONAY

T.C. ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ, BAĞIMLILIK VE ADLİ BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI
ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesini okuduğumu ve anladığımı ve Çukurova Üniversitesi Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun Olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Tez olarak sunduğum bu çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda bu konuda hakkımda yapılacak tüm yasal işlemleri ve aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 12.12.2024

Yaren BIYIKLI

Kayıtlı olunan Program : **Adli Bilimler Yüksek Lisans Programı**

Tezin Konusu : **Ergenlerdeki Siber Zorbalığın Riskli Davranışlar Açısından İncelemesi**

Tezin Türü : Yüksek Lisans : (X) Doktora: ()

Danışmanın Adı-Soyadı : Prof. Dr. Sunay FIRAT

Danışmanın İletişim Bilgileri

Telefon

E-Posta

Öğrencinin İletişim Bilgileri

Telefon

E-Posta

Adresi

*Bu belgenin Lisansüstü eğitim tezleri savunmaya alınmadan önce öğrenci tarafından doldurulup imzalanarak Enstitü Müdürlüğüne teslim edilmesi gerekmektedir.

ÖN SÖZ

Gelişen teknoloji ve dijitalleşen dünya, hayatımıza birçok yenilik getirirken aynı zamanda yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. Özellikle siber zorbalık, dijital dünyanın görünmeyen yüzünde bir tehdit olarak varlığını sürdürmektedir. Duygusal açıdan daha hassas olan ergenler üzerinde derin psikolojik etkiler bırakabilen önemli bir riskli davranış türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tez, ortaokul ve lise öğrencilerinde siber zorbalığın riskli davranışlarla ilişkisini inceleyerek, siber zorbalığın bütünsel bir perspektifle anlaşılmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Tez yazım sürecimde tecrübeleri ve rehberliği ile bana yardımcı olan değerli danışmanım Prof. Dr. Sunay FIRAT'a, manevi desteği için sevgili arkadaşım Mertcan ETİKE'ye ve sevgili aile üyelerime sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Yaren Bıyıklı

Adana/2024

TEŞEKKÜR

Çalışmam boyunca bana rehberlik eden, bilgi ve deneyimleriyle yol gösteren, süreç esnasındaki bütün zorluklara karşı yanımda olan Prof. Dr. Sunay FIRAT' a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yardımları ve destekleri için Artvin İl Milli Eğitim Müdürü Fahri ACAR'a,

Veri toplama aşamasında zamanlarını ve yardımlarını bahşeden tüm öğretmenlere ve öğrencilere,

İlgi ve desteğini her zaman yanımda hissettiğim aileme,

Desteğini ve anlayışını bir an olsun bile esirgemeyen sevgili arkadaşım Mertcan ETİKE'ye teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunarım.

Yaren BIYIKLI

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖN SÖZ.....	iv
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	ix
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	xi
ÖZET.....	xii
ABSTRACT.....	xiii
1. GİRİŞ VE AMAÇ	1
2. GENEL BİLGİ	3
2.1. Geleneksel Akran Zorbalığı ve Siber Zorbalık.....	3
2.1.1. Siber Zorbalık Türleri.....	4
2.2. Siber Zorbalık Risk Faktörleri	5
2.2.1. Teknoloji Kullanımı	5
2.2.2. Bireysel Riskler	6
2.2.3. Akran Riski.....	7
2.2.4. Aile Riski.....	7
2.2.5. Okul Riski.....	8
2.2.6. Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) Siber Zorbalık.....	9
2.3. Siber Zorbalığın Yaygınlığı ve Literatürdeki Çalışmalar	10
2.4. Riskli Davranışlar	12
2.5. Riskli Davranışlar Alt Boyutları	12
2.5.1. Antisosyal Davranışlar	13
2.5.2. Alkol ve Sigara Kullanımı.....	13
2.5.3. İntihar Eğilimi	14
2.5.4. Beslenme Alışkanlıkları.....	15
2.5.6. Okul Terki	15
2.6. Riskli Davranışları Açıklayan Yaklaşımlar	16
2.6.1. Biyolojik Temelli Yaklaşım	16
2.6.2. Sosyal-Bilişsel Yaklaşım.....	16

2.6.3. Psikolojik Temelli Yaklaşımlar	16
2.6.4. Problem Davranış Kuramı	17
2.7. Riskli Davranışlara Neden Olan Faktörler	18
3. GEREÇ VE YÖNTEM	20
3.1. Araştırmanın Amacı	20
3.2. Araştırmanın Hipotezleri	20
3.3. Araştırmanın Modeli	20
3.4. Araştırmanın Türü	20
3.5. Evren ve Örneklem	21
3.6. Çalışmaya Dahil Edilme Kriterleri	21
3.7. Verilerin Toplanması	21
3.8. Veri Toplama Araçları	22
3.8.1. Sosyodemografik Veri Toplama formu	22
3.8.2. Siber Zorbalık Ölçeği	23
3.8.3. Riskli Davranışlar ölçeği	23
3.9. Verilerin Analizi	23
4. BULGULAR	25
4.1. Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ), Ölçeğin Alt Boyutları ve Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)'ye Ait Betimleyici İstatistiksel Bulgular	25
4.2. Sosyodemografik Bulgular	26
4.2.1. Ebeveynlerin Sosyodemografik Özelliklerinin İncelenmesi	26
4.2.2. Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerinin İncelenmesi	28
4.3. Ebeveynlerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ), Ölçeğin Alt Boyutları ve Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ) Puanlarının Karşılaştırılması	33
4.4. Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ), Ölçeğin Alt Boyutları ve Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ) Puanlarının Karşılaştırılması	39
4.5. Öğrencilerdeki Siber Zorbalık ile Riskli Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	74
5. TARTIŞMA	76
6. SONUÇ	89

7. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	91
8. ÖNERİLER	92
KAYNAKLAR.....	93
EKLER.....	108
EK-1. Etik Kurul Onayı.....	108
EK-2. Yönetim Kurulu Kararı	109
EK-3. Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü Tez Çalışma İzni	110
EK-4. Ebeveyn Onam Formu	111
EK-5. Öğrenci Onam Formu	112
EK-6. Ebeveyn Sosyodemografik Veri Formu.....	113
EK-7. Öğrenci Sosyodemografik Veri Formu.....	115
EK-8. Riskli Davranışlar Ölçeği.....	118
EK-9. Siber Zorbalık Ölçeği.....	120
ÖZGEÇMİŞ.....	122

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge No:

Sayfa No:

Çizelge 1. Riskli Davranışlar Ölçeği, Ölçeğin Alt Boyutları ve Siber Zorbalık Ölçeğine Ait Cronbach's Alpha Değerleri	24
Çizelge 2. Riskli Davranışlar ve Siber Zorbalık Değişkenlerine Ait Betimleyici Bulgular.....	25
Çizelge 3. Veli sosyodemografik özellikleri	27
Çizelge 4. Öğrenci sosyodemografik özellikleri	30
Çizelge 5. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ Puanlarının Veli Mesleğine Göre Karşılaştırılması.....	34
Çizelge 6. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının aile içi şiddet durumuna göre karşılaştırılması.....	36
Çizelge 7. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının velilere sorulan çocuk okul başarı düzeyine göre karşılaştırılması	37
Çizelge 8. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının velilere sorulan “çocuğunuz şiddete uğradı mı?” sorusuna göre karşılaştırılması	38
Çizelge 9. Öğrencilerin SZÖ ve RDÖ puanlarının öğrencilerin cinsiyetine göre incelenmesi.....	40
Çizelge 10. Öğrencilerin SZÖ ve RDÖ puanlarının öğrencilerin yaşlarına göre karşılaştırılması	41
Çizelge 11. Öğrencilerin SZÖ ve RDÖ puanlarının sınıf düzeylerine göre karşılaştırılması	43
Çizelge 12. Öğrencilerin SZÖ ve RDÖ puanlarının öğrenim gördükleri okul türüne göre incelenmesi	47
Çizelge 13. Öğrencilerin SZÖ ve RDÖ puanlarının ebeveyn tutumuna göre incelenmesi.....	49
Çizelge 14. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının şiddete maruz kaldıkları çevrelere göre karşılaştırılması	52
Çizelge 15. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının aile üyelerinden birini şiddet uygularken görme durumlarına göre karşılaştırılması	54
Çizelge 16. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının şiddete maruz kalma durumuna göre karşılaştırılması	55
Çizelge 17. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının şiddet uygulama durumuna göre karşılaştırılması	56
Çizelge 18. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının şiddet uyguladığı kişiye göre karşılaştırılması	57
Çizelge 19. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının günlük internet kullanım süreleri göre karşılaştırılması	59
Çizelge 20. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının üye oldukları sosyal ağlara göre karşılaştırılması	61
Çizelge 21. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının arkadaşlarıyla olan ilişkilerine göre karşılaştırılması	64
Çizelge 22. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının akranlarıyla olan sorunlarını çözme yöntemine göre karşılaştırılması	66
Çizelge 23. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının ebeveynleri ile ilişkilerine göre karşılaştırılması.....	68

Çizelge 24. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının ebeveynleri ile sorun çözme yöntemlerine göre karşılaştırılması	70
Çizelge 25. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının sorunlarını en sık paylaştıkları kişilere göre karşılaştırılması	73
Çizelge 26. Öğrencilerin RDÖ Toplam Puanları ve Alt Boyut Puanları ile SZÖ Puanları Arasındaki Korelasyon Değerleri	74
Çizelge 27. Öğrencilerdeki Riskli Davranışların Siber Zorbalık Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi.....	75

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

SİMGELER

d	: Cohen d
N	: Evren Sayısı
n	: Örneklem Sayısı
p	: Anlamlılık
r	: Korelasyon katsayısı
$\bar{X}$	: Ortalama

KISALTMALAR

TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
WHO	: World Health Organisation
TCK	: Türk Ceza Kanunu
RDÖ	: Riskli Davranışlar Ölçeği
AS	: Antisosyal Davranışlar
SK	: Sigara Kullanımı
AK	: Alkol Kullanımı
OT	: Okul Terki
İE	: İntihar Eğilimi
BA	: Beslenme Alışkanlıkları
SZÖ	: Siber Zorbalık Ölçeği
GİKS	: Günlük İnternet Kullanım Süresi

ÖZET

Ergenlerdeki Siber Zorbalığın Riskli Davranışlar Açısından İncelenmesi

Zorbalık fiziksel, sözel, doğrudan veya yan yöntemler kullanılarak gerçekleştirilen kasıtlı ve sürekli olan bir şiddet türüdür. Siber zorbalık ise çeşitli teknolojik araçlar kullanılarak bir kişi veya grup tarafından yine bir kişi veya bir gruba yapılan zorba davranışlardır.

Bu çalışma ile ülkemizde ortaokul ve lise öğrencilerinde görülen siber zorbalığın riskli davranışlar açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın ikincil amacı ise ortaokul ve lise öğrencilerindeki siber zorbalık ve riskli davranışları sosyodemografik değişkenler açısından incelemektir. Bu amaçlar doğrultusunda çalışmada nicel araştırma yaklaşımına dayalı ilişkisel desen kullanılmıştır.

Araştırmanın evren ve örneklemini 2022-2023 eğitim öğretim yılında Artvin iline bağlı ortaokul ve liseler oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Sosyodemografik Veri Toplama Formu, Riskli Davranışlar Ölçeği ve Siber Zorbalık Ölçeği Kullanılmıştır. Katılımcılardan elde edilen veriler SPSS 24.0 programı ile analiz edilmiştir.

Çalışmanın bulgularına göre, riskli davranışlar ile siber zorbalığın istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu ve riskli davranışların ortaokul ve lise öğrencilerindeki siber zorbalık üzerinde pozitif yönde anlamlı etkisi olduğu saptanmıştır. Ayrıca cinsiyet, okul türü, sınıf düzeyi, günlük internet kullanım süresi, ebeveyn tutumu, aile içerisindeki şiddet, akran ve aile problemleri gibi faktörler ile öğrencilerdeki riskli davranışlar ve siber zorbalık arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olduğu gözlenmiştir. Elde edilen bulgular ışığında çalışmanın sonunda ortaokul ve lise öğrencilerindeki riskli davranışları ve siber zorbalığı önleyebilecek birtakım öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Zorbalık, siber zorbalık, riskli davranışlar, ergen, önleyici faktörler

ABSTRACT

Examination of Cyberbullying Among Adolescents in Relation to Risky Behaviors

Bullying is a deliberate and persistent form of violence carried out through physical, verbal, direct, or indirect means. Cyberbullying, on the other hand, refers to bullying behaviors perpetrated by an individual or group towards another individual or group through various technological tools.

This study aims to investigate cyberbullying observed among middle and high school students in Turkey in terms of risky behaviors. A secondary aim of the research is to examine cyberbullying and risky behaviors among middle and high school students with respect to sociodemographic variables. To achieve these, a relational design based on the quantitative research approach was employed.

The population and sample of the study consist of middle and high schools in the province of Artvin during the 2022-2023 academic year. Data collection tools included the Sociodemographic Data Collection Form, the Risky Behaviors Scale, and the Cyberbullying Scale. The data obtained from the participants were analyzed using SPSS 24.0.

According to the findings, a statistically significant relationship was identified between risky behaviors and cyberbullying. Risky behaviors were found to have a positive and significant impact on cyberbullying among middle and high school students. Additionally, factors such as gender, type of school, grade level, daily internet usage, parental attitudes, domestic violence, and peer and family problems were observed to have statistically significant relationships with risky behaviors and cyberbullying among students. Based on the findings, several recommendations were proposed at the conclusion of the study to prevent risky behaviors and cyberbullying among middle and high school students.

Keywords: Bullying, cyberbullying, risky behaviors, adolescent, precursor factors

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Giderek aşına olduğumuz zorbalık davranışı teknolojinin ilerlemesinin bir sonucu olarak dijital ortamlara taşınmıştır. İnternet aracılığı ile çeşitli sanal ortamlarda gerçekleştirilen bu zorbalık davranışı “siber zorbalık” olarak adlandırılmaktadır. Arıcak (2012) siber zorbalığı şu şekilde tanımlamaktadır “bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümüdür” (1). Günümüzün dijital çağında, çevrimiçi platformlarda karşılaşılan siber zorbalık, giderek artan bir endişe kaynağı haline gelmiştir. Scaglione (2006) tarafından da belirtildiği üzere, “bilişim ve iletişim teknolojilerinin getirdiği en önemli zorluklardan biri, geleneksel zorbalığın sanal platformlara aktarılmasıdır”. Siber zorbalık, internet ve sosyal medyanın ergenler üzerindeki olumsuz etkileri arasında yer alan bir davranış türüdür (3, 4, 5). Ergenlerin yaklaşık %90'u internet kullanırken %70'i en az bir sosyal medya hesabına sahiptir (6). Bu nedenle, ergenlerin diğer yaş gruplarındaki bireylere kıyasla, internet ve sosyal medyanın olumsuz sonuçlarıyla daha sık karşılaşma olasılığı olduğu söylenebilir (7, 8, 9, 10, 11). Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde siber zorbalık günlük internet kullanım süresi, aile ve arkadaş ilişkileri, aile desteği ve sosyal destek gibi değişkenler ile incelendiği görülmektedir (12, 13, 14, 15, 16, 17).

Siber zorbalık bireylere veya gruplara dijital ortamda sürekli ve kasıtlı olarak zarar vermektir. Teknolojinin gelişimi ile birlikte siber zorbalık mağdurlara kolayca erişebilmekte ve zorba davranışlarını kalıcı hale getirebilmektedir. Bununla birlikte, yapılan zorbalık yüz yüze gerçekleşmediği için zorbanın mağdur ile empati kurabilmesi de daha güçtür. Bu bağlamda siber zorbalığı dijital ortamda gerçekleştirilen riskli davranışlar olarak ele almak mümkündür. Riskli davranışlar, yasalara ve sosyal normlara aykırı olan, onaylanmayan, toplumsal yapı içerisinde problemlilik olarak nitelendirilen davranışlar olarak tanımlanmaktadır (18). Alanyazında siber zorbalık ile riskli davranışlar arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma bulunmamakla birlikte siber zorbalık ile antisosyal ve yıkıcı davranışlar arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirten çalışmalar bulunmaktadır (19, 20, 21, 22, 23).

Dijital iletişim araçlarının kullanımının artmasıyla birlikte, siber zorbalık vakaları da artmaktadır. Siber zorbalık, mağdurlar üzerinde travmatik etkiler bırakabilmektedir. Özellikle ergenlik dönemindeki bireylerin psikososyal sağlığı ve kişilik gelişimi üzerinde kritik bir etkiye sahiptir. Bu araştırmanın amacı siber zorbalığa etki eden faktörleri bütünsel olarak incelemektir.

2. GENEL BİLGİ

2.1. Geleneksel Akran Zorbalığı ve Siber Zorbalık

Türk Dil Kurumu şiddeti “karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, duygu ve davranışta aşırılık, kaba güç” olarak tanımlanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü’ne (WHO) göre şiddet “kişinin, kendine, başkasına, bir gruba veya topluluğa karşı ölüm, yaralama, psikolojik zarar verme gibi davranış” şeklinde tanımlanmaktadır. Şiddetin bir başka türü ise zorbalıktır. Zorbalık, bir kişinin başkasına kasten zarar vermek amacıyla yaptığı rahatsız edici davranışlardır. Olweus (1993) zorbalığı tanımlarken söz konusu davranışın kasıtlı ve tekrarlı olmasına ve güç dengesizliğinin varlığına vurgu yapmaktadır (24).

Zorbalık, günümüzde oldukça sık rastlanan konulardan biridir. Zorbalık gerek okul ortamında gerek iş ortamında olsun bireyin sosyalleştiği çevrelerde karşısına çıkabilecek bir durum haline gelmiştir. Zorbalık fiziksel, sözel, doğrudan veya yan yöntemler kullanılarak gerçekleştirilebilir (25). 1990’ların başlarından itibaren doğrudan olmayan zorbalık türleri de araştırma konusu olmaya başlamıştır (26). Okul zorbalığı, iş yeri zorbalığı (mobbing), politik zorbalık, askerî zorbalık ve siber zorbalık olarak farklı çevrelerde zorbalık ile karşılaşılabilir.

Siber zorbalık, geleneksel akran zorbalığından türeyen ancak dijital ortamlarda meydana gelen zorba davranışlardır. Siber zorbalık, çeşitli teknolojik araçlar kullanılarak bir kişi ya da grup tarafından yapılan kasıtlı ve sürekli olarak başkalarına zarar verme eylemidir (27, 28, 29, 30, 31, 32). Smith vd. (2008) siber zorbalığı “bir birey veya grup tarafından elektronik iletişim biçimleri kullanılarak kendisini kolaylıkla savunamayacak kişi veya kişilere karşı sürekli ve tekrarlayan biçimde yapılan saldırgan ve kasıtlı eylemler” şeklinde tanımlanmaktadır (33). Willard’a (2007) göre siber zorbalık “internet veya diğer teknolojik araçlar kullanılarak zararlı materyali başkalarına gönderme, paylaşma veya sosyal saldırganlık yoluyla kişiye zarar verme eylemi” olarak tanımlanmaktadır (32). Arıcak (2009) buradaki tanımlara ek olarak isimsiz çağrılar, virüslü e-postaları, hakaret ve tehdit içeren iletileri, bir kişi ya da grubu karalama amacıyla gönderilen iletileri de siber zorbalık kapsamında ele almaktadır (34).

Siber zorbalık, geleneksel zorbalığa kıyasla belirli bir dijital beceri gerektirmektedir. İnternete erişimin yaygınlaşması ve kolaylaşması ile birlikte dijital ortamda geçirilen zaman artmıştır ve bu durum sanal ortamlardaki riskli davranışları da

yaygınlaştırmıştır. 2015 yılında gerçekleştirilen TÜBİTAK destekli bir proje kapsamında 1400 ortaokul öğrencisinin siber zorbalığa ilişkin algıları ve siber zorbalık oranları ölçülmüştür. Araştırmanın bulgularına göre, öğrencilerin %12'sinin siber zorbalığa maruz kaldığı ve %10,5'inin sözlü siber zorbalık yaptığı belirlenmiştir. 2022 yılında Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Güvenli İnternet Merkezi tarafından gerçekleştirilen “Türkiye’deki ebeveyn ve çocukların internet kullanım alışkanlıkları” araştırması kapsamında 8-16 yaş aralığındaki 10.475 öğrenciye ve onların ebeveynlerine ulaşılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre dijital becerilerin yaş ile doğrusal bir şekilde arttığı, dijital ortamdaki riskli etkinliklerin 15-16 yaş aralığında en yüksek olduğu, 15-16 yaş aralığındaki ergenlerin riskli içeriklere maruz kalma oranı daha yüksektir ve en sık arkadaşından en az da öğretmenden destek alındığı tespit edilmiştir.

Alanyazındaki çalışmalarda internet kullanım sıklığı ve süresi ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasında doğrusal bir ilişki olduğu belirtilmektedir (35, 36, 37). Teknolojinin gelişimi ile birlikte siber zorbalar mağdurlara kolayca erişebilmekte ve zorba davranışlarını kalıcı hale getirebilmektedir (28, 33, 38, 39, 40). Bununla birlikte, yapılan zorbalık yüz yüze gerçekleşmediği için zorbanın mağdur ile empati kurabilmesi de daha güçtür (33). Belsey (2008), siber zorbaların anonim olduğunu ve bu belirsiz kimliklerinin arkasına gizlenerek mağdurlar üzerinde kontrol ve güç algısı kurmaya çalıştığını belirtmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin sunduğu fırsatlar beraberinde birçok riski de getirmektedir. Siber zorbalık da bu riskler arasında yer almaktadır (41).

2.1.1. Siber Zorbalık Türleri

Siber zorbalığın farklı türleri bulunmaktadır ve bu alandaki ayrımlar ve tanımlamalar çeşitlidir. Arıcak ve diğerleri (2012) siber zorbalığı “elektronik zorbalık” ve “elektronik iletişim zorbalığı” olarak iki şekilde ele almaktadır (1). Elektronik zorbalık, şifre kırmayı, web sitelerini ele geçirmeyi ve virüslü e-postalar göndermeyi içerirken, elektronik iletişim zorbalığı ise kişileri sürekli rahatsız etme (siber takip), alay etme, isim takma, dedikodu yayma ve kişinin rızası olmadan özel görüntü veya videolarını yayınlama gibi davranışları kapsamaktadır (1).

Bir başka ayırım ise siber zorbalığın doğrudan ve dolaylı şeklinde ikiye ayrılmasına yöneliktir (43). Bu ayrıma göre doğrudan yapılan siber zorbalık fiziksel

(kasten yapılan elektronik saldırı), sözel (küfür, aşağılama içeren ifadeler), sözsüz (özel resim veya diğer bilgiler ile tehdit etme) ve sosyal (çevrimiçi dışlanma, gruptan atılma) olarak gerçekleşmektedir. Dolaylı yoldan yapılan siber zorbalık ise bireyin gizli bilgilerini ifşa etme, telefon, e-posta veya sosyal medya platformlarında dedikodu yayma, iftira atma, bir kişiye karşı sanal ortamda iftira içeren karalama kampanyası düzenleme gibi eylemleri içermektedir.

Nocentini ve ark. (2010) göre siber zorba davranışlar, yazılı ve sözlü iletişim yoluyla yapılan rahatsız edici davranışlar, uygun olmayan şekilde birisinin resim veya videosunu gönderme veya paylaşma, çevrim içi ortamda bireyleri kasıtlı olarak dışlama ve başka birinin kimliğini ve hesabını kullanma olarak sınıflandırılmıştır.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde en sık karşılaşılan siber zorbalık türleri farklılaşmaktadır. Patchin ve Hinduja'nın (2006) öğrencilerle yaptığı araştırmaya göre, en sık karşılaşılan siber zorbalık türlerinin sanal ortamda dışlanma ve hakarete uğrama olduğu ortaya konmuştur (31). Arıçak ve ark. (2008) çalışmasında, öğrencilerin en çok hakarete uğradığı tespit edilmiştir (44). Erdur-Baker ve Kavşut'un (2007) araştırmasında ise, kişiyi sohbet odasından çıkarma ve hakaret etme olarak belirlenmiştir (35).

2.2. Siber Zorbalık Risk Faktörleri

2.2.1. Teknoloji Kullanımı

Siber zorbalığa neden olabilecek faktörlerden biri problemli internet kullanımıdır. Eroğlu'nun (2014) çalışmasına göre problemli internet kullanımının siber zorbalığa ek olarak siber mağduriyet üzerinde de etkisi olduğu saptanmıştır (45). Ergenin ekran süresinin artması dijital ortamlarda riskli davranışlar gösterme olasılığını da etkileyecektir. Yapılan bir araştırmada siber zorbalığın riskli internet davranışları ve problemli internet kullanımı ile ilişkili olduğu saptanmıştır (46). Lenhart (2007), sanal ortamda zararlı içeriklerin kolayca üretilip yayılabilmesi ve bu içeriklerin erişilebilir olması gibi faktörlerin siber zorbalık üzerinde etkisi olduğunu belirtmektedir (47).

Bir başka etmen olarak ergenin kendisine ait teknolojik aracının bulunma durumudur. Bu durum ergenin internette geçirdiği sürenin artmasına da sebep olacaktır. Araştırmalara göre kişisel telefon/bilgisayar/tableti olan öğrencilerin siber zorbalık yapma ihtimali daha yüksektir (48, 49).

Çocuk ve ergenlerin interneti faydalı bir şekilde kullanabilmesi için ebeveynlerin denetimi oldukça önemlidir. Ergenlerdeki internet kullanımının ebeveynler tarafından denetlenme durumunun da siber zorbalığı anlamlı bir şekilde etkilediği saptanmıştır (46, 50, 51). Bazı çalışmalarda siber zorbalık ile anne-baba eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir (51, 52). Literatürde yüksek eğitimli ailelerden gelen çocukların geçirdikleri zamanın daha denetimsiz olduğu belirtilmektedir (53). Bu araştırma kapsamında ergenin anne-baba eğitim düzeyi de incelenecektir. Çünkü akran grubunun ve ailenin çeşitli özelliklerinin, ergenin olumsuz davranışları üzerinde önemli etkileri olduğu bilinmektedir (53).

2.2.2. Bireysel Riskler

İlgili literatür incelendiğinde siber zorbalığı yordayan birçok faktör olduğu görülmektedir. Yaş, cinsiyet, internet kullanımı, aile ve akran ilişkileri ve kişilik özellikleri gibi hem bireysel hem çevresel faktörlerin etkisi bulunmaktadır. Bazıları ise Yaman ve Peker'in (2012) belirttiği gibi arkadaşlık ilişkilerini güçlendirmek, sıkıntılarını gidermek veya kendilerine haksızlık yapıldığını hissettikleri için intikam almak isteyebilmektedir (39). Şaka yapma ve kasıtlı zarar verme gibi nedenlerin yanısıra sanal ortamın sunduğu kolaylık ve risk azlığı gibi faktörlerin de siber zorbalığın yaygınlaşmasına katkı sağladığı bilinmektedir.

Geleneksel zorbalığa karışan bir kişinin siber zorba olması, zorba olmayan kişilere göre 5 kat daha yüksektir (54). Aynı şekilde hem siber zorbalık hem de geleneksel zorbalık yapmış olan bireyler siber mağdur olmaya daha yatkındır (55). Arıcak'ın (2009) yapmış olduğu çalışma bulgularına göre kişinin siber zorbalık geçmişinin olması bu davranışın tekrarlanma olasılığını artırmaktadır (34).

Alanyazındaki birçok çalışmada siber zorbalığın yaş ile birlikte arttığı belirtilmiştir (56, 57,96). Bunun sebebi ise ergenlik ile birlikte risk alma davranışlarının da artmasıdır (58).

Siber zorbalık ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi bazı çalışmalar anlamlı bulurken (14, 56, 59, 60, 61) bazı çalışmalar ise anlamsız bulmuştur (36, 62, 63). Cinsiyeti anlamlı bulan çalışmaların çoğunda erkek öğrencilerdeki siber zorbalığın kız öğrencilere göre yüksek olduğu belirtilmiştir.

Psikopati ve narsisizm gibi antisosyal kişilik özellikleri siber zorbalığın önemli yordayıcılarından (64). Kişilerdeki düşmanca duygular ve psikotik belirtiler ile siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişki vardır (34). Mizaç, düşük empati düzeyi ve düşük benlik saygısı da siber zorbalık için risk faktörleri arasındadır (58, 65, 66, 67). Zor mizaca sahip olan bireyler davranışları içselleştirme veya dışsallaştırmada problem yaşamaktadır. Yapılan bir çalışmada siber mağduriyetin içselleştirme sorunları ile, siber zorbalığın dışsallaştırma sorunları ile anlamlı ilişkisi olduğu saptanmıştır (68). Bir çalışmada erkek öğrencilerdeki siber zorbalığın düşük benlik saygısı ile ilişkili olduğu saptanmıştır (69). Siber zorbalığa maruz kalmamış olan erkek öğrencilerdeki benlik saygısı yüksek bulunmuştur. Ayrıca düşük benlik saygısı zorbalığın hem yordayıcısı hem de sonucu olarak görülmektedir (54).

2.2.3. Akran Riski

Erken çocukluk dönemindeki çocukların davranışlarında ebeveynlerin ve öğretmenlerin etkisi baskınken ergenlik döneminde akranların etkisi daha baskın olmaktadır (70). Kişilerin siber zorbalık yapmasının sebebi olarak sosyal statü oluşturabilmek ve bu şekilde kendilerini göstermeyi amaçlamak olabileceği belirtilmiştir (39, 71). Ergenlik dönemindeki bireyler aidiyet hissetme ve kabul görme ihtiyacı doğrultusunda davranışlar sergileyebilmektedir. Ergenler davranışlarını sosyal etkileşimlerde akranlarına göre şekillendirmektedirler (72). Ergenin içinde bulunduğu sosyal grupta zorbalık davranışı destekleniyorsa ergenin de zorba olma olasılığını artırmaktadır. Olumlu sosyal davranışlar sergileyen akranların eksikliği ve akran reddi siber zorbalığın önemli yordayıcıları arasındadır (58, 73). Akran ile ilişkili faktörler incelendiğinde reddedilme ve dışlanma korkusunun siber zorbalık üzerinde etkili olduğu düşünülebilir.

2.2.4. Aile Riski

Her ne kadar ergenlik döneminde akranların etkisi baskın olsa da aile etkisi de ergenlerin davranışlarında önem taşımaktadır. Ergenlik dönemindeki gençlerin duygusal ihtiyaçlarının önemli bir kısmı ebeveynler tarafından karşılanmaktadır (23, 74, 75). Ergenin ebeveyninden aldığı destek ve ilgi eksik olduğunda siber zorbalık ve siber mağduriyet riski de artmaktadır. Wang vd. (2009) ebeveyn desteğinin tüm zorbalık türleri

ile ilişkili olduğunu belirtmektedir (76). Bunların yanısıra bireylerde ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtmaların varlığı sağlıklı sosyal ilişkiler kuramamalarına yol açmaktadır ve bu durum sanal ortamda kurulan ilişkilerde de siber zorbalığa yol açmaktadır (77).

Ebeveyn desteğinin yanısıra ebeveyn tutumu da siber zorbalığı yordayan önemli bir değişkendir. Ebeveyn tutumu ile siber zorbalık arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda ebeveyn tutumunu demokratik ve otoriter olarak algılayan ergenlerdeki siber zorbalık düzeyi daha yüksek bulunmuştur (13, 15, 17, 78).

Aile ile ilgili risk faktörlerden bir başkası ise çevrimiçi davranışların kontrol edilememesidir. Baldry ve ark. (2015) 13-18 yaş arası 4390 ergenin katıldığı çalışmalarında ergenlerin %35,9'u ebeveynlerinin kendilerini çevrimiçi ortamda denetlemediklerini ve ebeveyn kontrolünün zayıf olduğunu belirtmiştir (58). Ebeveynlerin çevrimiçi ortamları kullanma ve anlama konusunda yeterli bilgileri olmadığında çocukların çevrimiçi davranışlarını da kontrol etmeleri zorlaşmaktadır (75). Çevrimiçi davranışların kontrol edilememesi siber zorbalık oranının artmasına sebep olmaktadır (79).

2.2.5. Okul Riski

Erken çocukluktan yetişkinliğe kadar çocuklar günün önemli bir kısmını okulda geçirmektedirler. Dolayısıyla okul iklimi çocukların davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Siber zorbalığın bir yordayıcısı olarak okul ile ilgili faktörler alanyazında “okul iklimi, öğretmen desteği, okul memnuniyeti” gibi başlıklar altında incelenmiştir. Olumsuz okul iklimi ve düşük düzeyde denetimin siber zorbalık için risk oluşturduğu belirtilmektedir (80, 81). Kowalski ve ark. (2019) çalışmalarında algılanan okul memnuniyeti ve okul güvenliği arttıkça siber zorbalık ve siber mağduriyetin azaldığını tespit etmişlerdir (82). Okulda deneyimlenen olumsuz yaşantılar, okul dışında yaşanan siber zorbalığın sebebi olabilmektedir (32, 83). Ayrıca düşük öğretmen desteği ve siber zorbalık ile ilgili kuralların bulunmaması da siber zorbalık oranlarını artırmaktadır (58). Türkiye'de 1.263 ortaokul ve lise öğrencisinin katıldığı bir araştırmada siber zorbalığa maruz kalmamış olan ergenlerin, siber zorba ya da siber mağdur olan ergenlere göre okullarına ve öğretmenlerine yönelik algılarının daha olumlu olduğu tespit edilmiştir (72).

2.2.6. Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) Siber Zorbalık

Siber zorbalık Türk Ceza Kanunu'nda bağımsız bir suç olarak ele alınmamakla birlikte 5237 sayılı TCK'da "Bilişim Alanında İşlenen Suçlar" başlığı altında ele alınmaktadır.

Siber zorbalık bağlamında sayılabilecek –internet ortamında gerçekleştirilmesi halinde- suçlar aşağıdaki başlıklar halinde bulunmaktadır;

- "Kasten insan öldürme (madde 81) (*Sanal şiddet uygulayarak bir kimsenin yaşamına son verilmesi halinde*)
- İntihara yönlendirme (madde 84)
- Eziyet (madde 96)
- Ayrımcılık (madde 122)
- Haberleşmenin gizliliğini ihlal (madde 132) (*Özel yaşamını izlenmesi ve kişinin iletişimine müdahale edilerek içeriğinin alay konusu edilmesi halinde*)
- Kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması (madde 133)
- Hakaret veya sövme (madde 125),
- Tehdit (madde 106),
- Kişilerin huzur ve sükununu bozma (madde 123),
- Siber takip (ısrarlı takip) (madde 123/A),
- Özel hayatın gizliliğini ihlal etme (madde 134),
- Kişisel verilerin kaydedilmesi (madde 135),
- Verileri hukuka aykırı olarak ele geçirme veya verme (madde 138)".

TCK'da yer alan mevcut yasal düzenlemeler genellikle siber zorbalık olarak kabul edilebilecek suçları kapsamaktadır, ancak spesifik olarak bu konuya odaklanmış bir yasa bulunmamaktadır. Siber zorbalığın önlenmesine yönelik yasaların etkinliği, hem suçların tespitinde ve cezalandırılmasında hem de önleyici tedbirlerin alınmasında önemlidir. Bu sebeple siber zorbalığın tanımının netleştirilmesi ve bu tanıma uygun suçlar için spesifik cezaların belirlenmesi önemlidir.

Diğer ülkelerde siber zorbalığı önlemeye yönelik spesifik yasal düzenlemelerin arttığını görüyoruz. Örneğin İsveç siber zorbalığı önlemede öncü bir ülke olarak öne çıkmaktadır. İsveç, siber zorbalıkla mücadelede hem yasal düzenlemeler hem de

toplumsal bilinçlenme ve eğitim konusunda önemli adımlar atmış bir ülkedir. İsveç'in siber zorbalığı önlemek için başarılı bir örnek olmasının sebebi çevrimiçi taciz, tehdit, iftira gibi davranışları kapsayan yasalarının olması; suç işleyenlerin tespit edilmesi ve cezalandırılmasında etkili bir işbirliği ve koordinasyon sağlaması ve mağdurlara yönelik destek mekanizmalarının güçlendirilmiş olmasıdır.

Türkiye'de siber zorbalığı önlemek için kapsamlı yasal düzenlemeler yapılabilir, eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir. Polis, eğitim kurumları, sivil toplum kuruluşları bir araya gelerek ortak stratejiler belirlemeli ve uygulamalıdır. Polis ve diğer ilgili kurumlar siber zorbalık vakalarını ciddiye almalı ve mağdurlara destek olmalıdır. İş birliği içerisinde çalışılarak ve hızlı müdahale yapılarak siber zorbalık önenebilir.

2.3. Siber Zorbalığın Yaygınlığı ve Literatürdeki Çalışmalar

Siber zorbalığın gelişimi ve yaygınlığı, internetin ve sosyal medyanın yaygınlaşması ile paralel bir şekilde ilerlemiştir. Teknolojinin kullanımı yaygınlaştıkça kişisel bilgiler, fotoğraflar, konuşmalar gibi sahip olduğumuz özel bilgiler de sanal ortama taşınmıştır. “We Are Social” tarafından yayımlanan rapora göre, 2022 yılının Ocak ayı itibarıyla, önceki yılın aynı dönemine göre internet kullanımı %4; sosyal medya kullanımı ise %10,1 oranında yükselmiştir. Bunun sonucunda, dünya nüfusunun büyük bir kısmı interneti (%62,5) ve sosyal medyayı (%58,4) aktif olarak kullanmaya başlamıştır. Ayrıca, dünya genelinde günlük ortalama sosyal medya kullanım süresi 2 saat 27 dakika iken, Türkiye’de 2 saat 59 dakika olarak kaydedilmiştir. (85).

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde ele alınan örneklerin genellikle ergenleri kapsadığı görülmektedir. Bhat (2008) bu durumu ergenlerin riskli deneyimlere daha kolay dahil olma eğilimi ile açıklamaktadır (86). Öztürk (2020) de benzer şekilde ergenlerdeki siber zorbalığı motor dürtüsellik ve dikkat dürtüsellliği ile ilişkilendirmiştir (87). Güney Kore’de yapılan bir çalışmada 4000 ergenin %14,6’sının siber mağdur olduğu, %6,3’ünün siber zorba olduğu, %13,1’inin ise hem siber zorba hem siber mağdur olduğu saptanmıştır (88). 2007-2017 yılları arasındaki siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilgili çalışmaların incelenmesinde siber zorbalığın yaygınlığının %5,3 ile %66,2 arasında olduğu; siber mağduriyetin yaygınlığının ise %1,9 ile %84,0 olduğu saptanmıştır (2).

Türkiye’deki çalışmalara bakıldığında Öztürk’ün (2020) 372 üniversite öğrencisinin katıldığı çalışmasında öğrencilerin %53’ünün siber zorbalık yaptığı, %59,7’sinin ise siber mağduriyet yaşadığı belirlenmiştir (87). Peker’in (2015) araştırması, öğrencilerin %17’sinin siber mağduriyet yaşadığı, %10,5’inin ise siber zorbalık yaptığı ve %35,2’sinin hem zorbalık yaptığını hem de zorbalığa maruz kaldığını ortaya koymuştur (89). Eroğlu’nun (2014) 606 lise öğrencisinin katıldığı çalışmasında öğrencilerdeki siber zorbalık oranının %10,4; siber mağduriyet oranının %6,94; hem siber zorba hem de siber mağduriyet olma durumunun ise %63,68 oranında olduğu belirlenmiştir (45). Ayas ve Horzum’un (2011) araştırmasında, ilköğretim öğrencilerindeki siber mağduriyet oranının %18,6; siber zorbalık oranının ise %11,6 olduğu bulgulanmıştır (83).

Haylı ve Çırak’ın (2022) yapmış olduğu bir çalışmada üniversite öğrencilerindeki siber zorbalık ile riskli davranışlar ve prososyal davranışlar arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (90). Literatürde ortaokul ve lise öğrencilerindeki siber zorbalığı riskli davranışlar açısından inceleyen bir araştırma bulunmamaktadır. Ancak siber zorbalığı inceleyen birçok çalışma vardır. Siber zorbalığı inceleyen öncü araştırmalardan biri olan Erdu Baker’in (2007) çalışmasında Türkiye’de de diğer ülkelerdeki gibi lise öğrencilerinin hem siber zorbalık yaptığı hem de siber zorbalık mağduru olduğu bulgulanmıştır (37). Özel ve devlet okullarındaki siber zorbalık deneyimlerini inceleyen bir başka çalışmada teknolojik iletişim araçları kullanan öğrencilerdeki siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu saptanmıştır (91).

Siber zorbalık günümüzde sıkça karşılaştığımız ciddi bir problemdir. Kişinin psikolojik iyi halini, kişiliğini ve sosyal hayatını olumsuz yönde etkileyen bir davranıştır. Ergenler açısından tehlikeli ve olumsuz sonuçlar doğurabilecek riskli bir davranış biçimidir. Siber zorbalık davranışları gösteren ergenlerde kurallara uymama (21, 22, 23), antisosyal davranışlar (22), sigara ve alkol kullanma (92, 93), okulda devamsızlık yapma (23, 94), silah taşıma (95, 96), olumsuz beslenme alışkanlıkları (95) ve intihar (97, 98) gibi davranışlar gözlenebilmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda siber zorbalığın riskli davranışlar ile ilişkisini açıklamak oldukça önemlidir.

2.4. Riskli Davranışlar

Bireylerin yaşamında çeşitli gelişimsel dönemler bulunmaktadır. Kişi içerisinde bulunduğu gelişimsel döneme uyum sağlamak ve böylece davranışlarında değişim meydana getirmektedir. Bu gelişim dönemlerinden biri olan ergenlik dönemi, bireyin çeşitli açılardan önemli değişimler yaşadığı bir dönemdir. Erikson'un (1968) kimlik gelişimi kuramı, ergenlik döneminin kimlik arayışının zirve noktası olduğunu vurgular (99). Ergenlik dönemi, sadece bireysel gelişimle sınırlı kalmaz; aynı zamanda sosyal ilişkilerin de yoğun olduğu bir dönemdir. Arkadaş çevresiyle daha fazla zaman geçirme isteği, onların fikirlerine değer verme ve sorunlarını onlarla paylaşmayı tercih etme gibi durumlar, sosyal gelişimin doğal bir sonucu olarak kabul edilmektedir (100). Stanley Hall (1904) ergenliği bir kimlik krizi ve ruhsal karmaşa olarak tanımlar, bu dönemin karmaşıklığını ve zorluklarını vurgular (101). Ergenlik döneminin içerdiği bu zorlukların sonucunda bireylerin riskli davranışlara yönelme ihtimalinin yüksek olduğu söylenebilir.

Riskli davranışlar, ergenin sağlığını tehdit eden ve onun sağlıklı bir şekilde yetişkinlik dönemine geçişini engelleyen eylemlerdir (102). Ergenlerdeki riskli davranışların başlıca özellikleri, toplum tarafından kabul görmeyen davranış biçimleri olmalarının yanı sıra gençlerin biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimlerine zarar vermesidir (18). Ergenlerin duygusal, sosyal ve fiziksel sağlığını olumsuz yönde etkileyebilecek potansiyel olarak zararlı eylemlerdir. Bu tür davranışlar, ergenlerin gelişim görevlerini tamamlamalarını engellemekle birlikte başarı duygularını yaşamalarını ve bir sonraki gelişim aşamasına başarılı bir şekilde geçiş yapmalarını da engellemektedir (103). Bu davranışlar ergenlerin özgüvenlerini, psikolojik iyi hallerini ve fiziksel sağlıklarını riske atan faktörlerdir (104).

2.5. Riskli Davranışlar Alt Boyutları

Problem davranış ya da riskli davranışlardan bazıları; kontrolsüz alkol kullanımı, sigara kullanımı, uyuşturucu kullanımı, korunmasız cinsel aktivitelerde bulunmak, riskli araç kullanımı, antisosyal davranışlar, okul terki şeklinde sıralanabilir (105). Literatür incelendiğinde en sık görülen riskli davranışların alkol ve sigara kullanımı, okul terki, riskli cinsel davranışlar, evden kaçma, internet bağımlılığı, intihar eğilimi, madde kullanımı ve beslenme alışkanlıkları olduğu görülmektedir (97).

2.5.1. Antisosyal Davranışlar

Antisosyal davranışlar, karşı gelme ve davranış problemleri olarak iki ayrı kategoride sınıflandırılmaktadır (106). Toplumun norm ve değerlerine uymayan, genellikle başkalarına zarar veren veya toplum içinde sosyal düzeni bozan davranışlardır. Antisosyal davranışlar saldırganlık, hırsızlık, eşyalara zarar vermek, vandalizm gibi çeşitli davranışları kapsamaktadır (18). Antisosyal davranışlar açık ve örtük olarak iki şekilde sınıflandırılmaktadır. Kavga etmek, küfür etmek, öfke patlamaları ve vandalizm gibi davranışlar açık antisosyal davranışları içerirken hırsızlık, yangın çıkarma, alkol ve madde kullanımı gibi davranışlar örtük antisosyal davranışları içermektedir.

Antisosyal davranışlar sergileyen bireyler de dürtüsellik, başkalarını suçlama eğilimi, sorumluluktan kaçınma, hiperaktivite, özdeğerlendirme ve empati eksikliği gibi ortak özellikler görülmektedir (107). Türkiye’de gerçekleştirilen bir çalışmada suç geçmişli olan kişilerde şiddete maruz kalma ve tanıklık etme, ihmal edilme, ebeveynlerde düşük eğitim düzeyi ve düşük sosyoekonomik düzeyin görüldüğü tespit edilmiştir (108).

Özellikle ergenlik dönemindeki bireyler için sosyal açıdan statü ve aidiyet kazanmak oldukça önemli olduğu için antisosyal davranışlarda artış olduğu söylenebilir. MEB’nın yapmış olduğu araştırmada da okullarda saldırganlık ve şiddet olaylarında artış olduğu gözlemlenmiştir. Buna ek olarak Türnüklü ve Yıldız’ın (2002) çalışmasında okuldaki öğretmenler tarafından öğrencilerin küfür, fiziksel saldırı, hırsızlık, yalancılık, eşyalara zarar verme gibi davranışlar sergilediği belirtilmiştir (109).

2.5.2. Alkol ve Sigara Kullanımı

Her iki madde de sağlık açısından riskler taşımaktadır ve uzun vadeli kullanımı sonucunda bağımlılık yapabilmektedir. Bunun yanı sıra biyolojik, psikolojik ve sosyal boyutu da olan bir sağlık sorunudur. Tütün ürünlerinin kullanımı, dünya genelinde kardiyovasküler hastalıklar, akciğer hastalıkları ve birçok kanser türü için en önemli risk faktörlerinden biri olmasına rağmen, yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

Alkol ve sigara, ergenler için kolay ulaşılabilir nitelikte olan zararlı maddelerdir (110). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan bir çalışmaya göre, 15 yaş ve üzeri bireyler arasında her gün tütün kullananların oranı, 2016'da %26,5 iken 2019'da %28,0'a yükseldiği tespit edilmiştir.

Ergenlik döneminde sigara ve alkol kullanmanın birçok sebebi vardır. Çocuklar, ergenler, genç ve yaşlı yetişkinler, erkekler, aile öyküsü, akran baskısı, düşük sosyoekonomik düzey, kültür gibi faktörler alkol tüketiminde risk faktörleri içerisinde (111). Özellikle ergenler özerklik kazanma amacıyla bu tür davranışlara daha sık yönelmektedirler (112). Arkadaş gruplarının etkisi altında olan ergenler sigara ve alkol kullanımına daha yatkındırlar. Alkolün birey üzerindeki etkileri arasında sosyalleşme, merak, stres azaltma, örnek alma, bireyin mizacı ve kolay erişilebilirlik gibi faktörler, insanların alkol tüketme nedenleri arasında öne çıkan etmenler olarak kabul edilmektedir (113).

2.5.3. İntihar Eğilimi

İntihar, bireyin istemli bir şekilde yaşamını sonlandırmasıdır. Durkheim'a (1992) göre ölümle sonuçlanacağı bilinerek yapılan bir davranışın doğrudan ya da dolaylı sonucu olan her ölüm olayına intihar denir (114). İntihar eğilimi ise bireyin intihar eğilimini gerçekleştirme riskini ifade etmektedir.

İntihara teşebbüs birçok farklı gerekçe ve koşullar altında gerçekleşebilmektedir. Öz-sevgi eksikliği, kendini olumsuz değerlendirme eğilimi, olumsuz benlik saygısı, yaşamak istememe ve intihar düşünceleri bunlardan bazılarıdır (115). Bu faktörlerin yanı sıra aile içindeki problemler, ekonomik zorluklar, psikiyatrik rahatsızlıklar, ilişkisel problemler de intihar riski açısından önem taşımaktadır (116). 2013 yılında yapılan bir çalışmada intihara teşebbüs sebebiyle hastaneye başvuran hastaların %52,16'sının 15-24 yaş arasında olup aile içi problemler sebebiyle intihara teşebbüs ettikleri tespit edilmiştir (117).

Amerika'da, ergenlerin ölüm sebepleri arasında cinayet ilk sırada gelirken, ikinci sırada kazalar, üçüncü sırada ise intihar bulunmaktadır (118). Türkiye'de yapılan araştırmalarda da intihar riskinin en fazla 14-25 yaş arası bireylerde olduğu belirlenmiştir (119, 120). Adana'da yapılan bir araştırmada lise öğrencilerinin %22,4'ünün intihar düşüncelerine sahip olduğu; % 14,1'inin intihar etmeyi planladığı ve % 6,2'sinin intihar girişiminde bulunduğu tespit edilmiştir (121). Çocuklar ve gençlerdeki intihar girişiminin araştırıldığı bir çalışmanın bulgularına göre ailede psikiyatrik tanı öyküsünün, aile içi problemlerin ve madde kullanımının intihar girişimi açısından risk faktörleri olduğu tespit edilmiştir (122). Yapılan araştırmalar bağlamında intihar riskinin diğer ülkeler gibi Türkiye için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz.

2.5.4. Beslenme Alışkanlıkları

Beslenme, vücudun sağlıklı büyümesi ve gelişmesi için gereksinim duyduğu besin öğelerini yeterli miktarda almayı ifade etmektedir (123). Beslenmek sadece fizyolojik olmayan, aynı zamanda da sosyolojik ve psikolojik özellikleri de içeren bir eylemdir (124). Sağlıklı ve dengeli beslenen bir kişi büyümek için gerekli besin öğelerini alacaktır. Obezite, diyabet, tansiyon gibi kronik sağlık risklerini azaltacaktır. Ayrıca sağlıklı beslenmek sosyal ilişkilerde özgüveni artıracaktır ve olumlu bir beden algısının gelişmesine yardımcı olacaktır. Bu hastalıklar yetişkinlik döneminde ortaya çıkmakla beraber başlangıcının çocukluk ve gençlik yıllarına dayandığı bilinmektedir (125). Demirezen ve Coşansu'nun (2005) çalışmasına göre ergenlerin ciddi derecede sağlıklı beslendikleri ve dolayısıyla beslenme alışkanlıkları açısından risk taşıdıkları tespit edilmiştir (126). Yapılan bir çalışmada öğrencilerdeki sağlıklı beslenme alışkanlıklarının ekonomik problemlerden ve yurt şartlarının yeterince iyi olmamasından kaynaklandığı; bunun da öğrencilerin öğün atlamasına ve hazır yiyecekler tüketmesine sebep olduğu saptanmıştır (127).

Ergenlikte beslenme alışkanlığı gençlerin gelişimlerini sağlıklı bir şekilde tamamlayabilmeleri açısından önem taşımaktadır. Ergenlik dönemindeki bireylerin daha sonraki dönemde yaşayacakları sağlık problemlerinin önüne geçebilmek açısından beslenme alışkanlıklarını araştırmak önem taşımaktadır.

2.5.6. Okul Terki

Ergenlik dönemindeki bir gencin eğitimi ve geleceği üzerine aldığı kararlar uzun vadede büyük önem taşımaktadır. Bu dönemde öğrenci riskli kararlar alabilmektedir. Öğrencinin eğitim sürecine devam etmemeye karar vermesi okul terkine yol açabilmektedir. Okul terki, bir öğrencinin mezuniyetinden önce veya devam ettiği programı tamamlamadan önce eğitimini yarıda bırakması şeklinde tanımlanmaktadır (128). Alanyazında okul terki okula ara verme, eğitim kurumunu terk etme ve sistemi terk etme olarak üç şekilde ele alınmaktadır (129). Kısa bir aradan sonra eğitime geri dönülmesine ara verme; eğitimin tamamen sonlandırılmasına sistemi terk etme; eğitim kurumunun değiştirilmesine ise eğitim kurumunu terk etme olarak tanımlanmaktadır.

Okulu terk etme eylemi gönüllü veya zorunlu olarak gerçekleştirilmektedir. Zorunlu olarak okulu terk etme eylemi çoğunlukla dışsal faktörlerden kaynaklanmaktadır

ve maddi problemler bu faktörler arasında önemli bir yerdedir (130). Tinto (1975) ise bu açıklamadan farklı olarak zorunlu terkin en önemli sebebini akademik yetersizlik olarak görmektedir (131). Alan yazına bakıldığında ekonomik zorluklar, aile içi problemler, akademik zorluklar, sosyal ve duygusal sorunlar gibi yaşanan zorluklar öğrencinin okula gitme konusunda isteksiz olmasına ve belki de okulu bırakmak istemesine sebep olabilir. (131).

2.6. Riskli Davranışları Açıklayan Yaklaşımlar

Riskli davranışları farklı yaklaşımlar ile açıklayan birçok görüş bulunmaktadır. Gençtanırım (2010) bu yaklaşımları biyolojik, sosyolojik, psikolojik ve psikososyal açıdan açıklamıştır (18).

2.6.1. Biyolojik Temelli Yaklaşım

Biyolojik temelli yaklaşım riskli davranışların genetik ve nörolojik faktörlerle ilişkili olduğunu savunmaktadır. Riskli davranışları açıklarken genetik yapının, nörolojik yatkınlıkların ve mizacın etkisine vurgu yapmaktadır. Biyolojik yaklaşıma göre dopamin ve serotonin gibi nörotransmitterlerin düzeylerindeki değişim bireyi riskli davranışlara yönleltmektedir.

2.6.2. Sosyal-Bilişsel Yaklaşım

Sosyal-bilişsel kuramlar riskli davranışları hem bireysel hem de çevresel faktörlerin etkileşimi ile açıklar. Sosyal öğrenme kuramı, sosyal kontrol kuramı ve saygınlığı artırma kuramı gibi temel görüşlerden yola çıkarak riskli davranışları açıklamaktadır. Albert Bandura'nın (1969) sosyal öğrenme teorisi teorisine göre bireyler çevrelerindeki model davranışları gözlemleyerek ve onların sonuçlarını değerlendirerek riskli davranışları öğrenirler. Ayrıca sosyal kuramlar bireylerin başkaları tarafından kabul görme, onaylanma arzusunun riskli davranışlara yol açtığını belirtmektedir (132).

2.6.3. Psikolojik Temelli Yaklaşımlar

Psikolojik temelli kuramlar riskli davranışların temelinde kişinin içsel çatışmalarının ve travmalarının olduğunu vurgulamaktadır. Kaplan tarafından geliştirilen Kendini Olumsuz Değerlendirme Kuramı'na göre kendini olumsuz değerlendirme

eğilimindeki bireyler, sağlıksız davranışlara daha fazla yönelmektedir (133). Yani olumsuz benlik yapısına sahip olan ergenler kendilerini olumsuz değerlendirme eğilimi gösterecek ve dolayısıyla sağlıksız modellerle özdeşim kurarak sağlıksız davranışlara yöneleceklerdir.

2.6.4. Problem Davranış Kuramı

Jessor ve Jessor (1977) tarafından geliştirilen Problem Davranış Kuramı, ergenlerin sosyal açıdan sorunlu davranışlarını ve bu davranışların kökenlerini açıklayan psikososyal bir bakış açısıdır. Problem Davranış Kuramı, ergenlikte gözlemlenen problem davranışların nedenlerini tek bir değişkenle açıklamak yerine, daha kapsamlı bir şekilde değerlendirir (134). Kurama göre riskli davranışlar belirli sistemlerin etkileşimi ile ortaya çıkmaktadır. Bu sistemler genetik sistem, sosyal çevre sistemi, algılanan çevre sistemi, kişilik sistemi ve davranış sistemidir. Genetik sistem, riskli davranışların aile kökenlerinin etkisini göstermektedir. Örneğin, aile geçmişinde alkol kullanımı bulunanlar risk altında olabilirken, yüksek zeka seviyesi koruyucu bir faktör olarak kabul edilmektedir (135).

Sosyal çevre sistemi iki temel yapıdan oluşur: sosyal yapı ve sosyo-demografik yapı. Sosyal yapı, toplumsal eşitsizlik, toplumdan uzaklaşma ve yasa dışı olanaklar gibi riskleri içerirken, koruyucu faktörler arasında denetimli aile ortamları, ilgili ebeveynler ve yakın çevreler bulunmaktadır (135).

Algılanan çevre sistemi, bireyin çevresiyle ilgili değişkenlerden oluşur ve bireyi hem dolaylı hem de doğrudan olarak etkiler. Uzak yapı, ebeveyn ve arkadaş kontrolü gibi değişkenler aracılığıyla riskli davranışları etkiler. Ebeveyn ve arkadaş kontrolü, riskli davranışların sosyal olarak kabul edilmediğini göstermektedir. Güçlü ebeveyn ve arkadaş kontrolü, riskli davranışların ortaya çıkma olasılığını azaltabilir. Yakın yapı ise riskli davranışları doğrudan etkiler ve arkadaşların davranış modelleri ve onayı gibi faktörlerden oluşur. Algılanan çevre sistemi içinde, sapkın davranışları sergileyen modeller ve aile-arkadaş çatışması risk faktörü olarak kabul edilirken, yapıcı davranışlar sergileyen modeller ve ailenin müdahalesi koruyucu faktör olarak işlev görür (18).

Kişilik sistemi motivasyonel yapı, kişisel inançlar ve kişisel kontrol yapısı şeklinde üç yapıya sahiptir. Motivasyonel yapı değerler ve gelecek beklentilerinden oluşur. Başarıya verilen önem ve başarı beklentisi arttıkça, uygun davranışların

benimsenme olasılığı artar. Değerlerde ve beklentilerdeki azalmanın ise riskli davranışları artırabileceği belirtilmektedir. Kişisel inanç yapısı sosyal eleştiri, yabancılaşma, benlik algısı ve içsel-dışsal kontrol odakları gibi bireysel özelliklerden oluşur. Düşük sosyal eleştiri, toplumsal normların kabul edilmesiyle ilişkilendirilirken, düşük yabancılaşma anlamlı ilişkiler kurmayı ve amaçlı yaşamı ifade eder. Yüksek benlik saygısı ve iç kontrol odaklanması, riskli davranışlara eğilimi azaltabilir. Kişisel kontrol yapısı, dini inançlar, risk alma eğilimi, yıkıcılık toleransı ve ahlaki tutumları içerir. Bu yapıdaki değerlerin artması veya azalması, riskli davranışlar için koruyucu veya risk faktörü olabilir (18).

Davranış sistemi, uygun ve sorunlu davranışlar olmak üzere iki yapıdan oluşur. Uygun davranışlar, sağlıklı yaşam tarzı ve okul başarısı gibi koruyucu davranışları içerir. Bu davranışlar, gençler için riskli davranışlara karşı koruma sağlayabilir. Sorunlu davranışlar ise bireyin yaşamını olumsuz etkileyen ve sağlığına zarar veren davranışları içerir. Bu davranışlar arasında alkol ve uyuşturucu madde kullanımı, suç işleme ve riskli cinsel davranışlar bulunmaktadır (18, 134).

Bu psikososyal yapıların davranış ve kişilik üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak etkisi söz konusudur. Bu sistemdeki değişkenler tetikleyici (risk) veya koruyucu özelliklere sahiptir. Olumlu veya prososyal davranış sergileyen rol modelleri, problem davranışlara karşı kişisel veya sosyal kontrol mekanizmaları ve olumlu davranışlara teşvik eden sosyal desteğin varlığı gibi koruyucu faktörler ergenlerin riskli davranışlarda bulunma olasılığını azaltmaktadır. Risk faktörleri ise maddi problemler, ebeveyn-arkadaş ilişkileri, olumsuz benlik algısı, düşük okul başarısı, risk alma eğilimi, alkol kullanımı ve olumsuz rol modeller gibi problem davranışlara eğilimi artırıcı faktörlerdir. Eğer koruyucu faktörler yoksa risk faktörlerinin etkisi artmakta ve bu durum da sorunlu davranışların artmasına yol açmaktadır (135, 136, 137).

2.7. Riskli Davranışlara Neden Olan Faktörler

Ergenlerde görülen riskli davranışların birçok sebebi bulunmaktadır. Kurama göre ergenlerin problemleri (riskli) davranışlar göstermesinin sebebi akranlarının saygısını kazanmak, onlar tarafından beğenilmektir. Kişilik, davranış ve çevre sisteminin etkileşime girmesinin bir sonucu olarak ergenler akranları tarafından kabul edilmek, kendi çevresini etkilemek ve tepkilerini çevresel normlara uygun hale getirmek için riskli davranışlar göstermektedir (121).

Riskli davranışları açıklayan kuramlardan elde edilen bilgilere göre kişi benlik saygısını artırmak ve stres ile baş edebilmek amacıyla riskli davranışlar sergileyebilmektedir (138). Başka bir neden olarak şiddete uğramış olmak, parçalanmış aile yapısı, düşük sosyoekonomik düzey gibi faktörler de riskli davranışlara sebep olmaktadır (139). Ergenlik dönemindeki bireyler sosyal ortamlara uyum sağlamak ve akranları tarafından kabul görüldüğünü hissetmek amacıyla riskli davranışlarda bulunabilmektedirler (112). Sosyal ve psikolojik sebeplerden farklı olarak gencin içinde bulunduğu fiziksel ve biyolojik süreçler de riskli davranışlara etki etmektedir (140). Ergenlerin sosyalleşme ve özerkleşme sürecinde önemli bir rol oynayan ebeveynler ve akranlar, risk alma davranışlarına yönelten nedenler arasında da önemli bir yere sahiptir (53).

Riskli davranışlar yasalara ve toplumsal normlara aykırı, toplum tarafından onaylanmayan ve problemli olarak nitelendirilen eylemler olarak tanımlanmaktadır. Siber zorbalık ise bireylerin dijital platformlar üzerinden kasıtlı ve sürekli olarak zarar verme davranışı ifade etmektedir. Bu bağlamda siber zorbalık, dijital ortamda gerçekleştirilen riskli bir davranış türü olarak ele alınabilir. Siber zorbalığın özellikle ergenler arasında yaygın olması, bu yaş grubunun psikososyal gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Siber zorbalığın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve riskli davranışlar ile olan ilişkisinin detaylı bir şekilde analiz edilmesi, hem bireylerin dijital dünyada karşılaştıkları tehditlerin anlaşılması hem de bu tehditlere yönelik etkili müdahale stratejilerinin geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Mevcut literatürde siber zorbalığın antisosyal ve yıkıcı davranışlarla ilişkili olduğuna dair bulgular bulunmakta olup, riskli davranışlar ile ilişkisini ele alan bir çalışma bulunmamaktadır. Bu araştırmanın amacı, siber zorbalığı riskli davranışlar bağlamında ele alarak hem teorik bilgi birikimine katkı sağlamak hem de pratikte uygulanabilir çözümler üretilmesine olanak tanımadır.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma ortaokul ve lise öğrencilerindeki siber zorbalık ile riskli davranışlar arasındaki ilişkiyi ve bu iki değişkenin sosyodemografik özellikler bağlamında incelenmesini amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

- Öğrencilerdeki siber zorbalık ile riskli davranışlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Varsa bu ilişkinin düzeyi nedir?
- Öğrencilerdeki siber zorbalık ile sosyo-demografik değişkenler arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Öğrencilerdeki riskli davranışlar ile sosyo-demografik değişkenler arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

3.2. Araştırmanın Hipotezleri

- **H₁:** Öğrencilerdeki siber zorbalık ile riskli davranışlar arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır.
- **H₂:** Öğrencilerdeki siber zorbalık ile sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır.
- **H₃:** Öğrencilerdeki riskli davranışlar ile sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır.

3.3. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada öğrencilerdeki siber zorbalık ve riskli davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

3.4. Araştırmanın Türü

Tanımlayıcı ve kesitsel nitelikte yürütülen bu çalışmanın uygulanabilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı'ndan yazılı izin ve Çukurova Üniversitesi Etik Kurul'undan etik kurul onayı alınmıştır. Çalışma Artvin Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ortaokul ve lise

düzeyinde eğitim veren devlet okullarında Mayıs 2023-Haziran 2023 tarihleri arasında yürütülmüştür.

3.5. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Artvin Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ortaöğretim ve lise düzeyinde eğitim veren devlet okulları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini Milli Eğitim Bakanlığı'nın onayladığı okullarda öğrenim gören 628 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrenciler 18 yaş altında oldukları için velileri tarafından araştırmaya katılmasına onay verilen öğrenciler araştırmaya dahil edilmiştir. Veri toplama formlarını eksik dolduran 7 katılımcı ile verilerin dağılımını bozan 47 katılımcı araştırmadan çıkarılarak 574 öğrenci ile analize devam edilmiştir.

Örneklem büyüklüğü: G*Power bilgisayar programı Güç Analizi için kullanılmış olup küçük etki büyüklüğünde ($f^2=0.035$), %80 güçte ve %5 tip I hata düzeyinde, araştırmanın yapılabilmesi için minimum 396 kişilik bir örneklem grubunun gerekli olduğu saptanmıştır (1).

3.6. Çalışmaya Dahil Edilme Kriterleri

Aydınlatma/onam formunu okuyup onaylayan ve Türkçe konuşup yazmada herhangi bir problem yaşamayan öğrenciler araştırmaya dahil edilmiştir.

3.7. Verilerin Toplanması

Bu çalışma için 03.05.2023-01.06.2023 tarihleri arasında Artvin iline bağlı 4 ortaokul, 1 fen lisesi, 1 sosyal bilimler lisesi, 2 mesleki ve teknik anadolu lisesi, 2 anadolu lisesinden veri toplanmıştır.

Araştırma iki aşamada gerçekleştirilmiş olup, ilk aşamada öğrencilere velilerinin doldurması gereken “Veli Onam Formu ve Veli Sosyodemografik Bilgi Formu” dağıtılmıştır. Ölçek dağıtılacak olan okullar ziyaret edilerek müdür/müdür yardımcılara araştırmanın konusu, süreci ve yöntemi açıklanmıştır. Ölçeklerin dağıtılacağı uygun günler, sınıflar ve ders saatleri okul yönetimi ve rehberlik öğretmeni eşliğinde belirlenmiştir. Veli formunun dağıtılması kısa sürdüğünden ötürü formların herhangi bir ders saatinde dağıtılması okul yönetimi tarafından uygun görülmüştür.

Araştırmacı veli formlarını öğrencilere dağıtırken sınıflara bazen tek bazen de nöbetçi öğrenci eşliğinde girmiştir. Veli formlarının sınıf içerisindeki öğrencilere dağıtılması araştırmacı tarafından yapılan açıklama ile birlikte yaklaşık 10 dk sürmüştür. Gündüzcü öğrencilere veli formlarını velilerine teslim ederek, yurttan kalan öğrencilere ise velileri ile telefonda iletişime geçerek doldurmaları gerektiği söylenmiştir. 8. Sınıf öğrencileri sınav döneminde oldukları için katılım sayısı oldukça düşük olmuştur.

Araştırmacı 1 hafta içerisinde 2 veya 3 okula giderek veli formlarını dağıtmıştır. Veli formları dağıtıldıktan sonra araştırmacı, öğrencilerin doldurulmuş formları yönetim birimlerine teslim etmesi için beklemiştir. Bu süreç 3-4 gün, bazen 1 hafta sürmüştür. Bazı veli formları boş bir şekilde geri teslim edilmiş, bazıları ise öğrencinin katılımını onaylamamıştır. Yalnızca veli tarafından doldurulduğuna emin olunan ve öğrencinin katılımını onaylayan formlar ile devam edilmiştir. İlk önce hangi okulda veli formlarının teslim edilme süreci tamamlandıysa o okula tekrar gidilerek araştırmanın ikinci aşamasına geçilmiştir.

Araştırmaya katılması onaylanan öğrencilere “Öğrenci Onam Formu, Öğrenci Sosyodemografik Formu, Riskli Davranışlar Ölçeği ve Siber Zorbalık Ölçeği” dağıtılmıştır. Anketlerin doldurulması 1 ders saati kadar sürmüştür. Ortaokul öğrencilerinde bu süreç daha da uzayarak 2 ders saatine çıktığı gözlenmiştir. Bu süreç ilk aşamadaki kadar kısa sürmediğinden ötürü öğrencilerin boş dersleri veya az sayıda olan dersleri (beden eğitimi, müzik, resim gibi) tercih edilmiştir.

Araştırmacının bu süreçte yaşamış olduğu en büyük zorluk zaman yönetimi olmuştur. Özellikle de 5. ve 6. sınıf öğrencileri ölçekteki maddeleri okumakta ve anlamakta zorluk çektikleri için süreç oldukça uzamıştır. Bu probleme ek olarak öğrencilerin sayısının fazla olduğu durumlarda zaman yetmemiş olup veri toplama sürecinin günlere yayılması gerekmiştir. Onay alınan okulların tamamına gidilerek toplanan veriler sonucunda 628 kişiye ulaşılmıştır.

3.8. Veri Toplama Araçları

3.8.1. Sosyodemografik Veri Toplama formu

Araştırmada katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla hem veliler için hem de öğrenciler için olmak üzere iki farklı sosyodemografik bilgi formu

kullanılmıştır. Kişisel bilgi formları araştırmacı tarafından hazırlanmış olup cinsiyet, yaş, okul türü, internette geçirilen süre, aile yapısı, veli-öğrenci şiddet geçmişi gibi soruları içermektedir.

3.8.2. Siber Zorbalık Ölçeği

Araştırma kapsamında öğrencilerdeki siber zorbalığı belirlemek amacıyla Arıcak, Kınay ve Tanrıkulu (2012) tarafından geliştirilen Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ) kullanılacaktır. Ölçek tek boyutlu olup 24 maddeden oluşmaktadır ve 4'lü likert şeklinde (1= hiçbir zaman, 2=bazen, 3= çoğu zaman, 4= her zaman) puanlanmaktadır. Ölçekten alınan puanlar 24-96 aralığındadır. Siber zorbalık davranışı ne kadar yüksekse, ölçekten alınan puan da o kadar yüksek olmaktadır (2). Ölçek tek faktörlü olup, Cronbach alfa katsayısı 0.95; test-tekrar test güvenirlik katsayısı ise 0.70 olarak belirlenmiştir (2).

3.8.3. Riskli Davranışlar ölçeği

Araştırma kapsamında öğrencilerdeki riskli davranışları tespit etmek için Dilek Gençtanırım-Kuru (2010) tarafından geliştirilen Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ) kullanılmıştır. Riskli Davranışlar Ölçeği ortaokul öğrencilerindeki riskli davranışları belirlemek amacıyla kullanılmaktadır (3). Antisosyal davranışlar, alkol kullanımı, sigara kullanımı, intihar eğilimi, okul terki ve beslenme alışkanlıkları olmak üzere 6 boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 36 maddeden oluşmaktadır ve 5'li likert tipi (1=kesinlikle uygun değil, 2= uygun değil, 3= kısmen uygun, 4=uygun,, 5= kesinlikle uygun) şeklinde puanlanmaktadır. Ölçekten alınan puanlar 180-36 aralığındadır. Ölçekten yüksek puan alan kişilerde riskli davranışların yoğunluğundan bahsedilirken düşük puan alan kişilerde riskli davranışların düşük düzeyde olduğundan bahsedilebilir. RDÖ ile ilgili yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına bakıldığında Cronbach alfa katsayısı 0.90; test-tekrar test güvenirlik katsayısı ise 0.85 olarak belirlenmiştir (3).

3.9. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında gerekli analizler IBM SPSS Statistics 26.0 programı ile yapılacaktır. Elde edilen bulgular ile tanımlayıcı analizler, normal dağılım testi, gruplar arası karşılaştırma testleri, frekans ve dağılım analizleri, korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır.

Kullanılan ölçeklerin güvenilirliğini ölçmek amacıyla Cronbach's alfa testi kullanılmıştır. Bu testten elde edilen değer 0-1 arasında değişmekte olup yüksek değer yüksek güvenirliliğin göstergesidir. Yapılan analizin sonuçları çizelge 1'de gösterilmiştir. Riskli Davranışlar Ölçeği için güvenilirlik alfa katsayısı $\alpha=0,845$, Siber Zorbalık Ölçeği için $\alpha=0,849$ olarak saptanmıştır. İki ölçek için de alfa katsayısının yüksek derecede güvenilir olduğu görülmektedir.

Çizelge 1. Riskli Davranışlar Ölçeği, Ölçeğin Alt Boyutları ve Siber Zorbalık Ölçeğine Ait Cronbach's Alpha Değerleri

Ölçek ve Alt Boyutları	Cronbach's Alpha	Frekans (N)
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	0,845	36
Antisosyal Davranışlar (AS)	0,712	7
Alkol Kullanımı (AK)	0,855	7
Sigara Kullanımı (SK)	0,766	6
İntihar Eğilimi (İE)	0,646	4
Beslenme Alışkanlıkları (BA)	0,715	5
Okul Terki (OT)	0,725	7
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	0,849	24

Değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistiklerden kategorik olanlar sayı ve yüzde olarak; sürekli olanlar ise ortalama, standart sapma ve medyan, minimum ve maksimum değerler şeklinde verilecektir. Sürekli değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu örneklem sayısı baz alınarak test edilecektir. İki bağımsız grubun karşılaştırılması sırasında, sürekli değişkenlerin normal dağılım sergilediği durumlarda Bağımsız Gruplar için T testi; normal dağılımın gözlemlenmediği durumlarda ise Mann Whitney U testi tercih edilecektir. İki'den fazla düzeyi olan değişkenler için ise normal dağılım gözlemlenmediği durumlarda Kruskal Wallis testi; normal dağılım gözlemlendiği durumlarda Tek Yönlü Varyans Analizi uygulanacaktır. Riskli davranışlar ile siber zorbalık arasındaki ilişkiyi, bu ilişkinin yönünü ve derecesini belirlemek amacıyla korelasyon analizi yapılacaktır. İki ölçüm arasındaki ilişkiyi incelerken normal dağılım varsayımları karşılandığında Pearson korelasyonu, karşılanmadığında ise Spearman korelasyonu tercih edilecektir. Riskli davranışların siber zorbalığı ne kadar açıkladığını belirlemek amacıyla ise regresyon analizi yapılacaktır.

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ), Ölçeğin Alt Boyutları ve Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ) ile ilgili istatistikler, hipotezlerin istatistikleri ve ölçeklerin demografik değişkenlere göre incelenmesi yer almıştır.

4.1. Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ), Ölçeğin Alt Boyutları ve Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)'ye Ait Betimleyici İstatistiksel Bulgular

Öğrencilere uygulanan ölçeklerden elde edilen ortalama, minimum maksimum değerler, medyan, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri çizelge 2'de gösterilmiştir.

Çizelge 2. Riskli Davranışlar ve Siber Zorbalık Değişkenlerine Ait Betimleyici Bulgular

	n	Min.	Max.	$\bar{x}$	Ss.	Medyan	Basıklık	Çarpıklık
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	574	37,00	129,00	65,87	15,04	64	0,686	0,718
Antisosyal Davranışlar (AS)	574	6,00	33,00	15,52	5,68	15	0,039	0,58
Alkol Kullanımı (AK)	574	6,00	24,00	7,87	2,48	7	12,301	3,386
Sigara Kullanımı (SK)	574	4,00	23,00	7,71	3,33	6	5,892	2,409
İntihar Eğilimi (İE)	574	4,00	20,00	10,57	3,80	10	-0,413	0,339
Beslenme Alışkanlıkları (BA)	574	5,00	25,00	14,54	4,54	14	-0,392	0,133
Okul Terki (OT)	574	6,00	24,00	9,62	3,83	8	2,951	1,843
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	574	24,00	48,00	26,53	4,46	25	7,004	2,574

Çizelge 2 incelendiğinde ölçeklerden elde edilen verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri sırasıyla 0,133 ile 3,386 ve -0,413 ile 12,301 arasındadır. Tabachnick ve Fidell'in (2013) belirttiğine göre, normal dağılımın çarpıklık değerlerinin $\pm 1,5$ aralığında olması gerekmektedir (4). Sonuçlar incelendiğinde RDÖ, AS, İE, BA alt ölçek puanlarının çarpıklık ve basıklık katsayıları $\pm 1,5$ olduğu için dağılım normaldir.

Araştırma kapsamında öğrencilerin riskli davranışlarını ölçen Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)'den aldıkları toplam puanların ortalaması ve standart sapması $65,87 \pm 15,04$ olarak görülmektedir. Öğrencilerin sırayla AS, AK, SK, İE, BA ve OT alt ölçeklerinden aldıkları puanların ortalaması ve standart sapması $15,52 \pm 15,04$; $7,87 \pm 2,48$; $7,71 \pm 3,33$; $10,57 \pm 3,80$; $14,54 \pm 4,54$; $9,62 \pm 3,83$ şeklindedir. Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)'den aldıkları puanların ortalaması ve standart sapması $26,53 \pm 4,46$ şeklindedir.

4.2. Sosyodemografik Bulgular

4.2.1. Ebeveynlerin Sosyodemografik Özelliklerinin İncelenmesi

Çizelge 3'teki bilgilere göre araştırmaya 574 ebeveynin demografik bilgileri dahil edilmiştir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin 399'u (%65,5) kadın, 175'i (%30,5) ise erkektir. Ebeveynlerin yaş aralığı minimum 25, maksimum 63 şeklindedir. Ebeveynlerin 99'unun (%17,3) ilkokul, 82'si (%14,3) ortaokul, 218'i (%38) lise, 175'i (%30,5) üniversite mezunudur.

İş sahibi olmayan ebeveyn sayısı 252 (%43,9), memur ebeveyn sayısı 124 (%21,6), işçi ebeveyn sayısı 82 (%14,3), serbest meslek yapan ebeveyn sayısı 116 (%20,2) olarak belirtilmiştir.

Aile içerisinde şiddetin olmadığını söyleyen kişi sayısı 566 (%98,6), şiddetin olduğunu söyleyen kişi sayısı 8'dir (%1,4). Çocuğa yönelik şiddetin olmadığını belirten ebeveyn sayısı 566 (%98,6), şiddetin olduğunu belirten ebeveyn sayısı 8'dir (%1,4).

Ebeveynlerin 357'sinin (%62,2) çocuklarının okul başarısını iyi olarak tanımladığı, 187'sinin (%32,6) orta olarak tanımladığı, 30'unun (%5,2) ise kötü olarak tanımladığı görülmektedir. Çocuğun günlük internette geçirdiği sürenin (saat) 0-1 saat aralığında olduğunu belirten 61 (%10,6) ebeveyn, 2-3 saat aralığında olduğunu belirten 238 (%41,5) ebeveyn, 4-6 saat aralığında olduğunu belirten 132 (%23) ebeveyn, 7 saatten fazla olduğunu belirten 19 (%3,3) ebeveyn, soruya cevap vermeyen 124 (%21,6) ebeveyn olduğu görülmektedir.

Çocuğun internet kullanımının kısıtlandığını belirten ebeveyn sayısı 339 (%59,1), kısıtlanmadığını belirten ebeveyn sayısı 235'tir (%40,9). Çocuğunun internette geçirdiği vaktin kontrol edildiğini belirten ebeveyn sayısı 389 (%67,8), kontrol edilmediğini belirten ebeveyn sayısı 185'tir (%32,2).

Çizelge 3. Veli sosyodemografik özellikleri

Değişkenler	Kategori	Frekans (N)	Yüzde (%)
Yaş	25-34 yaş	29	5,1
	35-44 yaş	325	56,6
	45-54 yaş	198	34,5
	55 yaş ve üzeri	22	3,8
Cinsiyet	Kadın	399	69,5
	Erkek	175	30,5
Eğitim Durumu	İlkokul	99	17,3
	Ortaokul	82	14,3
	Lise	218	38,0
	Üniversite/yüksekokul	175	30,5
Meslek	Çalışmıyor	252	43,9
	Memur	124	21,6
	İşçi	82	14,3
	Serbest meslek	116	20,2
Ailede Şiddet	Hayır	566	98,6
	Evet	8	1,4
Çocuğun Şiddete Uğrama Durumu	Hayır	566	98,6
	Evet	8	1,4
Çocuğun Okul Başarısı	İyi	357	62,2
	Orta	187	32,6
	Kötü	30	5,2
Çocuğun günlük internette geçirdiği süre (saat)	0-1 saat	61	10,6
	2-3 saat	238	41,5
	4-6 saat	132	23,0
	7 saat ve üzeri	19	3,3
	Cevap Verilmeyen	124	21,6
Çocuğun internet kullanımı kısıtlanıyor mu?	Evet	339	59,1
	Hayır	235	40,9
Çocuğun internette geçirdiği vakit kontrol ediliyor mu?	Evet	389	67,8
	Hayır	185	32,2
	Toplam	574	100

4.2.2. Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerinin İncelenmesi

Çizelge 4'te öğrencilerin sosyodemografik özellikleri verilmiştir. Sonuçlara göre araştırmaya 220 (%38,2) ortaokul öğrencisi, 124 (%21,6) anadolu lisesi öğrencisi, 79 (%13,7) meslek lisesi öğrencisi, 54 (%9,4) fen lisesi öğrencisi, 97 (%16,9) sosyal bilimler lisesi öğrencisi olmak üzere toplam 574 öğrenci katılmıştır.

5. sınıf düzeyinde okuyan 94 (%16,4) öğrenci, 6. sınıf düzeyinde okuyan 72 (%12,5) öğrenci, 7. sınıf düzeyinde okuyan 37 (%6,4) öğrenci, 8. sınıf düzeyinde okuyan 17 (%3) öğrenci, hazırlık sınıfı düzeyinde okuyan 30 (%5,2) öğrenci, 9. sınıf düzeyinde okuyan 125 (%21,8) öğrenci, 10. sınıf düzeyinde okuyan 102 (17,8) öğrenci, 11. sınıf düzeyinde okuyan 97 (%16,9) öğrenci bulunmaktadır.

Öğrencilerin 368'inin (%64,1) kız, 206'sının (%35,9) erkek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin yaşları 10-19 aralığında olup 10-13, 14-16, 17-19 olmak üzere 3 grupta kategorize edilmiştir. 10-13 yaş aralığında bulunan öğrenci sayısı 198 (%34,5), 14-16 yaş aralığında bulunan öğrenci sayısı 287 (%50), 17-19 yaş aralığında bulunan öğrenci sayısı 89'dur (%15,5).

Ebeveyn tutumu “ilgili ve koruyucu” olan 502 (%87,5) öğrenci, “titiz ve katı” olan 46 (%8) öğrenci, “ilgisiz ve otoriter” olan 20 (%3,5) öğrenci, “tutarsız ve güvenilmez” olan 6 (%1) öğrenci bulunmaktadır.

Hangi çevrelerde şiddete maruz kaldınız sorusuna 40 (%7) öğrenci “aile” ortamında, 29 (%5,1) öğrenci “okul” ortamında, 54 (%9,4) öğrenci “arkadaş” ortamında cevabını vermiş olup; 433 (%75,4) öğrenci “hiç maruz kalmadım”, 18 öğrenci “birden fazla çevrede maruz kaldım” şeklinde yanıtlamıştır. Bu öğrencilerin 2'si (%11,1) hem aile hem arkadaş ortamında, 3'ü (%16,7) hem aile hem okul ortamında, 9'u (%50) hem okul hem arkadaş ortamında 4'ü (%22,2) ise okul, aile, arkadaş ortamında şiddete maruz kaldığını belirtmiştir.

Aile üyelerinden birinin şiddet uyguladığına tanık oldunuz mu sorusuna 525 (%91,5) öğrenci hayır, 49 (%8,5) öğrenci evet cevabını vermiştir. Evet diyen öğrencilerin 15'inin (%2,6) annenin, 7'sinin (%1,2) babanın, 8'inin (%1,4) hem annenin hem de babanın, 12'sinin (%2,1) kardeşlerinin, 7'sinin (%1,2) çekirdek aile dışından herhangi birinin şiddet uyguladığını belirtmiştir.

Şiddete maruz kaldınız mı sorusuna evet diyen öğrenci sayısı 65 (%11,3), hayır diyen öğrenci sayısı 509'dur (%88,7). Şiddete maruz kalan öğrencilerin 6'sı (%1) anne

tarafından, 8'i (%1,4) baba tarafından, 7'si (%1,2) hem anne hem de baba tarafından, 13'ü (%2,3) kardeşleri tarafından, 26'sı (%4,5) arkadaşları tarafından, 5'i ise (%0,9) çekirdek aile dışındaki herhangi bir üye tarafından şiddete uğradığını belirtmiştir.

Şiddet uyguladınız mı sorusuna evet diyen öğrenci sayısı 95 (%16,6), hayır diyen öğrenci sayısı 479'dur (%83,4). Şiddet uygulamış olan öğrencilerin 19'u (%3,3) kardeşine, 44'ü' (%7,7) arkadaşına şiddet uyguladığını belirtmiş olup, 32 öğrenci “diğer” seçeneğini işaretlemiştir.

Günlük internet kullanım sıklığı 1 saatten az olan öğrenci sayısı 68 (%11,8), 1-3 saat aralığında olan öğrenci sayısı 323 (%56,3), 4-6 saat aralığında olan öğrenci sayısı 160 (%27,9), 7 saat ve üzeri olan öğrenci sayısı 23'tür (%4).

Sosyal ağlardan sadece Youtube'a üye olan öğrencilerin sayısı 74 (%12,9), sadece TikTok'a üye olan öğrenci sayısı 6 (%1), sadece snapchat'e üye olan öğrenci sayısı 3 (%0,5), sadece instagram'a üye olan öğrenci sayısı 6 (%1), hiçbirine üye olmayan öğrenci sayısı 18 (%3), birden fazla üyeliği olan öğrenci sayısı ise 467'dir (%81,4).

Arkadaşlarıyla ilişkilerini “iyi” olarak tanımlayan 469 (%81,7) öğrenci, “orta” olarak tanımlayan 88 (%15,3) öğrenci, “kötü” olarak tanımlayan 17 (%3) öğrenci vardır.

432 (%75,3) öğrenci arkadaşlarıyla problemlerini “konuşarak”, 96 (%16,7) öğrenci “tartışarak”, 15 (%2,6) öğrenci “kavga ederek”, 31 (%5,4) öğrenci “küserek” çözdüğünü belirtmiştir. 442 (%77) öğrenci ebeveynleriyle problemlerini “konuşarak”, 95 (%16,5) öğrenci “tartışarak”, 12 (%2,1) öğrenci “kavga ederek”, 25 (%4,4) öğrenci “küserek” çözdüğünü belirtmiştir.

Öğrencilere sorun yaşadıkları zaman en sık kiminle paylaştıkları sorulduğunda 295 (%51,4) öğrenci “anne-babamla”, 81 (%14,1) öğrenci “kardeşlerimle”, 182 (%31,7) öğrenci “arkadaşlarımla”, 12 (%2,1) öğrenci “öğretmenlerimle”, 4 (%0,7) öğrenci ise “paylaşmam” cevabını vermiştir.

Çizelge 4. Öğrenci sosyodemografik özellikleri

Değişken (Çocuk)	Kategori	Frekans (N)	Yüzde (%)
Okul	Atatürk Ortaokulu	48	8,4
	Gazi Ortaokulu	54	9,4
	Yenimahalle Ortaokulu	62	10,8
	Yedi Mart Ortaokulu	56	9,8
	Fen Lisesi	54	9,4
	Sosyal Bilimler Lisesi	97	16,9
	Kazım Anadolu Lisesi	25	4,4
	15 Temmuz Anadolu Lisesi	99	17,2
	Ayhan Meslek Lisesi	63	11,0
	TOB meslek lisesi	16	2,8
Sınıf Düzeyi	Hazırlık	30	5,2
	5. sınıf	94	16,4
	6. sınıf	72	12,5
	7. sınıf	37	6,4
	8. sınıf	17	3,0
	9. sınıf	125	21,8
	10. sınıf	102	17,8
	11. sınıf	97	16,9
Öğrenci Yaşı	10-13 yaş	198	34,5
	14-16 yaş	287	50,0
	17-19 yaş	89	15,5
Öğrenci Cinsiyeti	Kız	368	64,1
	Erkek	206	35,9
Ailenizin Size Karşı Tutumu	İlgili, koruyucu	502	87,5
	Titiz, katı	46	8,0
	İlgisiz, demokratik	20	3,5
	Tutarsız, güvenilmez	6	1,0
Hangi çevrede şiddete maruz kaldınız	Aile	40	7,0
	Okul	29	5,1
	Arkadaş ortamı	54	9,4
	Hiç maruz kalmadım	433	75,4
	Birden fazla	18	3,1

Çizelge 4. Öğrenci sosyodemografik özellikleri(devamı)

Birden fazla ise belirtiniz	Aile ve arkadaş ortamı	2	11,1
	Aile ve okul ortamı	3	16,7
	Okul ve arkadaş	9	50,0
	Aile, okul, arkadaş ortamı	4	22,2
Aile üyelerinden birini şiddet uygularken gördünüz mü?	Hayır	525	91,5
	Evet	49	8,5
Evet ise kimi şiddet uygularken gördünüz?	Anne	15	2,6
	Baba	7	1,2
	Anne ve baba	8	1,4
	Kardeş	12	2,1
	Diğer (çekirdek aile dışı üyeler)	7	1,2
	Cevap Vermeyen	525	91,5
Şiddete Maruz Kaldınız Mı?	Hayır	509	88,7
	Evet	65	11,3
Evet ise kim tarafından belirtiniz	Anne	6	1,0
	Baba	8	1,4
	Anne ve Baba	7	1,2
	Kardeş (abi, abla)	13	2,3
	Arkadaş	26	4,5
	Diğer (çekirdek aile dışı)	5	0,9
	Cevap Vermeyen	509	88,7
Şiddet Uyguladınız mı?	Hayır	479	83,4
	Evet	95	16,6
Evet ise Kime Uyguladınız?	Kardeş	19	3,3
	Arkadaş	44	7,7
	Diğer	32	5,6
	Cevap Vermeyen	479	83,4
Günde ne Sıklıkla İnternet Kullanıyorsunuz?	1 saatten az	68	11,8
	1-3 saat	323	56,3
	4-6 saat	160	27,9
	7 sat ve üzeri	23	4,0

Çizelge 4. Öğrenci sosyodemografik özellikleri(devamı)

Hangi Sosyal Ağlara Üyesiniz?	Youtube	74	12,9
	Tiktok	6	1,0
	Snapchat	3	0,5
	Instagram	6	1,0
	Hiçbiri	18	3,1
	Birden fazlasına üyeyim	467	81,4
Arkadaşlarınızla İlişki Düzeyiniz nasıl	İyi	469	81,7
	Orta	88	15,3
	Kötü	17	3,0
Kötü ise Nedenini Belirtiniz	Beni anladıklarını düşünmüyorum	5	29,41
	Kendimi yetersiz hissediyorum	7	41,176
	Ailemin baskısı ve yönlendirmesi var	1	5,8
	Hepsi	1	5,4
	Belirtilmedi	3	17,647
Arkadaşlarınızla aranızdaki sorunları en çok nasıl çözersiniz	Konuşarak	432	75,3
	Tartışarak	96	16,7
	Kavga ederek	15	2,6
	Küserek	31	5,4
Ailenizle İlişki düzeyiniz Nasıl?	İyi	461	80,3
	Orta	105	18,3
	Kötü	8	1,4
Ailenizle aranızdaki sorunları en çok nasıl çözersiniz	Konuşarak	442	77,0
	Tartışarak	95	16,5
	Kavga ederek	12	2,1
	Küserek	25	4,4
Sorun yaşadığınızda en sık kiminle paylaşırsınız	Anne-babamla	295	51,4
	Kardeşlerimle	81	14,1
	Arkadaşlarımla	182	31,7
	Öğretmenlerimle	12	2,1
	Paylaşmam	4	0,7

4.3. Ebeveynlerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ), Ölçeğin Alt Boyutları ve Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ) Puanlarının Karşılaştırılması

Ebeveynlerin meslekleri “çalışmıyor”, “memur”, “işçi” ve “serbest meslek” olmak üzere 4 kategoride toplanmıştır. Öğrencilerin SZÖ ve RDÖ puanları ve alt ölçeklerden aldıkları puanlar ebeveynlerin mesleklerine göre karşılaştırılmıştır (Çizelge 5).

Ebeveynlerin mesleklerine göre öğrencilerin RDÖ puanları arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p<0,01$). Ebeveyni çalışmayan öğrencilerin RDÖ toplam puanları ile ebeveyni memur olan ve işçi olan öğrencilerin RDÖ toplam puanları anlamlı olarak farklılaşmaktadır ($p<0,01$). Öğrencilerin RDÖ puanlarının ortalaması ve standart sapması sırasıyla ebeveyni çalışmayanlar için $68,18\pm14,89$; işçi olanlar için $65,48\pm16,43$; memur olanlar için $63,96\pm15,05$; serbest meslek yapanlar için $63,15\pm13,68$ şeklindedir.

AS alt ölçeğinden alınan puanlar, öğrencilerin ebeveynlerinin mesleklerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p<0,01$). Ebeveyni çalışmayan öğrencilerin AS alt ölçeğinden aldığı puanlar ile velisi serbest meslek yapanların AS alt ölçek puanları anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p<0,01$). Sonuçlara göre öğrencilerin AS alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ve standart sapması sırasıyla ebeveyni çalışmayan öğrenciler için $16,34\pm5,83$; ebeveyni işçi olanlar için $15,30\pm6,15$; ebeveyni memur olanlar için $15,12\pm5,57$; ebeveyni serbest meslek yapanlar için $14,29\pm4,85$ şeklindedir.

BA alt ölçeğinden elde edilen puanlar, öğrencilerin ebeveynlerinin mesleklerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p<0,01$). Ebeveyni çalışmayan öğrencilerin BA alt ölçeğinden aldığı puanların ortalaması ile ebeveyni memur olan öğrencilerin puanlarının ortalaması arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlıdır. ($p>0,01$). Sonuçlara göre öğrencilerin BA alt ölçeğinden aldığı puanların ortalaması ve standart sapması sırasıyla ebeveyni çalışmayan öğrenciler için $15,15\pm4,41$; ebeveyni işçi olanlar için $14,70\pm4,81$; ebeveyni memur olanlar için $4,72$; ebeveyni serbest meslek yapanlar için $13,63\pm4,29$ şeklindedir.

Öğrencilerin SZÖ alt ölçeğinden aldığı puanların ebeveynlerinin mesleklerine göre incelendiğinde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir ($p>0,01$).

Sonuçlara göre ebeveyni memur olan öğrencilerin SZÖ puanlarının ortalaması ve standart sapması $27,18 \pm 4,16$; ebeveyni işçi olan öğrencilerin $26,76 \pm 5,01$; ebeveyni çalışmayan öğrencilerin $26,26 \pm 4,16$; ebeveyni serbest meslek yapan öğrencilerin ise $26,24 \pm 3,90$ şeklindedir.

Yapılan karşılaştırmalara göre, öğrencilerin AK, SK, İE ve OT alt ölçeklerinden aldıkları puanlar ile ebeveynlerinin meslekleri arasında istatistiksel anlamda anlamlı bir ilişki mevcut değildir ($p > 0,01$)

Çizelge 5. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ Puanlarının Veli Mesleğine Göre Karşılaştırılması

Ölçek/Alt Boyutları	Ebeveyn Mesleği	N	Ort/Top.	S.S.	F	p	Fark
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	Çalışmıyor ^A	252	68,18	14,89	4,003	0,008**	A>B,D
	Memur ^B	124	63,96	15,05			
	İşçi ^C	82	65,48	16,43			
	Serbest meslek ^D	116	63,15	13,68			
Antisosyal Davranışlar (AS)	Çalışmıyor ^A	252	16,34	5,83	3,858	0,009**	A>D
	Memur ^B	124	15,12	5,57			
	İşçi ^C	82	15,30	6,15			
	Serbest meslek ^D	116	14,29	4,85			
Alkol Kullanımı (AK)	Çalışmıyor	252	8,04	2,61	1,808	0,145	-
	Memur	124	7,46	1,49			
	İşçi	82	8,10	3,12			
	Serbest meslek	116	7,77	2,51			
Sigara Kullanımı (SK)	Çalışmıyor	252	7,91	3,57	0,642	0,588	-
	Memur	124	7,48	3,11			
	İşçi	82	7,49	3,29			
	Serbest meslek	116	7,67	3,04			
İntihar Eğilimi (İE)	Çalışmıyor	252	10,86	3,77	0,969	0,407	-
	Memur	124	10,23	3,84			
	İşçi	82	10,32	3,57			
	Serbest meslek	116	10,49	3,97			

Çizelge 5. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ Puanlarının Veli Mesleğine Göre Karşılaştırılması(devamı)

Beslenme Alışkanlıkları (BA)	Çalışmıyor^A	252	15,15	4,41	3,615	0,013*	A>D
	Memur ^B	124	14,05	4,72			
	İşçi ^C	82	14,70	4,81			
	Serbest meslek ^D	116	13,63	4,29			
Okul Terki (OT)	Çalışmıyor	252	9,79	3,76	0,443	0,723	-
	Memur	124	9,63	4,09			
	İşçi	82	9,57	4,05			
	Serbest meslek	116	9,29	3,55			
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	Çalışmıyor	252	26,26	4,16	1,408	0,239	-
	Memur	124	27,18	5,10			
	İşçi	82	26,76	5,01			
	Serbest meslek	116	26,24	3,90			

Öğrencilerin RDÖ, AS, AK, SK, İE, BA, OT ve SZÖ puanlarının aile içindeki şiddete göre karşılaştırmak amacıyla Bağımsız Gruplar t-Testi sonuçları sunulmuştur (Çizelge 6).

Öğrencilerin SZÖ puanlarının aile içi şiddet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır ($t_{(4,381)} = -4,109$; $p < 0,01$). Aile içinde şiddet olmadığını belirten katılımcıların Siber Zorbalık puanları aile içinde şiddetin olduğunu belirten katılımcıların puanlarına göre daha düşüktür.

Öğrencilerin RDÖ toplam puanları ile AS, AK, SK, İE, BA, OT alt ölçek puanlarının aile içi şiddet değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p > 0,05$).

Çizelge 6. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının aile içi şiddet durumuna göre karşılaştırılması

Ölçek/Alt Boyutları	Ailede Şiddet	N	Ort/Top.	S.S.	t	sd	p
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	Hayır	566	65,89	15,03	0,353	15,031	0,724
	Evet	8	64,00	16,38		16,379	
Antisosyal Davranışlar (AS)	Hayır	566	15,53	5,67	0,634	5,668	0,526
	Evet	8	14,25	6,84		6,84	
Alkol Kullanımı (AK)	Hayır	566	7,87	2,50	0,420	2,496	0,675
	Evet	8	7,50	0,93		,925	
Sigara Kullanımı (SK)	Hayır	566	7,71	3,32	-0,142	3,318	0,887
	Evet	8	7,88	4,22		4,223	
İntihar Eğilimi (İE)	Hayır	566	10,56	3,79	-0,696	3,793	0,487
	Evet	8	11,50	4,44		4,44	
Beslenme Alışkanlıkları (BA)	Hayır	566	14,53	4,53	-0,289	4,527	0,773
	Evet	8	15,00	5,98		5,976	
Okul Terki (OT)	Hayır	566	9,65	3,85	1,301	3,846	0,194
	Evet	8	7,88	1,13		1,125	
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	Hayır	566	26,44	4,38	-4,109	4,381	0,000**
	Evet	8	32,88	5,79		5,792	

** $p < 0,01$, * $p < 0,05$, t: *Independent Sample T Testi*

Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanları velilere sorulan “öğrencilerin okul başarı durumu” cevaplarına göre incelenmiştir (Çizelge 7). Sonuçlara göre öğrencilerin RDÖ toplam puanları ve alt ölçek puanları ile öğrencilerin okul başarı durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p > 0,01$). Ancak okul başarı düzeyi SZÖ puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki gözlemlenmiştir ($p < 0,05$). Buna göre ebeveyni tarafından okul başarıları kötü olan öğrencilerin SZÖ puanları; okul başarıları iyi ve orta olan öğrencilerin SZÖ puanlarına göre belirgin bir farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Okul başarıları kötü olan öğrencilerin SZÖ puanlarının ortalaması ve standart sapması $29,70 \pm 7,41$; okul başarıları orta olan öğrencilerin $26,66 \pm 3,98$; iyi olan öğrencilerin ise $26,19 \pm 4,28$ şeklinde olduğu görülmektedir.

Çizelge 7. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının velilere sorulan çocuk okul başarı düzeyine göre karşılaştırılması

Ölçek/Alt Boyutları	Çocuk Okul Başarısı	N	Ort/Top.	S.S.	F	p	Fark
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	İyi	357	65,9	14,76	0,013	0,987	-
	Orta	187	65,75	15,48			
	Kötü	30	66,17	16,03			
Antisosyal Davranışlar (AS)	İyi	357	15,76	5,61	1,347	0,261	-
	Orta	187	14,96	5,60			
	Kötü	30	16,03	6,92			
Alkol Kullanımı (AK)	İyi	357	7,99	2,70	1,269	0,282	-
	Orta	187	7,65	2,06			
	Kötü	30	7,67	2,09			
Sigara Kullanımı (SK)	İyi	357	7,48	3,14	2,251	0,106	-
	Orta	187	8,12	3,63			
	Kötü	30	7,83	3,33			
İntihar Eğilimi (İE)	İyi	357	10,48	3,74	0,437	0,646	-
	Orta	187	10,66	3,82			
	Kötü	30	11,10	4,41			
Beslenme Alışkanlıkları (BA)	İyi	357	14,58	4,41	0,077	0,926	-
	Orta	187	14,44	4,79			
	Kötü	30	14,70	4,74			
Okul Terki (OT)	İyi	357	9,53	3,75	1,303	0,273	-
	Orta	187	9,92	4,05			
	Kötü	30	8,83	3,12			
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	İyi ^A	357	26,19	4,28	8,922	0,000**	C>A,B
	Orta ^B	187	26,66	3,98			
	Kötü ^C	30	29,70	7,41			

** $p<0,01$, * $p<0,05$, F: One Way Anova Testi, Fark: Tukey-Games Howell

Çocuğun şiddete uğrama durumu değişkenine göre öğrencilerin RDÖ, AS, AK, SK, İE, BA, OT, SZÖ puanları incelenmiştir (Çizelge 8).

Çocuğun şiddete uğrama durumuna göre öğrencilerin SZÖ puanları karşılaştırıldığında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($t_{(4,407)} = -2,711$; $p < .01$). Şiddete uğramamış olan öğrencilerin SZÖ puanları şiddete uğramış olan öğrencilerin puanlarına göre daha yüksektir. Aynı şekilde öğrencilerin SK puanları ile çocuğun şiddete uğrama durumu arasındaki ilişki anlamlı değildir ($t_{(3,274)} = -3,052$; $p < .01$). Şiddete uğramış olan öğrencilerin SK puanları şiddete uğramamış olan öğrencilerin puanlarına göre daha yüksektir.

Öğrencilerin RDÖ, AS, AK, İE, BA, OT alt ölçek puanları çocuğun şiddete uğrama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p > .05$).

Çizelge 8. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının velilere sorulan “çocuğunuz şiddete uğradı mı?” sorusuna göre karşılaştırılması

Ölçek/Alt Boyutları	Çocuk Şiddet	N	Ort/Top.	S.S.	t	sd	p
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	Hayır	566	65,76	14,92	-1,376	14,923	0,169
	Evet	8	73,13	21,72		21,715	
Antisosyal Davranışlar (AS)	Hayır	566	15,48	5,64	-1,372	5,636	0,171
	Evet	8	18,25	8,36		8,362	
Alkol Kullanımı (AK)	Hayır	566	7,87	2,50	0,420	2,496	0,675
	Evet	8	7,50	0,93		,925	
Sigara Kullanımı (SK)	Hayır	566	7,66	3,27	-3,052	3,274	0,002**
	Evet	8	11,25	5,20		5,203	
İntihar Eğilimi (İE)	Hayır	566	10,55	3,80	-0,977	3,796	0,329
	Evet	8	11,88	4,12		4,12	
Beslenme Alışkanlıkları (BA)	Hayır	566	14,53	4,49	-0,446	4,493	0,656
	Evet	8	15,25	7,76		7,759	
Okul Terki (OT)	Hayır	566	9,63	3,84	0,463	3,838	0,644
	Evet	8	9,00	3,02		3,023	
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	Hayır	566	26,47	4,41	-2,711	4,407	0,007**
	Evet	8	30,75	6,41		6,408	

** $p < 0,01$, * $p < 0,05$, t: Independent Sample T Testi

4.4. Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ), Ölçeğin Alt Boyutları ve Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ) Puanlarının Karşılaştırılması

Öğrencilerin RDÖ, AS, AK, SK, İE, BA, OT ve SZÖ puanları cinsiyete göre karşılaştırılmıştır (Çizelge 9).

Sonuçlara göre öğrencilerin RDÖ puanları cinsiyetlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($t_{(15,055)} = 3,211$; $p < .01$). Kız öğrencilerdeki RDÖ puanları erkek öğrencilere göre daha yüksektir. Kız öğrencilerin ve erkek öğrencilerin RDÖ ölçeğinden aldığı puanların ortalaması ve standart sapması sırasıyla $67,36 \pm 15,06$ ve $63,19 \pm 14,66$ şeklindedir.

Öğrencilerin AS puanları cinsiyetlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($t_{(5,849)} = 3,546$; $p < .01$). Kız öğrencilerin ve erkek öğrencilerin AS alt ölçeğinden aldığı puanların ortalaması ve standart sapması sırasıyla $16,14 \pm 5,85$ ve $14,40 \pm 5,20$ şeklindedir. Buna göre kız öğrencilerin AS puanları erkek öğrencilere göre yüksek bulunmuştur.

Öğrencilerin İE puanları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t_{(3,841)} = 4,679$; $p < .01$). Kız öğrencilerin ve erkek öğrencilerin İE alt ölçeğinden aldığı puanların ortalaması ve standart sapması sırasıyla $11,12 \pm 3,84$ ve $9,60 \pm 3,53$ şeklindedir. Kız öğrencilerin İE puanları erkek öğrencilere göre yüksektir.

Öğrencilerin SZÖ puanları ile cinsiyet değişkeni arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($t_{(4,024)} = -2,937$; $p < .01$). Sonuçlara göre kız öğrencilerin ve erkek öğrencilerin SZÖ puanlarının ortalaması ve standart sapması sırasıyla $26,12 \pm 4,02$ ve $27,25 \pm 5,08$ şeklindedir. Kız öğrencilerin SZÖ puanları erkek öğrencilere göre yüksektir.

Çizelge 9. Öğrencilerin SZÖ ve RDÖ puanlarının öğrencilerin cinsiyetine göre incelenmesi

Ölçek Alt Boyutları	Cinsiyet	N	Ort/Top.	S.S.	t	sd	p
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	Kız	368	67,36	15,06	3,211	15,055	0,001**
	Erkek	206	63,19	14,66		14,662	
Antisosyal Davranışlar (AS)	Kız	368	16,14	5,85	3,546	5,849	0,000**
	Erkek	206	14,40	5,20		5,2	
Alkol Kullanımı (AK)	Kız	368	7,92	2,57	0,644	2,565	0,520
	Erkek	206	7,78	2,33		2,326	
Sigara Kullanımı (SK)	Kız	368	7,89	3,47	1,730	3,473	0,084
	Erkek	206	7,39	3,03		3,033	
İntihar Eğilimi (İE)	Kız	368	11,12	3,84	4,679	3,841	0,000**
	Erkek	206	9,60	3,53		3,529	
Beslenme Alışkanlıkları (BA)	Kız	368	14,79	4,48	1,743	4,477	0,082
	Erkek	206	14,10	4,64		4,641	
Okul Terki (OT)	Kız	368	9,45	3,63	-1,454	3,628	0,147
	Erkek	206	9,93	4,15		4,15	
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	Kız	368	26,12	4,02	-2,937	4,024	0,003**
	Erkek	206	27,25	5,08		5,081	

** $p < 0,01$, * $p < 0,05$, t: Independent Sample T Testi

Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanları yaşlarına göre incelenmiştir (Çizelge 10). Sonuçlara göre öğrencilerin yaşları ile RDÖ toplam puanları arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p > 0,01$). AK, SK ve İE alt ölçeklerinden elde edilen puanlar, öğrencilerin yaşlarına bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde değişmektedir ($p < 0,01$). 17-19 yaş aralığındaki öğrencilerin 10-13 ve 14-16 yaş aralığındaki öğrencilere göre AK alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p < 0,01$). Sonuçlara göre öğrencilerin AK alt ölçek puanlarının ortalaması ve standart sapması 10-13 yaş aralığı için $7,64 \pm 2,16$; 14-16 yaş aralığı için $7,76 \pm 2,31$; 17-19 yaş aralığı için $8,72 \pm 3,37$ şeklindedir.

Öğrencilerin SK alt ölçeğinden aldıkları puanlar yaşlarına göre incelendiğinde 17-19 yaş aralığındaki öğrencilerin puanları ile 10-13 yaş aralığındaki öğrencilerin puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,01$). Sonuçlara göre öğrencilerin SK alt ölçeğinden aldığı puanların ortalaması ve standart sapması 10-13 yaş aralığı için $7,27 \pm 3,03$; 14-16 yaş aralığı için $7,76 \pm 3,34$; 17-19 yaş aralığı için $8,53 \pm 3,78$ şeklindedir.

Öğrencilerin İE alt ölçeğinden aldıkları puanlar yaşlarına göre incelendiğinde 17-19 ve 14-16 yaş aralığındaki öğrencilerin puanları ile 10-13 yaş aralığındaki öğrencilerin puanları arasında anlamlı bir farklılık söz konusudur ($p<0,01$). Sonuçlara göre öğrencilerin İE alt ölçeğinden aldığı puanların ortalaması ve standart sapması 10-13 yaş aralığı için $9,95\pm3,61$; 14-16 yaş aralığı için $10,79\pm3,89$; 17-19 yaş aralığı için $11,22\pm3,75$ şeklindedir.

Öğrencilerin SZÖ puanları ile yaşları arasındaki ilişki istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,01$).

Çizelge 10. Öğrencilerin SZÖ ve RDÖ puanlarının öğrencilerin yaşlarına göre karşılaştırılması

Ölçek/Alt Boyutları	Öğrenci Yaş	N	Ort/Top.	S.S.	F	<i>p</i>	Fark
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	10-13 yaş	198	65,21	14,40	1,801	0,166	-
	14-16 yaş	287	65,46	15,60			
	17-19 yaş	89	68,63	14,41			
Antisosyal Davranışlar (AS)	10-13 yaş	198	15,62	4,92	0,339	0,713	-
	14-16 yaş	287	15,34	6,34			
	17-19 yaş	89	15,87	5,02			
Alkol Kullanımı (AK)	10-13 yaş ^A	198	7,64	2,16	6,493	0,002**	C>A,B
	14-16 yaş ^B	287	7,76	2,31			
	17-19 yaş ^C	89	8,72	3,37			
Sigara Kullanımı (SK)	10-13 yaş ^A	198	7,27	3,03	4,478	0,012*	C>A
	14-16 yaş ^B	287	7,76	3,34			
	17-19 yaş ^C	89	8,53	3,78			
İntihar Eğilimi (İE)	10-13 yaş ^A	198	9,95	3,61	4,472	0,012*	B,C>A
	14-16 yaş ^B	287	10,79	3,89			
	17-19 yaş ^C	89	11,22	3,75			
Beslenme Alışkanlıkları (BA)	10-13 yaş	198	14,62	4,30	1,112	0,329	-
	14-16 yaş	287	14,31	4,62			
	17-19 yaş	89	15,11	4,83			
Okul Terki (OT)	10-13 yaş	198	10,11	4,15	2,619	0,074	-
	14-16 yaş	287	9,42	3,60			
	17-19 yaş	89	9,18	3,70			
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	10-13 yaş	198	25,98	4,03	2,290	0,102	-
	14-16 yaş	287	26,85	4,54			
	17-19 yaş	89	26,67	5,04			

****** $p<0,01$, ***** $p<0,05$, *F*: One Way Anova Testi, *Fark*: Tukey-Games Howell

Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ), ölçeğin alt boyutları ve Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ) puanları Duncan methodu kullanılarak karşılaştırılmıştır (Çizelge 11).

Bulgulara göre öğrencilerin RDÖ toplam puanları sınıf düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p<0,05$). Sonuçlara göre hazırlık düzeyinde eğitim gören öğrencilerin riskli davranışlar ölçeğinden aldıkları toplam puanların ortalamasının diğer sınıf düzeylerindeki öğrencilere göre anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur ($71,67\pm15,97$; $p<0,05$).

5. sınıf ($65,37\pm15,51$) ve 6. sınıf ($64,94\pm13,17$) öğrencilerinin riskli davranışlar ölçek puanları 7. sınıf ($64,03\pm14,13$) ve 9. sınıf ($63,59\pm14,64$) öğrencilerinin puanlarına göre yüksektir ($p<0,05$). 7. Sınıf ($64,03\pm14,13$) ve 9. Sınıf ($63,59\pm14,64$) öğrencilerinin riskli davranışlar ölçek puanları ise 8. Sınıf ($59,76\pm8,15$) öğrencilerinin puanlarına göre yüksektir ($p<0,05$). 10. Sınıf ($66,78\pm16,79$) ve 11. Sınıf ($68,97\pm14,66$) öğrencilerinin riskli davranışlar ölçek puanları 5. Sınıf ($65,37\pm15,51$) ve 6. Sınıf ($64,94\pm13,17$) öğrencilerine göre anlamlı bir şekilde yüksektir ($p<0,05$).

Intihar eğilimi alt ölçeğinden alınan puanlar, öğrencilerin sınıf düzeylerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p<0,01$). Sonuçlara göre hazırlık düzeyinde eğitim alan öğrencilerin intihar eğilimi alt ölçek puanları diğer bütün sınıf düzeylerine göre anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur ($13,00\pm3,98$; $p<0,01$). 6. Sınıf ($10,46\pm3,78$), 9. Sınıf ($10,61\pm3,94$) ve 10. Sınıf ($10,63\pm3,94$) öğrencilerinin intihar eğilimi alt ölçek puanları 5. Sınıf ($9,64\pm3,65$), 7. Sınıf ($9,30\pm3,12$) ve 8. Sınıf ($9,59\pm4,09$) öğrencilerinin puanlarına göre yüksektir ($p<0,05$). 11. sınıf ($11,36\pm3,78$) öğrencilerinin intihar eğilimi alt ölçek puanları 6. Sınıf ($10,46\pm3,78$), 9. Sınıf ($10,61\pm3,94$) ve 10. Sınıf ($10,63\pm3,94$) öğrencilerinin puanlarına göre yüksektir ($p<0,01$).

Öğrencilerin siber zorbalık ölçeğinden aldığı puanlar sınıf düzeylerine bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir ($p<0,01$). Sonuçlara göre 5. sınıf ($25,49\pm3,49$) ve 6. Sınıf ($25,83\pm3,16$) öğrencilerinin siber zorbalık puanları 8. Sınıf ($24,53\pm0,94$) öğrencilerinin puanlarına göre yüksektir ($p<0,05$). 7. sınıf ($27,30\pm5,98$), hazırlık sınıfı ($27,13\pm5,30$), 9. Sınıf ($27,18\pm4,62$), 10. sınıf ($26,70\pm4,48$) ve 11. sınıf ($26,89\pm5,07$) öğrencilerinin siber zorbalık ölçek puanları; 5. sınıf ($25,49\pm3,49$) ve 6. sınıf ($25,83\pm3,16$) öğrencilerinin puanlarına göre yüksektir ($p<0,05$).

Çizelge 11. Öğrencilerin SZÖ ve RDÖ puanlarının sınıf düzeylerine göre karşılaştırılması

Ölçek/Alt Boyutları	Sınıf Dağılımı	N	Ort/Top.	S.S.	F	P
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	8. sınıf ^A	17	59,76	8,15	2,257	0,029*
	9. sınıf ^{AB}	125	63,59	14,64		
	7. sınıf ^{AB}	37	64,03	14,13		
	6. sınıf ^{ABC}	72	64,94	13,17		
	5. sınıf ^{ABC}	94	65,37	15,51		
	10. sınıf ^{BC}	102	66,78	16,79		
	11. sınıf ^{BC}	97	68,97	14,66		
	Hazırlık ^C	30	71,67	15,97		
Antisosyal Davranışlar (AD)	8. sınıf	17	13,71	3,06	1,117	0,351
	9. sınıf	125	14,72	6,33		
	6. sınıf	72	15,31	4,37		
	7. sınıf	37	15,43	4,17		
	5. sınıf	94	15,67	5,42		
	10. sınıf	102	15,73	5,60		
	11. sınıf	97	16,27	5,45		
	Hazırlık	30	16,83	5,57		
Alkol Kullanımı (AK)	8. sınıf	17	7,06	0,24	1,307	0,244
	6. sınıf	72	7,51	1,81		
	5. sınıf	94	7,64	2,36		
	9. sınıf	125	7,70	2,32		
	7. sınıf	37	7,97	2,41		
	10. sınıf	102	8,15	2,78		
	11. sınıf	97	8,23	2,92		
	Hazırlık	0	8,33	2,92		
Sigara Kullanımı (SK)	8. sınıf	17	6,00	0,00	1,950	0,060
	6. sınıf	72	7,03	2,68		
	5. sınıf	94	7,32	3,21		
	7. sınıf	37	7,62	3,19		
	Hazırlık	30	7,87	3,21		
	9. sınıf	125	7,90	3,44		
	10. sınıf	102	7,99	3,76		
	11. sınıf	97	8,34	3,49		

Çizelge 11. Öğrencilerin SZÖ ve RDÖ puanlarının sınıf düzeylerine göre karşılaştırılması(devamı)

İntihar Eğilimi (İE)	7. sınıf^A	37	9,30	3,12	4,076	0,000**
	8. sınıf ^A	17	9,59	4,09		
	5. sınıf ^A	94	9,64	3,65		
	6. sınıf ^{AB}	72	10,46	3,78		
	9. sınıf ^{AB}	125	10,61	3,94		
	10. sınıf ^{AB}	102	10,63	3,94		
	11. sınıf ^B	97	11,36	3,78		
	Hazırlık ^C	30	13,00	3,98		
Beslenme Alışkanlıkları (BA)	9. sınıf	125	13,61	4,75	1,408	0,199
	8. sınıf	17	14,00	3,82		
	6. sınıf	72	14,32	4,03		
	7. sınıf	37	14,62	4,76		
	10. sınıf	102	14,68	4,77		
	5. sınıf	94	14,81	4,23		
	11. sınıf	97	15,29	4,52		
	Hazırlık	30	15,40	4,95		
Okul Terki (OT)	9. sınıf	125	8,86	2,99	1,716	0,103
	7. sınıf	37	9,08	2,83		
	8. sınıf	17	9,41	2,74		
	11. sınıf	97	9,48	3,85		
	10. sınıf	102	9,62	4,01		
	Hazırlık	30	10,23	4,38		
	5. sınıf	94	10,30	4,38		
	6. sınıf	72	10,32	4,30		
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	8. sınıf ^A	17	24,53	0,94	2,229	0,031*
	5. sınıf ^{AB}	94	25,49	3,49		
	6. sınıf ^{AB}	72	25,83	3,16		
	10. sınıf ^B	102	26,70	4,48		
	11. sınıf ^B	97	26,89	5,07		
	Hazırlık ^B	30	27,13	5,30		
	9. sınıf ^B	125	27,18	4,62		
	7. sınıf ^B	37	27,30	5,98		

** $p < 0,01$, * $p < 0,05$, F: One Way Anova Testi, Fark: Duncan Metodu

Öğrencilerin öğrenim gördüğü okul türüne göre Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ), ölçeğin alt boyutları ve Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ) puanları incelenmiştir (Çizelge 12).

Okul türlerine göre RDÖ toplam puanları ve alt ölçeklerden elde edilen puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p<0,01$). Tabloya göre meslek liseleri, fen liseleri ve sosyal bilimler liselerine giden öğrencilerin RDÖ toplam puanları anadolu liselerine giden öğrencilerin RDÖ toplam puanları ile anlamlı olarak farklılaşmaktadır ($p<0,01$). Öğrencilerin RDÖ puanlarının ortalaması ve standart sapması sırasıyla sosyal bilimler liseleri için $71,79\pm14,15$; fen liseleri için $67,83\pm14,76$; meslek liseleri için $67,67\pm17,52$; ortaokullar için $64,57\pm14,08$; anadolu liseleri için ise $61,52\pm14,21$ şeklindedir.

AS alt ölçeğinden alınan puanların okullara göre istatistiksel açıdan farklılık gösterdiği saptanmıştır ($p<0,01$). Buna göre sosyal bilimler lisesine giden öğrencilerin AS alt ölçeğinden aldığı puanlar diğer 4 okul türüne göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır ($p<0,01$). Öğrencilerin AS alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ve standart sapması sırasıyla sosyal bilimler lisesi için $16,53\pm5,11$; fen liseleri için $16,80\pm5,92$; meslek liseleri için $15,96\pm6,65$; anadolu liseleri için $14,16\pm6,58$; ortaokullar için $7,61\pm2,10$ şeklindedir.

AK alt ölçeğinden alınan puanların okullara göre istatistiksel açıdan farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p<0,01$). Meslek lisesine ve sosyal bilimler lisesine giden öğrencilerin AK alt ölçeğinden aldıkları puanlar, anadolu liselerine ve ortaokula giden öğrencilere göre anlamlı bir şekilde yüksektir ($p<0,01$). Öğrencilerin AK alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ve standart sapması sırasıyla sosyal bilimler lisesi için $8,76\pm3,45$; anadolu liseleri için $7,94\pm2,61$; meslek liseleri için $7,51\pm1,97$; ortaokullar için $7,17\pm2,92$ şeklindedir.

SK alt ölçeğinden alınan puanların okullara göre istatistiksel açıdan farklılık gösterdiği bulgulanmıştır ($p<0,01$). Buna göre sosyal bilimler lisesine ve fen lisesine giden öğrencilerin SK alt ölçeğinden aldıkları puanlarınlar, ortaokula ve anadolu liselerine giden öğrencilerin aldığı puanlara göre yüksektir ($p<0,01$). Öğrencilerin SK alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ve standart sapması sırasıyla ortaokullar için $9,85\pm3,65$; sosyal bilimler lisesi için $8,69\pm3,59$; meslek liseleri için $8,51\pm4,33$; fen lisesi için $8,07\pm3,82$; anadolu liseleri için $7,23\pm2,49$ şeklindedir.

İE alt ölçeğinden alınan puanların okullara göre istatistiksel açıdan farklılık

gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0,01$). Buna göre sosyal bilimler lisesine ve fen lisesine giden öğrencilerin İE alt ölçeğinden aldıkları puanlar Anadolu liselerine giden ve ortaokula giden öğrencilerin aldığı puanlara göre yüksektir ($p<0,01$). Öğrencilerin İE alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ve standart sapması sırasıyla sosyal bilimler lisesi için $12,52\pm3,42$; fen lisesi için $11,35\pm3,48$; meslek liseleri için $10,43\pm3,84$; Anadolu liseleri için $10,09\pm3,93$; ortaokullar için $9,85\pm3,65$ şeklindedir.

BA alt ölçeğinden alınan puanların okullara göre istatistiksel açıdan farklılık gösterdiği ortaya konmuştur ($p<0,01$). Sosyal bilimler lisesine giden öğrencilerin BA alt ölçeğinden aldığı puanların Anadolu lisesine giden ve ortaokula giden öğrencilerin aldığı puanlara göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p<0,01$). Öğrencilerin BA alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ve standart sapması sırasıyla sosyal bilimler lisesi için $15,74\pm4,63$; meslek liseleri için $15,04\pm5,03$; ortaokullar için $14,55\pm5,21$; fen lisesi için $14,26\pm4,10$; Anadolu liseleri için $13,37\pm4,68$ şeklindedir.

OT alt ölçeğinden alınan puanların okullara göre istatistiksel açıdan farklılık gösterdiği saptanmıştır ($p<0,01$). Ortaokula giden ve meslek liselerine giden öğrencilerin OT alt ölçeğinden aldıkları puanlar anadolu liselerine giden öğrencilerin puanlarına göre yüksektir ($p<0,05$). Öğrencilerin OT alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ve standart sapması sırasıyla meslek liseleri için $10,23\pm4,29$; ortaokullar için $10,03\pm4,03$; sosyal bilimler lisesi için $9,56\pm3,88$; fen lisesi için $9,22\pm4,01$; anadolu liseleri için $8,73\pm2,75$ şeklindedir.

Okul türüne göre SZÖ puanlarında anlamlı farklılıklar görülmektedir ($p<0,05$). Meslek lisesine ve sosyal bilimler lisesine giden öğrenciler ile ortaokula giden öğrencilerin SZÖ puanları arasındaki ilişki istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). Öğrencilerin SZÖ puanlarının ortalaması ve standart sapması sırasıyla meslek lisesi için $27,23\pm5,40$; sosyal bilimler lisesi için $27,18\pm5,01$; fen lisesi için $27,06\pm4,28$; anadolu lisesi için $26,57\pm4,32$; ortaokullar için $25,83\pm3,86$ şeklindedir.

Çizelge 12. Öğrencilerin SZÖ ve RDÖ puanlarının öğrenim gördükleri okul türüne göre incelenmesi

Ölçek Alt Boyutları	Okul Türü	N	Ort/Top.	S.S.	F	<i>p</i>	Fark
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	Ortaokullar ^A	220	64,57	14,08	7,622	0,000**	C,D,E>B
	Anadolu Liseleri ^B	124	61,52	14,21			E>A
	Meslek Liseleri ^C	79	67,67	17,52			
	Fen Liseleri ^D	54	67,83	14,76			
	Sosyal Liseleri ^E	97	71,79	14,15			
Antisosyal Davranışlar (AS)	Ortaokullar ^A	220	15,36	4,74	3,435	0,009**	C,D,E>B
	Anadolu Liseleri ^B	124	14,16	6,58			
	Meslek Liseleri ^C	79	15,96	6,65			
	Fen Liseleri ^D	54	16,80	5,92			
	Sosyal Liseleri ^E	97	16,53	5,11			
Alkol Kullanımı (AK)	Ortaokullar ^A	220	7,61	2,10	4,385	0,002**	E>A,B,C,D
	Anadolu Liseleri ^B	124	7,94	2,61			
	Meslek Liseleri ^C	79	7,51	1,97			
	Fen Liseleri ^D	54	7,67	1,79			
	Sosyal Liseleri ^E	97	8,76	3,45			
Sigara Kullanımı (SK)	Ortaokullar ^A	220	7,17	2,92	5,665	0,000**	C,E>A,B
	Anadolu Liseleri ^B	124	7,23	2,49			
	Meslek Liseleri ^C	79	8,51	4,33			
	Fen Liseleri ^D	54	8,07	3,82			
	Sosyal Liseleri ^E	97	8,69	3,59			
İntihar Eğilimi (İE)	Ortaokullar ^A	220	9,85	3,65	10,047	0,000**	E,D>A,B
	Anadolu Liseleri ^B	124	10,09	3,93			E>C
	Meslek Liseleri ^C	79	10,43	3,84			
	Fen Liseleri ^D	54	11,35	3,48			
	Sosyal Liseleri ^E	97	12,52	3,42			

Çizelge 12. Öğrencilerin SZÖ ve RDÖ puanlarının öğrenim gördükleri okul türüne göre incelenmesi(devamı)

Beslenme Alışkanlıkları (BA)	Ortaokullar ^A	220	14,55	4,21	4,126	0,003**	E>A,B
	Anadolu Liseleri ^B	124	13,37	4,68			A,C>B
	Meslek Liseleri ^C	79	15,04	5,03			
	Fen Liseleri ^D	54	14,26	4,10			
	Sosyal Liseleri ^E	97	15,74	4,63			
Okul Terki (OT)	Ortaokullar ^A	220	10,03	4,03	2,990	0,018*	A,C>B
	Anadolu Liseleri ^B	124	8,73	2,75			
	Meslek Liseleri ^C	79	10,23	4,29			
	Fen Liseleri ^D	54	9,22	4,01			
	Sosyal Liseleri ^E	97	9,56	3,88			
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	Ortaokullar ^A	220	25,83	3,86	2,554	0,038*	C,E>A
	Anadolu Liseleri ^B	124	26,57	4,32			
	Meslek Liseleri ^C	79	27,23	5,40			
	Fen Liseleri ^D	54	27,06	4,28			
	Sosyal Liseleri ^E	97	27,18	5,01			

** $p<0,01$, * $p<0,05$, F: One Way Anova Testi, Fark: Tukey-Games Howell

Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanları ailelerinin tutumuna göre incelenmiştir (Çizelge 13).

Sonuçlara göre öğrencilerin RDÖ toplam puanları ile ailelerinin tutumu arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,01$). Aynı şekilde AS, AK, SK, İE ve BA alt ölçekleri ile aile tutumu değişkenleri arasındaki ilişki de anlamlı bulunmamıştır ($p>0,01$). Öğrencilerin OT alt ölçek puanları ile aile tutumları arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p<0,01$). “Ailesi titiz ve katı olan” öğrencilerin OT puanları ile ailesi “ilgili ve koruyucu” ve “ilgisiz ve “otoriter olan” öğrencilerin OT puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,01$).

Öğrencilerin OT puanlarının ortalaması ve standart sapması sırasıyla ailesi tutarsız ve güvenilmez tutuma sahip olanlar için $12,33 \pm 6,15$; titiz ve katı tutuma sahip olanlar için $11,57 \pm 5,58$; ilgili ve koruyucu tutuma sahip olanlar için $9,46 \pm 3,57$ ve ilgisiz ve otoriter tutuma sahip olanlar için $8,50 \pm 2,93$ şeklindedir.

Öğrencilerin SZÖ puanları ile ailelerinin tutumu arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,01$). Ailesi “titiz ve katı” ve “ilgisiz ve otoriter” tutuma sahip olan öğrencilerin SZÖ puanları ile ailesi “ilgili ve koruyucu” tutuma sahip olan öğrencilerin puanları anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p < 0,01$). Öğrencilerin SZÖ puanlarının ortalaması ve standart sapması sırasıyla ailesi ilgisiz ve otoriter olanlar için $29,95 \pm 6,60$; tutarsız ve güvenilmez olan öğrenciler için $29,50 \pm 6,28$; titiz ve katı olan öğrenciler için $28,15 \pm 5,30$; ilgili ve koruyucu olan öğrenciler için $26,21 \pm 4,16$ şeklindedir.

Çizelge 13. Öğrencilerin SZÖ ve RDÖ puanlarının ebeveyn tutumuna göre incelenmesi

Ölçek Alt Boyutları	Aile Tutumu	N	Ort/Top.	S.S.	F	<i>p</i>	Fark
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	İlgili ve koruyucu	502	65,35	14,53	2,144	0,094	-
	Titiz ve katı	46	68,83	16,99			
	İlgisiz ve otoriter	20	68,55	19,54			
	Tutarsız ve güvenilmez	6	77,17	20,77			
Antisosyal Davranışlar (AS)	İlgili ve koruyucu	502	15,39	5,54	2,114	0,097	-
	Titiz ve katı	46	15,46	5,70			
	İlgisiz ve otoriter	20	17,45	7,00			
	Tutarsız ve güvenilmez	6	20,00	10,32			
Alkol Kullanımı (AK)	İlgili ve koruyucu	502	7,86	2,42	0,700	0,553	-
	Titiz ve katı	46	7,91	3,13			
	İlgisiz ve otoriter	20	7,50	1,61			
	Tutarsız ve güvenilmez	6	9,17	4,40			

Çizelge 13. Öğrencilerin SZÖ ve RDÖ puanlarının ebeveyn tutumuna göre incelenmesi(devamı)

Sigara Kullanımı (SK)	İlgili ve koruyucu	502	7,64	3,32	1,440	0,230	-
	Titiz ve katı	46	7,83	2,68			
	İlgisiz ve otoriter	20	9,20	4,72			
	Tutarsız ve güvenilmez	6	7,83	2,23			
İntihar Eğilimi (İE)	İlgili ve koruyucu	502	10,44	3,75	1,514	0,210	-
	Titiz ve katı	46	11,39	3,82			
	İlgisiz ve otoriter	20	11,55	4,66			
	Tutarsız ve güvenilmez	6	11,67	4,13			
Beslenme Alışkanlıkları (BA)	İlgili ve koruyucu	502	14,51	4,45	0,286	0,836	-
	Titiz ve katı	46	14,67	4,95			
	İlgisiz ve otoriter	20	14,35	5,87			
	Tutarsız ve güvenilmez	6	16,17	4,83			
Okul Terki (OT)	İlgili ve koruyucu^A	502	9,46	3,57	5,997	0,001**	B>A,C
	Titiz ve katı ^B	46	11,57	5,58			
	İlgisiz ve otoriter ^C	20	8,50	2,93			
	Tutarsız ve güvenilmez ^D	6	12,33	6,15			
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	İlgili ve koruyucu ^A	502	26,21	4,16	7,999	0,000**	B,C>A
	Titiz ve katı ^B	46	28,15	5,30			
	İlgisiz ve otoriter ^C	20	29,95	6,60			
	Tutarsız ve güvenilmez ^D	6	29,50	6,28			

** $p<0,01$, * $p<0,05$, F: One Way Anova Testi, Fark: Tukey-Games Howell

Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanları şiddete maruz kaldıkları çevrelere göre incelenmiştir (Çizelge 14).

Öğrencilerin şiddete maruz kaldıkları çevrelere göre RDÖ ve SZÖ puanları incelendiğinde gruplararası anlamlı farkın yalnızca AS alt ölçek puanlarında ve SZÖ toplam puanlarında görüldüğü saptanmıştır ($p<0,01$). RDÖ toplam puanları ve AK, SK, İE, BA ve OT alt ölçeklerinden alınan puanlar ile öğrencilerin şiddete maruz kaldıkları çevre arasındaki ilişki istatistiksel açıdan ilişki anlamlı değildir ($p>0,01$).

AS alt ölçeğinden alınan puanlara göre sonuçlar incelendiğinde aile ortamında ve arkadaş ortamında şiddete maruz kalan öğrencilerin antisosyal davranışlar alt ölçeğinden aldığı puanlar şiddete maruz kalmamış öğrencilere kıyasla yüksektir ($p<0,05$). Öğrencilerin AS puanlarının ortalaması ve standart sapması sırasıyla aile ortamında şiddete maruz kalan öğrenciler için $17,20\pm7,12$; arkadaş ortamında maruz kalanlar için $16,87\pm4,89$; okul ortamında maruz kalanlar için $16,41\pm5,51$; birden fazla ortamda maruz kalanlar için $16,22\pm6,80$; hiç maruz kalmayanlar için $14,95\pm5,48$ şeklindedir.

SZÖ puanlarına göre sonuçlar incelendiğinde aile ortamında, okul ortamında ve birden fazla ortamda şiddete maruz kalmış olan öğrenciler ile şiddete maruz kalmamış olan öğrencilere göre siber zorbalık eğilimi yüksek bulunmuştur ($p<0,01$). Öğrencilerin SZÖ puanlarının ortalaması ve standart sapması sırasıyla birden fazla ortamda maruz kalan öğrenciler için “ $28,50\pm6,08$ ”; “okul ortamında” maruz kalan öğrenciler için $28,48\pm5,01$; “aile” ortamında maruz kalan öğrenciler için $28,23\pm6,55$; “arkadaş ortamında” maruz kalan öğrenciler için $26,70\pm4,47$; hiç maruz kalmamış olan öğrenciler için $25,95\pm3,74$ şeklindedir.

Çizelge 14. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının şiddete maruz kaldıkları çevrelere göre karşılaştırılması

Ölçek Alt Boyutları	Hangi Çevrede Şiddet	N	Ort/Top.	S.S.	F	p	Fark
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	Aile	40	68,33	17,42	1,606	0,171	-
	Okul	29	70,55	17,65			
	Arkadaş ortamı	54	66,91	12,35			
	Hiç maruz kalmadım	402	64,86	14,90			
	Birden fazla	18	63,06	12,49			
Antisosyal Davranışlar (AS)	Aile ^A	40	17,20	7,12	2,940	0,020*	A,C>D
	Okul ^B	29	16,41	5,51			
	Arkadaş ortamı ^C	54	16,87	4,89			
	Hiç maruz kalmadım ^D	402	14,95	5,48			
	Birden fazla ^E	18	16,22	6,80			
Alkol Kullanımı (AK)	Aile	40	7,95	2,60	1,069	0,371	-
	Okul	29	7,76	1,98			
	Arkadaş ortamı	54	7,41	1,31			
	Hiç maruz kalmadım	402	7,89	2,53			
	Birden fazla	18	7,00	0,00			
Sigara Kullanımı (SK)	Aile	40	8,15	3,83	1,288	0,273	-
	Okul	29	8,10	3,97			
	Arkadaş ortamı	54	7,00	2,60			
	Hiç maruz kalmadım	402	7,62	3,21			
	Birden fazla	18	6,72	1,27			
İntihar Eğilimi (İE)	Aile	40	10,55	3,88	1,501	0,200	-
	Okul	29	11,66	4,54			
	Arkadaş ortamı	54	10,93	4,31			
	Hiç maruz kalmadım	402	10,35	3,76			
	Birden fazla	18	11,83	2,68			

Çizelge 14. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının şiddete maruz kaldıkları çevrelere göre karşılaştırılması(devamı)

Beslenme Alışkanlıkları (BA)	Aile	40	14,28	4,40	1,333	0,257	-
	Okul	29	15,72	4,96			
	Arkadaş ortamı	54	15,02	4,62			
	Hiç maruz kalmadım	402	14,43	4,49			
	Birden fazla	18	12,89	4,43			
Okul Terki (OT)	Aile	40	10,20	4,42	1,517	0,196	-
	Okul	29	10,90	5,33			
	Arkadaş ortamı	54	9,69	4,06			
	Hiç maruz kalmadım	402	9,56	3,68			
	Birden fazla	18	8,39	1,61			
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	Aile ^A	40	28,23	6,55	5,919	0,000**	A,B,E>D
	Okul ^B	29	28,48	5,01			
	Arkadaş ortamı ^C	54	26,70	4,47			
	Hiç maruz kalmadım ^D	402	25,95	3,74			
	Birden fazla ^E	18	28,50	6,08			

** $p < 0,01$, * $p < 0,05$, F: One Way Anova Testi, Fark: Tukey-Games Howell

Öğrencilerin RDÖ, AS, AK, SK, İE, BA, OT ve SZÖ puanları aile üyelerinden birini şiddet uygularken görme durumuna göre karşılaştırılmıştır (Çizelge 15).

Sonuçlara göre yalnızca SZÖ puanlarında anlamlı bir farklılık görülmüştür ($t_{(4,269)} = -2,803$; $p < 0,01$). Aile üyelerini şiddet uygularken görmüş olan öğrencilerin SZÖ puanlarının ortalaması ve standart sapması $28,22 \pm 5,96$ iken aile üyelerini şiddet uygularken görmemiş olan öğrencilerin ise $26,37 \pm 4,27$ şeklindedir. Yani aile üyelerinden birinin şiddet uyguladığına tanık olan öğrencilerin SZÖ puanları daha yüksek bulunmuştur.

Çizelge 15. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının aile üyelerinden birini şiddet uygularken görme durumlarına göre karşılaştırılması

Ölçek Alt Boyutları	Aile Üyesi Şiddet	N	Ort/Top.	S.S.	t	sd	P
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	Hayır	525	65,70	14,75	-0,860	14,753	0,390
	Evet	49	67,63	17,87		17,874	
Antisosyal Davranışlar (AS)	Hayır	525	15,39	5,55	-1,758	5,548	0,079
	Evet	49	16,88	6,87		6,869	
Alkol Kullanımı (AK)	Hayır	525	7,88	2,53	0,326	2,532	0,744
	Evet	49	7,76	1,87		1,865	
Sigara Kullanımı (SK)	Hayır	525	7,63	3,19	-1,901	3,193	0,058
	Evet	49	8,57	4,49		4,486	
İntihar Eğilimi (İE)	Hayır	525	10,60	3,79	0,589	3,789	0,556
	Evet	49	10,27	3,94		3,941	
Beslenme Alışkanlıkları (BA)	Hayır	525	14,60	4,51	1,031	4,511	0,303
	Evet	49	13,90	4,89		4,891	
Okul Terki (OT)	Hayır	525	9,56	3,72	-1,231	3,722	0,219
	Evet	49	10,27	4,81		4,807	
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	Hayır	525	26,37	4,27	-2,803	4,269	0,005**
	Evet	49	28,22	5,96		5,955	

** $p < 0,01$, * $p < 0,05$, t: Independent Sample T Testi

Öğrencilerin şiddete maruz kalma durumlarına göre RDÖ, AS, AK, SK, İE, BA, OT ve SZÖ puanları karşılaştırılmıştır (Çizelge 16).

Sonuçlara göre öğrencilerin şiddete maruz kalma durumlarına göre SZÖ puanları arasında negatif yönde anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t_{(4,07)} = -5,28$; $p < 0,01$). Şiddete maruz kalmış olan öğrencilerin SZÖ puanlarının ortalaması ve standart sapması $29,22 \pm 6,16$ iken şiddete maruz kalmamış olan öğrencilerin $26,18 \pm 4,08$ şeklindedir. Yani şiddete maruz kalmış olan öğrencilerin SZÖ puanları maruz kalmayanlara göre yüksektir.

Çizelge 16. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının şiddete maruz kalma durumuna göre karşılaştırılması

Ölçek Alt Boyutları	Şiddete Maruz Kalma	N	Ort/Top.	S.S.	t	sd	P
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	Hayır	509	65,68	14,83	-0,821	14,833	0,412
	Evet	65	67,31	16,60		16,596	
Antisosyal Davranışlar (AS)	Hayır	509	15,40	5,54	-1,380	5,539	0,168
	Evet	65	16,43	6,67		6,67	
Alkol Kullanımı (AK)	Hayır	509	7,87	2,51	0,068	2,514	0,946
	Evet	65	7,85	2,22		2,223	
Sigara Kullanımı (SK)	Hayır	509	7,69	3,30	-0,431	3,296	0,666
	Evet	65	7,88	3,59		3,594	
İntihar Eğilimi (İE)	Hayır	509	10,55	3,85	-0,341	3,85	0,733
	Evet	65	10,72	3,40		3,402	
Beslenme Alışkanlıkları (BA)	Hayır	509	14,54	4,52	0,058	4,523	0,954
	Evet	65	14,51	4,74		4,74	
Okul Terki (OT)	Hayır	509	9,58	3,76	-0,673	3,755	0,501
	Evet	65	9,92	4,37		4,37	
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	Hayır	509	26,18	4,08	-5,280	4,07	0,000**
	Evet	65	29,22	6,16		6,16	

** $p<0,01$, * $p<0,05$, t: Independent Sample T Testi

Öğrencilerin şiddet uygulama durumlarına göre RDÖ, AS, AK, SK, İE, BA, OT ve SZÖ puanları karşılaştırılmıştır (Çizelge 17).

Öğrencilerin RDÖ puanlarının şiddet uygulama durumlarına göre negatif yönde anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır ($t_{(14,466)} = -3,075$; $p<0,01$). Şiddet uygulamış olan öğrencilerin riskli davranış eğilimi şiddet uygulamamış olan öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur ($70,17 \pm 17,08$; $65,01 \pm 14,47$).

Öğrencilerin AS alt ölçeğinden aldıkları puanlar şiddet uygulama durumlarına göre negatif yönde anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($t_{(5,373)} = -3,656$; $p<0,01$). Öğrencilerin AS alt ölçek puanlarının ortalaması ve standart sapması şiddet uygulamış olan öğrenciler için $17,44 \pm 6,74$; şiddet uygulamamış olan öğrenciler için $15,13 \pm 5,37$ şeklindedir. Buna göre daha önce şiddet uygulamış olan öğrencilerin AS puanları şiddet uygulamamış olan öğrencilere göre yüksektir.

Öğrencilerin SK alt ölçeğinden aldıkları puanlar şiddet uygulama durumlarına göre negatif yönde anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($t_{(3,019)} = -3,497$; $p<0,01$).

Öğrencilerin SK alt ölçek puanlarının ortalaması ve standart sapması şiddet uygulamış olan öğrenciler için $8,79 \pm 4,45$; şiddet uygulamamış olan öğrenciler için $7,49 \pm 3,02$ şeklindedir. Yani şiddet uygulamış olan öğrencilerin SK puanları şiddet uygulamamış öğrencilere göre yüksektir.

Öğrencilerin SZÖ puanları ile şiddet geçmişleri arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($t_{(4,162)} = -4,399$; $p < 0,01$). Öğrencilerin SZÖ puanlarının ortalaması ve standart sapması şiddet uygulamış olan öğrenciler için $28,34 \pm 5,41$; şiddet uygulamamış olan öğrenciler için $26,17 \pm 4,16$ şeklindedir. Sonuçlara göre şiddet uygulamış olan öğrencilerin SZÖ puanları şiddet uygulamamış olan öğrencilere göre yüksektir.

Çizelge 17. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının şiddet uygulama durumuna göre karşılaştırılması

Ölçek Alt Boyutları	Şiddete Uygulama	N	Ort/Top.	S.S.	t	sd	P
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	Hayır	479	65,01	14,47	-3,075	14,466	0,002**
	Evet	95	70,17	17,08		17,078	
Antisosyal Davranışlar (AS)	Hayır	479	15,13	5,37	-3,656	5,373	0,000**
	Evet	95	17,44	6,74		6,744	
Alkol Kullanımı (AK)	Hayır	479	7,81	2,46	-1,256	2,464	0,210
	Evet	95	8,16	2,56		2,557	
Sigara Kullanımı (SK)	Hayır	479	7,49	3,02	-3,497	3,019	0,001**
	Evet	95	8,79	4,45		4,445	
İntihar Eğilimi (İE)	Hayır	479	10,54	3,83	-0,375	3,825	0,707
	Evet	95	10,71	3,69		3,686	
Beslenme Alışkanlıkları (BA)	Hayır	479	14,47	4,39	-0,861	4,391	0,389
	Evet	95	14,91	5,26		5,259	
Okul Terki (OT)	Hayır	479	9,51	3,69	-1,525	3,685	0,128
	Evet	95	10,17	4,45		4,454	
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	Hayır	479	26,17	4,16	-4,399	4,162	0,000**
	Evet	95	28,34	5,41		5,41	

** $p < 0,01$, * $p < 0,05$, t: Independent Sample T Testi

Öğrencilerin şiddet uyguladıkları kişiye göre RDÖ ve SZÖ puanları karşılaştırılmıştır (Çizelge 18).

Sonuçlara göre yalnızca AS alt ölçeğinden alınan puanlar ile öğrencilerin şiddet uyguladıkları kişiler arasındaki ilişki istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($p < 0,01$).

RDÖ alt ölçeklerinden alınan puanlar ve SZÖ puanları ile öğrencilerin şiddet uyguladıkları kişi arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı bulgulanmıştır ($p>0,01$).

Kardeşine şiddet uygulayan öğrencilerin, arkadaşına şiddet uygulayan öğrencilere ve “diğer” seçeneğini işaretleyen öğrencilere göre antisosyal davranış eğilimlerinin yüksek olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin AS alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ve standart sapması sırasıyla kardeşine şiddet uygulayan öğrenciler için $22,69\pm4,03$; arkadaşına şiddet uygulayan öğrenciler için $17,14\pm7,22$; “diğer” cevabını veren öğrenciler için $17,00\pm6,11$ şeklindedir.

Çizelge 18. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının şiddet uyguladığı kişiye göre karşılaştırılması

Ölçek Alt Boyutları	Kime Şiddet Uyguladınız	N	Ort/Top.	S.S.	F	p	Fark
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	Kardeş	13	80,92	10,76	2,487	0,090	-
	Arkadaş	37	69,30	18,61			
	Diğer	26	69,77	16,57			
Antisosyal Davranışlar (AS)	Kardeş ^A	13	22,69	4,03	4,127	0,020**	A>B,C
	Arkadaş ^B	37	17,14	7,22			
	Diğer ^C	26	17,00	6,11			
Alkol Kullanımı (AK)	Kardeş	13	8,92	3,12	0,420	0,659	-
	Arkadaş	37	8,11	2,59			
	Diğer	26	8,23	2,89			
Sigara Kullanımı (SK)	Kardeş	13	10,38	5,24	0,807	0,450	-
	Arkadaş	37	8,46	4,54			
	Diğer	26	8,88	4,67			
İntihar Eğilimi (İE)	Kardeş	13	12,92	2,50	2,860	0,064	-
	Arkadaş	37	10,08	3,97			
	Diğer	26	10,77	3,74			
Beslenme Alışkanlıkları (BA)	Kardeş	13	16,92	4,23	1,245	0,294	-
	Arkadaş	37	14,46	5,53			
	Diğer	26	14,50	4,80			
Okul Terki (OT)	Kardeş	13	9,08	2,33	0,972	0,383	-
	Arkadaş	37	11,05	4,80			
	Diğer	26	10,38	4,61			
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	Kardeş	13	27,54	4,35	0,155	0,857	-
	Arkadaş	37	28,46	6,44			
	Diğer	26	28,38	3,52			

** $p<0,01$, * $p<0,05$, F: One Way Anova Testi, Fark: Tukey-Games Howell

Öğrencilerin günlük internet kullanım süreleri (saat) bakımından RDÖ ve SZÖ puanları incelenmiştir (Çizelge 19).

Sonuçlar incelendiğinde öğrencilerin RDÖ toplam puanları, AS, SK, İE alt ölçek puanları ve SZÖ toplam puanları öğrencilerin günlük internet kullanım sürelerine göre anlamlı bir şekilde değişmektedir ($p<0,01$).

Öğrencilerin RDÖ toplam puanları günlük internet kullanım sürelerine göre anlamlı olarak değişmektedir ($p<0,01$). GİKS 4-6 saat olan ve 7 saat üzerinde olan öğrencilerin riskli davranış eğilimi gİKS 1 saatten az olan ve 1-3 saat aralığında olan öğrencilere göre yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p<0,01$). Öğrencilerin RDÖ toplam puanlarının ortalaması ve standart sapması gİKS 7 saat üzerinde olanlar için $73,91\pm18,69$; 4-6 saat aralığında olanlar için $68,34\pm16,64$; 1-3 saat aralığında olanlar için $64,95\pm14,09$; 1 saatten az olanlar için $61,66\pm12,23$ şeklindedir.

Öğrencilerin AS alt ölçek puanları günlük internet kullanım sürelerine göre anlamlı olarak değişmektedir ($p<0,01$). GİKS 4-6 saat olan ve 7 saat üzerinde olan öğrencilerin antisosyal davranış eğilimi gİKS 1 saatten az olan ve 1-3 saat aralığında olan öğrencilere göre yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p<0,01$). Öğrencilerin AS toplam puanlarının ortalaması ve standart sapması gİKS 7 saat üzerinde olanlar için $18,96\pm6,66$; 4-6 saat aralığında olanlar için $16,26\pm6,25$; 1-3 saat aralığında olanlar için $15,11\pm5,44$; 1 saatten az olanlar için $14,53\pm4,41$ şeklindedir.

Öğrencilerin SK alt ölçek puanları günlük internet kullanım sürelerine göre anlamlı olarak değişmektedir ($p<0,01$). GİKS 7 saat üzerinde olan öğrencilerin sigara kullanma riski GİKS 4-6 saat aralığında olan, 1-3 saat aralığında olan ve 1 saatten az olan öğrencilerin puanlarına göre daha yüksektir ($p<0,01$). Öğrencilerin SK puanlarının ortalaması ve standart sapması gİKS 7 saat üzerinde olanlar için $9,65\pm4,72$; 4-6 saat aralığında olanlar için $8,11\pm3,58$; 1-3 saat aralığında olanlar için $7,51\pm3,20$; 1 saatten az olanlar için $7,03\pm2,34$ şeklindedir.

Öğrencilerin İE alt ölçek puanları günlük internet kullanım sürelerine göre anlamlı olarak değişmektedir ($p<0,01$). GİKS 7 saat üzerinde olan ve 4-6 saat aralığında olan öğrencilerin intihar eğilimi puanları GİKS 1 saatten az olan öğrencilerin puanlarına göre daha yüksektir ($p<0,01$). Öğrencilerin İE puanlarının ortalaması ve standart sapması gİKS 7 saat üzerinde olanlar için $11,91\pm3,92$; 4-6 saat aralığında olanlar için $11,10\pm4,04$; 1-3 saat aralığında olanlar için $10,37\pm3,53$; 1 saatten az olanlar için $9,82\pm4,22$ şeklindedir.

Öğrencilerin SZÖ toplam puanları günlük internet kullanım sürelerine göre anlamlı olarak değişmektedir ($p<0,01$). GİKS 7 saat üzerinde olan ve 4-6 saat aralığında olan öğrencilerin siber zorbalık puanlarının giks 1 saatten az olan ve 1-3 saat aralığında olan öğrencilere göre yüksektir ($p<0,01$). Öğrencilerin SZÖ toplam puanlarının ortalaması ve standart sapması giks 7 saat üzerinde olanlar için $27,91\pm6,06$; 4-6 saat aralığında olanlar için $27,68\pm5,10$; 1-3 saat aralığında olanlar için $26,05\pm3,96$; 1 saatten az olanlar için $25,60\pm3,94$ şeklindedir.

Çizelge 19. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının günlük internet kullanım süreleri göre karşılaştırılması

Ölçek Alt Boyutları	İnternet Saat	N	Ort/Top.	S.S.	F	p	Fark
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	1 saatten az ^A	68	61,66	12,23	5,955	0,001**	C,D>A,B
	1-3 saat ^B	323	64,95	14,09			
	4-6 saat ^C	160	68,34	16,64			
	7 sat ve üzeri ^D	23	73,91	18,69			
Antisosyal Davranışlar (AS)	1 saatten az ^A	68	14,53	4,41	5,076	0,002**	C,D>A,B
	1-3 saat ^B	323	15,11	5,44			D>C
	4-6 saat ^C	160	16,26	6,25			
	7 sat ve üzeri ^D	23	18,96	6,66			
Alkol Kullanımı (AK)	1 saatten az	68	7,50	1,69	1,979	0,116	
	1-3 saat	323	7,80	2,34			
	4-6 saat	160	8,23	3,08			
	7 sat ve üzeri	23	7,39	1,16			
Sigara Kullanımı (SK)	1 saatten az ^A	68	7,03	2,34	4,805	0,003**	A,B,C<D
	1-3 saat ^B	323	7,51	3,20			A<C
	4-6 saat ^C	160	8,11	3,58			
	7 sat ve üzeri ^D	23	9,65	4,72			
İntihar Eğilimi (İE)	1 saatten az ^A	68	9,82	4,22	3,200	0,023*	A<C,D
	1-3 saat ^B	323	10,37	3,53			B<C
	4-6 saat ^C	160	11,10	4,04			
	7 sat ve üzeri ^D	23	11,91	3,92			

Çizelge 19. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının günlük internet kullanım süreleri göre karşılaştırılması(devamı)

	1 saatten az	68	13,38	4,51	2,239	0,083	
Beslenme Alışkanlıkları (BA)	1-3 saat	323	14,74	4,42			
	4-6 saat	160	14,46	4,75			
	7 sat ve üzeri	23	15,74	4,50			
Okul Terki (OT)	1 saatten az	68	9,40	3,46	1,998	0,113	
	1-3 saat	323	9,35	3,62			
	4-6 saat	160	10,18	4,18			
	7 sat ve üzeri	23	10,26	4,82			
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	1 saatten az ^A	68	25,60	3,94	6,709	0,000**	C,D>A,B
	1-3 saat ^B	323	26,05	3,96			
	4-6 saat ^C	160	27,68	5,10			
	7 sat ve üzeri ^D	23	27,91	6,06			

** $p<0,01$, * $p<0,05$, F: One Way Anova Testi, Fark: Tukey-Games Howell

Öğrencilerin üye olduğu sosyal ağlara göre SZÖ ve RDÖ puanları karşılaştırılmıştır (Çizelge 20).

Sonuçlara göre öğrencilerin RDÖ toplam puanları üye oldukları sosyal ağlara göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde değişmektedir ($p<0,05$). Yalnızca YouTube’a, yalnızca Snapchat’e üye olan ve “birden fazla ağa üyeyim” cevabını veren öğrencilerin riskli davranış eğilimlerinin hiçbir sosyal ağa üye olmayan öğrencilere göre yüksektir ($p<0,05$). Öğrencilerin RDÖ toplam puanlarının ortalaması ve standart sapması yalnızca Snapchat’e üye olanlar için $75,00\pm4,58$; sadece YouTube’a üye olanlar için $68,12\pm17,36$; birden fazlasına üye olanlar için $65,90\pm14,81$; yalnızca Instagram’a üye olanlar için $65,67\pm11,91$; yalnızca TikTok’a üye olanlar için $59,50\pm7,66$ ve hiçbirine üye olmayanlar için $56,33\pm10,35$ şeklindedir.

Öğrencilerin İE alt ölçek puanları, üye oldukları sosyal ağlara göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde değişmektedir ($p<0,05$). Yalnızca Snapchat’e üye olan ve birden fazla sosyal ağa üye olan öğrencilerin intihar eğilimlerinin hiçbir sosyal ağa üye olmayan öğrencilere göre yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Öğrencilerin İE alt ölçek puanlarının ortalaması ve standart sapması yalnızca YouTube’a üye olanlar için $15,50\pm4,22$; yalnızca Snapchat’e üye olanlar için $14,00\pm4,00$; birden fazlasına üye olanlar

için $10,76 \pm 3,78$; yalnızca TikTok'a üye olanlar için $10,67 \pm 3,88$; sadece YouTube'a üye olanlar için $9,91 \pm 3,95$; yalnızca Instagram'a üye olanlar için $9,83 \pm 2,64$ ve hiçbirine üye olmayanlar için $8,11 \pm 2,74$ şeklindedir.

Öğrencilerin OT alt ölçek puanları, üye oldukları sosyal ağlara göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde değişmektedir ($p < 0,05$). Yalnızca YouTube'a üye olan öğrencilerin OT alt ölçek puanlarının yalnızca TikTok'a üye olan, hiçbirine üye olmayan ve birden fazlasına üye olan öğrencilerin OT puanlarına daha yüksektir ($p < 0,05$). Öğrencilerin OT alt ölçek puanlarının ortalaması ve standart sapması yalnızca YouTube'a üye olanlar için $10,89 \pm 4,76$; yalnızca Snapchat'e üye olanlar için $10,00 \pm 3,61$; yalnızca Instagram'a üye olanlar için $9,67 \pm 3,78$; birden fazlasına üye olanlar için $9,48 \pm 3,66$; hiçbirine üye olmayanlar için $8,89 \pm 3,46$ ve yalnızca TikTok'a üye olanlar için $7,17 \pm 0,41$ şeklindedir.

Öğrencilerin üye oldukları sosyal ağlara göre SZÖ toplam puanları istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($p > 0,05$).

Çizelge 20. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının üye oldukları sosyal ağlara göre karşılaştırılması

Ölçek Alt Boyutları	Sosyal Medya	N	Ort	S.S.	F	p	Fark
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	YouTube ^A	74	68,12	17,36	2,241	0,049*	A,C,F>E
	TikTok ^B	6	59,50	7,66			
	Snapchat ^C	3	75,00	4,58			
	Instagram ^D	6	65,67	11,91			
	Hiçbiri ^E	18	56,33	10,35			
	Birden fazlasına üyeyim ^F	467	65,90	14,81			
Antisosyal Davranışlar (AS)	YouTube	74	16,03	5,23	0,804	0,547	-
	TikTok	6	14,67	5,47			
	Snapchat	3	17,00	2,65			
	Instagram	6	13,00	1,55			
	Hiçbiri	18	13,67	5,37			
	Birden fazlasına üyeyim	467	15,54	5,81			

Çizelge 20. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının üye oldukları sosyal ağlara göre karşılaştırılması
(devamı)

Alkol Kullanımı (AK)	YouTube	74	7,91	2,65	1,252	0,283	-
	Tiktok	6	7,00	0,00			
	Snapchat	3	7,00	0,00			
	Instagram	6	9,50	3,02			
	Hiçbiri	18	6,94	0,24			
	Birden fazlasına üyeyim	467	7,89	2,51			
Sigara Kullanımı (SK)	YouTube	74	7,89	3,59	1,094	0,363	-
	Tiktok	6	6,17	0,41			
	Snapchat	3	8,67	2,31			
	Instagram	6	8,50	4,81			
	Hiçbiri	18	6,28	0,83			
	Birden fazlasına üyeyim	467	7,74	3,34			
İntihar Eğilimi (İE)	YouTube ^A	74	9,91	3,95	2,765	0,018*	C,F>E
	Tiktok ^B	6	10,67	3,88			
	Snapchat ^C	3	14,00	4,00			
	Instagram ^D	6	9,83	2,64			
	Hiçbiri ^E	18	8,11	2,74			
	Birden fazlasına üyeyim ^F	467	10,76	3,78			
Beslenme Alışkanlıkları (BA)	YouTube	74	15,50	4,22	1,954	0,084	-
	Tiktok	6	13,83	2,99			
	Snapchat	3	18,33	2,52			
	Instagram	6	15,17	4,31			
	Hiçbiri	18	12,44	4,02			
	Birden fazlasına üyeyim	467	14,44	4,61			

Çizelge 20. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının üye oldukları sosyal ağlara göre karşılaştırılması (devamı)

Okul Terki (OT)	YouTube^A	74	10,89	4,76	2,424	0,034*	A>B,E,F
	Tiktok ^B	6	7,17	0,41			
	Snapchat ^C	3	10,00	3,61			
	Instagram ^D	6	9,67	3,78			
	Hiçbiri ^E	18	8,89	3,46			
	Birden fazlasına üyeyim ^F	467	9,48	3,66			
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	YouTube	74	25,95	4,32	1,314	0,256	-
	Tiktok	6	24,83	1,17			
	Snapchat	3	25,33	2,31			
	Instagram	6	27,00	5,90			
	Hiçbiri	18	24,61	0,98			
	Birden fazlasına üyeyim	467	26,72	4,56			

** $p<0,01$, * $p<0,05$, F: One Way Anova Testi, Fark: Tukey-Games Howell

Öğrencilerin arkadaşlarıyla olan ilişki düzeylerine göre Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ), ölçeğin alt boyutları ve Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ) puanları karşılaştırılmıştır (Çizelge 21).

Sonuçlara göre öğrencilerin RDÖ ve SZÖ toplam puanları ile arkadaşlarıyla olan ilişki düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,01$). Ancak öğrencilerin İE alt ölçek puanları, arkadaşlarıyla olan ilişki düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır ($p<0,01$). Arkadaşlarıyla ilişkisi orta olan öğrencilerin intihar eğilimi alt ölçeğinden aldıkları puanlar arkadaşlarıyla ilişkisi iyi düzeyde olan öğrencilere göre yüksektir ($p<0,01$). Öğrencilerin İE puanlarının ortalaması ve standart sapması sırasıyla arkadaşlarıyla ilişkisi orta olanlar için $10,32\pm3,61$; orta olanlar için $11,88\pm4,44$ ve kötü olanlar için $10,76\pm4,21$ şeklindedir.

Çizelge 21. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının arkadaşlarıyla olan ilişkilerine göre karşılaştırılması

Ölçek Alt Boyutları	Akran İlişki	N	Ort	S.S.	F	p	Fark
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	İyi	469	65,55	14,78	0,574	0,564	-
	Orta	88	67,36	15,99			
	Kötü	17	66,82	17,34			
Antisosyal Davranışlar (AS)	İyi	469	15,45	5,69	0,163	0,850	-
	Orta	88	15,78	5,52			
	Kötü	17	15,88	6,62			
Alkol Kullanımı (AK)	İyi	469	7,97	2,67	2,793	0,062	-
	Orta	88	7,30	1,07			
	Kötü	17	7,82	2,01			
Sigara Kullanımı (SK)	İyi	469	7,73	3,33	0,415	0,660	-
	Orta	88	7,49	3,10			
	Kötü	17	8,24	4,53			
İntihar Eğilimi (İE)	İyi ^A	469	10,32	3,61	6,344	0,002**	B>A
	Orta ^B	88	11,88	4,44			
	Kötü ^C	17	10,76	4,21			
Beslenme Alışkanlıkları (BA)	İyi	469	14,57	4,50	0,108	0,898	-
	Orta	88	14,49	4,87			
	Kötü	17	14,06	4,31			
Okul Terki (OT)	İyi	469	9,51	3,72	1,152	0,317	-
	Orta	88	10,15	4,21			
	Kötü	17	10,06	4,72			
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	İyi	469	26,57	4,58	1,025	0,359	-
	Orta	88	26,57	4,17			
	Kötü	17	25,00	1,50			

** $p<0,01$, * $p<0,05$, F: One Way Anova Testi, Fark: Tukey-Games Howell

Öğrencilerin arkadaşlarıyla sorunlarını çözme yöntemlerine göre Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ), ölçeğin alt boyutları ve Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ) puanları karşılaştırılmıştır (Çizelge 22).

Sonuçlara göre öğrencilerin RDÖ toplam puanları; AS, İE, OT alt ölçek puanları ve SZÖ toplam puanları sorun çözme yöntemlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir ($p<0,01$).

Sorunlarını kavga ederek çözen öğrencilerin RDÖ toplam puanları sorunlarını konuşarak ve tartışarak çözen öğrencilere göre yüksektir ($p<0,01$). Öğrencilerin RDÖ

puanlarının ortalaması ve standart sapması sorunlarını kavga ederek çözenler için $76,67 \pm 21,16$; küserek çözenler için $70,26 \pm 12,83$; tartışarak çözenler için $67,32 \pm 16,43$ ve konuşarak çözenler için $64,85 \pm 14,43$ şeklindedir.

Sorunlarını tartışarak çözen öğrencilerin AS puanları sorunlarını konuşarak çözen öğrencilere göre daha yüksektir ($p < 0,01$). Öğrencilerin AS puanlarının ortalaması ve standart sapması sorunlarını kavga ederek çözenler için $17,67 \pm 6,40$; küserek çözenler için $17,06 \pm 5,22$; tartışarak çözenler için $16,51 \pm 6,22$ ve konuşarak çözenler için $15,11 \pm 5,52$ şeklindedir.

Sorunlarını tartışarak ve küserek çözen öğrencilerin İE puanları sorunlarını konuşarak çözen öğrencilere göre daha yüksektir ($p < 0,01$). Öğrencilerin AS puanlarının ortalaması ve standart sapması sorunlarını küserek çözenler için $11,94 \pm 3,86$; kavga ederek çözenler için $11,53 \pm 4,82$; tartışarak çözenler için $11,32 \pm 3,89$ ve konuşarak çözenler için $10,27 \pm 3,70$ şeklindedir.

Sorunlarını kavga ederek çözen öğrencilerin OT puanları sorunlarını konuşarak, tartışarak ve küserek çözen öğrencilere göre daha yüksektir ($p < 0,01$). Öğrencilerin AS puanlarının ortalaması ve standart sapması sorunlarını kavga ederek çözenler için $13,60 \pm 6,79$; konuşarak çözenler için $9,57 \pm 3,68$; tartışarak çözenler için $9,32 \pm 3,69$ ve küserek çözenler için $9,32 \pm 3,43$ şeklindedir.

Sorunlarını kavga ederek çözen öğrencilerin SZÖ puanları sorunlarını konuşarak, tartışarak ve küserek çözen öğrencilere göre daha yüksektir ($p < 0,01$). Öğrencilerin SZÖ puanlarının ortalaması ve standart sapması sorunlarını kavga ederek çözenler için $31,20 \pm 7,87$; konuşarak çözenler için $26,21 \pm 4,21$; tartışarak çözenler için $27,27 \pm 4,61$ ve küserek çözenler için $26,42 \pm 3,88$ şeklindedir.

Çizelge 22. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının akranlarıyla olan sorunlarını çözme yöntemine göre karşılaştırılması

Ölçek Alt Boyutları	Sorun Çözümü	N	Ort/Top.	S.S.	F	p	Fark
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	Konuşarak ^A	432	64,85	14,43	4,498	0,004**	C>A,B
	Tartışarak ^B	96	67,32	16,43			
	Kavga ederek ^C	15	76,67	21,16			
	Küserek ^D	31	70,26	12,83			
Antisosyal Davranışlar (AS)	Konuşarak ^A	432	15,11	5,52	3,241	0,022*	B>A
	Tartışarak ^B	96	16,51	6,22			
	Kavga ederek ^C	15	17,67	6,40			
	Küserek ^D	31	17,06	5,22			
Alkol Kullanımı (AK)	Konuşarak	432	7,88	2,46	0,256	0,857	-
	Tartışarak	96	7,70	2,50			
	Kavga ederek	15	8,00	2,65			
	Küserek	31	8,10	2,74			
Sigara Kullanımı (SK)	Konuşarak	432	7,69	3,35	1,572	0,195	-
	Tartışarak	96	7,48	3,09			
	Kavga ederek	15	9,47	4,70			
	Küserek	31	7,84	2,75			
İntihar Eğilimi (İE)	Konuşarak ^A	432	10,27	3,70	3,847	0,010*	B,D>A
	Tartışarak ^B	96	11,32	3,89			
	Kavga ederek ^C	15	11,53	4,82			
	Küserek ^D	31	11,94	3,86			
Beslenme Alışkanlıkları (BA)	Konuşarak	432	14,33	4,56	2,293	0,077	-
	Tartışarak	96	14,73	4,32			
	Kavga ederek	15	16,40	5,42			
	Küserek	31	16,00	4,31			
Okul Terki (OT)	Konuşarak ^A	432	9,57	3,68	5,829	0,001**	C>A,B,D
	Tartışarak ^B	96	9,32	3,69			
	Kavga ederek ^C	15	13,60	6,79			
	Küserek ^D	31	9,32	3,43			
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	Konuşarak ^A	432	26,21	4,21	7,363	0,000**	C>A,B,D
	Tartışarak ^B	96	27,27	4,61			B>A
	Kavga ederek ^C	15	31,20	7,87			
	Küserek ^D	31	26,42	3,88			

**p<0,01, *p<0,05, F: One Way Anova Testi, Fark: Tukey-Games Howell

Öğrencilerin ebeveynleriyle olan ilişki düzeylerine göre Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ), ölçeğin alt boyutları ve Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ) puanları karşılaştırılmıştır (Çizelge 23).

Öğrencilerin RDÖ toplam puanlarının ebeveynleriyle ilişkisine göre farklılaştığı görülmektedir ($p<0,01$). Sonuçlara göre ebeveynleriyle ilişkisi orta düzeyde olan öğrencilerin RDÖ puanları ebeveynleriyle ilişkisi iyi olan öğrencilere göre yüksektir ($p<0,01$). Öğrencilerin RDÖ puanlarının ortalaması ve standart sapması sırasıyla ebeveynleriyle ilişkisi orta olanlar için $71,30\pm16,27$; kötü olanlar için $70,50\pm24,86$ ve iyi olanlar için $64,55\pm14,27$ şeklindedir.

Öğrencilerin AS alt ölçek puanlarının ebeveynleriyle ilişkisine göre farklılaştığı görülmektedir ($p<0,01$). Sonuçlara göre ebeveynleriyle olan ilişkisi orta seviyede olan öğrencilerin antisosyal davranışlar ölçek puanları ebeveynleriyle ilişkisi iyi olan öğrencilere göre yüksektir ($p<0,01$). Öğrencilerin AS puanlarının ortalaması ve standart sapması sırasıyla ebeveyn ilişkisi orta olanlar için $16,88\pm5,80$; kötü olanlar için $15,25\pm7,67$ ve iyi olanlar için $15,21\pm5,59$ şeklindedir.

Öğrencilerin İE alt ölçek puanlarının ebeveynleriyle ilişkisine göre farklılaştığı görülmektedir ($p<0,01$). Ebeveynleriyle ilişkisi orta olan öğrencilerin intihar eğilimi alt ölçeğinden aldıkları puanlar ebeveynleriyle ilişkisi iyi düzeyde olan öğrencilere göre yüksektir ($p<0,01$). Öğrencilerin İE puanlarının ortalaması ve standart sapması sırasıyla ebeveynleriyle ilişkisi kötü olanlar için $12,50\pm6,28$; orta olanlar için $12,27\pm3,84$ ve iyi olanlar için $10,15\pm3,63$ şeklindedir.

Öğrencilerin SZÖ toplam puanları ile ebeveynleriyle olan ilişkileri arasında istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,01$).

Çizelge 23. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının ebeveynleri ile ilişkilerine göre karşılaştırılması

Ölçek Alt Boyutları	Aile İlişki	N	Ort/Top.	S.S.	F	<i>p</i>	Fark
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	İyi	461	64,55	14,27	9,252	0,000**	B>A
	Orta	105	71,30	16,27			
	Kötü	8	70,50	24,86			
Antisosyal Davranışlar (AS)	İyi	461	15,21	5,59	3,719	0,025*	B>A
	Orta	105	16,88	5,80			
	Kötü	8	15,25	7,67			
Alkol Kullanımı (AK)	İyi	461	7,75	2,24	2,492	0,084	-
	Orta	105	8,35	3,33			
	Kötü	8	7,88	2,47			
Sigara Kullanımı (SK)	İyi	461	7,56	3,22	2,626	0,073	-
	Orta	105	8,30	3,68			
	Kötü	8	8,88	4,19			
İntihar Eğilimi (İE)	İyi	461	10,15	3,63	14,986	0,000**	B>A
	Orta	105	12,27	3,84			
	Kötü	8	12,50	6,28			
Beslenme Alışkanlıkları (BA)	İyi	461	14,37	4,41	2,258	0,106	-
	Orta	105	15,09	4,90			
	Kötü	8	17,00	6,35			
Okul Terki (OT)	İyi	461	9,45	3,71	2,860	0,058	-
	Orta	105	10,42	4,27			
	Kötü	8	9,00	3,25			
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	İyi	461	26,30	4,40	2,951	0,053	-
	Orta	105	27,46	4,77			
	Kötü	8	27,13	2,03			

***p*<0,01, **p*<0,05, *F*: One Way Anova Testi, *Fark*: Tukey-Games Howell

Öğrencilerin aileleriyle sorunlarını çözme yöntemlerine ilişki düzeylerinin dağılımına göre Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ), ölçeğin alt boyutları ve Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ) puanları karşılaştırılmıştır (Çizelge 24).

Öğrencilerin ailesiyle sorunlarını çözme yöntemlerine göre RDÖ toplam puanları anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p<0,01$). Ailesiyle sorunlarını tartışarak ve küsererek çözen öğrencilerin riskli davranışlar ölçeğinden aldığı puanlar konuşarak çözen öğrencilere göre daha yüksektir ($p<0,01$). Öğrencilerin RDÖ toplam puanlarının

ortalaması ve standart sapması ailesiyle sorunlarını küserek çözenler için $74,52 \pm 18,37$; kavga ederek çözenler için $72,22 \pm 21,52$; tartışarak çözenler için $71,87 \pm 15,70$ ve konuşarak çözenler için $64,20 \pm 14,09$ şeklindedir.

Öğrencilerin ailesiyle sorunlarını çözme yöntemlerine göre AS alt ölçek puanları anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p < 0,01$). Ailesiyle sorunlarını tartışarak ve kavga ederek çözen öğrencilerin antisosyal davranışlar alt ölçeğinden aldığı puanlar konuşarak çözen öğrencilere göre daha yüksektir ($p < 0,01$). Öğrencilerin AS alt ölçek puanlarının ortalaması ve standart sapması ailesiyle sorunlarını kavga ederek çözenler için $20,67 \pm 9,84$; küserek çözenler için $17,83 \pm 6,08$; tartışarak çözenler için $17,66 \pm 5,51$ ve konuşarak çözenler için $14,89 \pm 5,42$ şeklindedir.

Öğrencilerin ailesiyle sorunlarını çözme yöntemlerine göre SK alt ölçek puanları anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p < 0,05$). Ailesiyle sorunlarını tartışarak çözen öğrencilerin sigara kullanımı alt ölçeğinden aldığı puanlar konuşarak çözen öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulgulanmıştır ($p < 0,05$). Öğrencilerin SK alt ölçek puanlarının ortalaması ve standart sapması ailesiyle sorunlarını kavga ederek çözenler için $9,00 \pm 5,05$; küserek çözenler için $8,70 \pm 4,46$; tartışarak çözenler için $8,38 \pm 3,66$ ve konuşarak çözenler için $7,51 \pm 3,14$ şeklindedir.

Öğrencilerin ailesiyle sorunlarını çözme yöntemlerine göre İE alt ölçek puanları anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p < 0,01$). Ailesiyle sorunlarını tartışarak ve küserek çözen öğrencilerin intihar eğilimi alt ölçeğinden aldığı puanlar konuşarak çözen öğrencilere göre daha yüksektir ($p < 0,01$). Öğrencilerin İE alt ölçek puanlarının ortalaması ve standart sapması ailesiyle sorunlarını küserek çözenler için $13,26 \pm 4,23$; tartışarak çözenler için $11,67 \pm 3,91$; kavga ederek çözenler için $11,22 \pm 4,84$ ve konuşarak çözenler için $10,19 \pm 3,65$ şeklindedir.

Öğrencilerin ailesiyle sorunlarını çözme yöntemlerine göre OT alt ölçek puanları anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p < 0,01$). Ailesiyle sorunlarını tartışarak ve küserek çözen öğrencilerin okul terki alt ölçek puanları konuşarak ve kavga ederek çözen öğrencilerin puanlarına göre yüksektir ($p < 0,01$). Öğrencilerin OT alt ölçek puanlarının ortalaması ve standart sapması ailesiyle sorunlarını küserek çözenler için $11,22 \pm 4,99$; tartışarak çözenler için $10,90 \pm 4,90$; konuşarak çözenler için $9,33 \pm 3,48$ ve kavga ederek çözenler için $8,00 \pm 1,41$ şeklindedir.

Öğrencilerin ailesiyle sorunlarını çözme yöntemlerine göre SZÖ toplam puanları anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p<0,01$). Ailesiyle sorunlarını kavga ederek çözen öğrencilerin siber zorbalık ölçeği toplam puanları sorunlarını konuşarak, tartışarak ve küserek çözen öğrencilere göre daha yüksektir ($p<0,01$). Öğrencilerin SZÖ toplam puanlarının ortalaması ve standart sapması ailesiyle sorunlarını kavga ederek çözenler için $32,11\pm8,21$; tartışarak çözenler için $28,19\pm4,99$; küserek çözenler için $26,87\pm3,27$ ve konuşarak çözenler için $26,07\pm4,18$ şeklindedir.

Çizelge 24. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının ebeveynleri ile sorun çözme yöntemlerine göre karşılaştırılması

Ölçek Alt Boyutları	Sorun Çözümü	N	Ort.	S.S.	F	<i>p</i>	Fark
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	Konuşarak ^A	440	64,20	14,09	10,289	0,000**	B,D>A
	Tartışarak ^B	93	71,87	15,70			
	Kavga ederek ^C	9	72,22	21,52			
	Küserek ^D	23	74,52	18,37			
Antisosyal Davranışlar (AS)	Konuşarak ^A	440	14,89	5,42	10,384	0,000**	B,C>A
	Tartışarak ^B	93	17,66	5,51			
	Kavga ederek ^C	9	20,67	9,84			
	Küserek ^D	23	17,83	6,08			
Alkol Kullanımı (AK)	Konuşarak	440	7,83	2,41	1,008	0,389	-
	Tartışarak	93	7,97	2,30			
	Kavga ederek	9	9,22	4,52			
	Küserek	23	8,04	3,65			
Sigara Kullanımı (SK)	Konuşarak ^A	440	7,51	3,14	2,898	0,035*	B>A
	Tartışarak ^B	93	8,38	3,66			
	Kavga ederek ^C	9	9,00	5,05			
	Küserek ^D	23	8,70	4,46			
İntihar Eğilimi (İE)	Konuşarak^A	440	10,19	3,65	8,226	0,000**	B,D>A
	Tartışarak ^B	93	11,67	3,91			
	Kavga ederek ^C	9	11,22	4,84			
	Küserek ^D	23	13,26	4,23			

Çizelge 24. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının ebeveynleri ile sorun çözme yöntemlerine göre karşılaştırılması(devamı)

Beslenme Alışkanlıkları (BA)	Konuşarak	440	14,40	4,40	1,383	0,247	-
	Tartışarak	93	15,30	4,70			
	Kavga ederek	9	14,11	5,90			
	Küserek	23	15,48	4,92			
Okul Terki (OT)	Konuşarak ^A	440	9,33	3,48	6,317	0,000**	B,D>A,C
	Tartışarak ^B	93	10,90	4,90			
	Kavga ederek ^C	9	8,00	1,41			
	Küserek ^D	23	11,22	4,99			
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	Konuşarak ^A	440	26,07	4,18	11,018	0,000**	C>A,B,D
	Tartışarak ^B	93	28,19	4,99			B>A
	Kavga ederek ^C	9	32,11	8,21			
	Küserek ^D	23	26,87	3,27			

** $p<0,01$, * $p<0,05$, F: One Way Anova Testi, Fark: Tukey-Games Howell

Öğrencilerin sorunlarını en sık paylaştığı kişilere göre Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ), ölçeğin alt boyutları ve Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ) puanları karşılaştırılmıştır (Çizelge 25).

Sonuçlara göre öğrencilerin RDÖ toplam puanları ve AS, AK, SK, İE alt ölçek puanları öğrencilerin sorunları paylaşmayı tercih ettiği kişiler arasındaki farklılaşma istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,01$).

Bir sorun yaşadığında kardeşleriyle ve arkadaşlarıyla paylaşmayı tercih eden öğrencilerin RDÖ toplam puanları ebeveynleriyle paylaşmayı tercih edenlere göre yüksek bulunmuştur ($p<0,01$). Öğrencilerin RDÖ toplam puanlarının ortalaması ve standart sapması sorunlarını en sık kardeşleriyle paylaşanlar için $69,86\pm17,61$; öğretmenleriyle paylaşanlar için $69,83\pm17,85$; arkadaşlarıyla paylaşanlar için $68,49\pm14,51$; ebeveynleriyle paylaşanlar için $63,16\pm13,93$ ve kimseyle paylaşmayı tercih etmeyenler için $53,00\pm13,14$ şeklindedir.

Bir sorun yaşadığında kardeşleriyle ve arkadaşlarıyla paylaşmayı tercih eden öğrencilerin AS alt ölçek puanları ebeveynleriyle paylaşmayı tercih edenlere göre yüksek bulunmuştur ($p<0,01$). Öğrencilerin AS alt ölçek puanlarının ortalaması ve standart sapması sorunlarını en sık kardeşleriyle paylaşanlar için $16,77\pm6,37$; öğretmenleriyle

paylaşanlar için $16,17 \pm 3,90$; arkadaşlarıyla paylaşanlar için $16,15 \pm 5,91$; ebeveynleriyle paylaşanlar için $14,84 \pm 5,30$ ve kimseyle paylaşmayı tercih etmeyenler için $9,25 \pm 2,63$ şeklindedir.

Bir sorun yaşadığında arkadaşlarıyla paylaşmayı tercih eden öğrencilerin AK alt ölçek puanları ebeveynleriyle paylaşmayı tercih edenlere göre yüksek bulunmuştur ($p < 0,01$). Öğrencilerin AK alt ölçek puanlarının ortalaması ve standart sapması sorunlarını en sık öğretmenleriyle paylaşanlar için $8,92 \pm 3,87$; arkadaşlarıyla paylaşanlar için $8,20 \pm 2,80$; kardeşleriyle paylaşanlar için $8,06 \pm 2,78$; ebeveynleriyle paylaşanlar için $7,58 \pm 2,07$ ve kimseyle paylaşmayı tercih etmeyenler için $7,00 \pm 0,00$ şeklindedir.

Bir sorun yaşadığında kardeşleriyle ve arkadaşlarıyla paylaşmayı tercih eden öğrencilerin SK alt ölçek puanları ebeveynleriyle paylaşmayı tercih edenlere göre yüksek bulunmuştur ($p < 0,01$). Öğrencilerin SK alt ölçek puanlarının ortalaması ve standart sapması sorunlarını en sık öğretmenleriyle paylaşanlar için $8,42 \pm 4,70$; kardeşleriyle paylaşanlar için $8,33 \pm 3,96$; arkadaşlarıyla paylaşanlar için $8,11 \pm 3,42$; ebeveynleriyle paylaşanlar için $7,28 \pm 2,98$ ve kimseyle paylaşmayı tercih etmeyenler için $6,25 \pm 0,50$ şeklindedir.

Bir sorun yaşadığında kardeşleriyle ve arkadaşlarıyla paylaşmayı tercih eden öğrencilerin İE alt ölçek puanları ebeveynleriyle paylaşmayı tercih edenlere göre yüksek bulunmuştur ($p < 0,01$). Öğrencilerin İE puanlarının ortalaması ve standart sapması sorunlarını en sık arkadaşlarıyla paylaşanlar için $11,54 \pm 3,64$; kardeşleriyle paylaşanlar için $11,20 \pm 3,73$; öğretmenleriyle paylaşanlar için $11,08 \pm 4,78$; kimseyle paylaşmayı tercih etmeyenler için $10,75 \pm 6,02$ ve ebeveynleriyle paylaşanlar için $9,77 \pm 3,73$ şeklindedir.

Öğrencilerin SZÖ toplam puanlarının sorunlarını en sık paylaştıkları kişilere göre anlamlı olarak farklılaşmadığı saptanmıştır ($p > 0,01$).

Çizelge 25. Öğrencilerin RDÖ ve SZÖ puanlarının sorunlarını en sık paylaştıkları kişilere göre karşılaştırılması

Ölçek Alt Boyutları	Kiminle Paylaşırsın	N	Ort/Top.	S.S.	F	p	Fark
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	Anne-babamla ^A	295	63,16	13,93	6,384	0,000**	B,C>A
	Kardeşlerimle ^B	81	69,86	17,61			B,C,D>E
	Arkadaşlarımla ^C	182	68,49	14,51			
	Öğretmenlerimle ^D	12	69,83	17,85			
	Paylaşmam ^E	4	53,00	13,14			
Antisosyal Davranışlar (AS)	Anne-babamla ^A	295	14,84	5,30	3,919	0,004**	B,C>A
	Kardeşlerimle ^B	81	16,77	6,37			A,B,C,D>E
	Arkadaşlarımla ^C	182	16,15	5,91			
	Öğretmenlerimle ^D	12	16,17	3,90			
	Paylaşmam ^E	4	9,25	2,63			
Alkol Kullanımı (AK)	Anne-babamla ^A	295	7,58	2,07	2,634	0,033*	C>A
	Kardeşlerimle ^B	81	8,06	2,78			
	Arkadaşlarımla ^C	182	8,20	2,80			
	Öğretmenlerimle ^D	12	8,92	3,87			
	Paylaşmam ^E	4	7,00	0,00			
Sigara Kullanımı (SK)	Anne-babamla ^A	295	7,28	2,98	2,957	0,019*	B,C>A
	Kardeşlerimle ^B	81	8,33	3,96			
	Arkadaşlarımla ^C	182	8,11	3,42			
	Öğretmenlerimle ^D	12	8,42	4,70			
	Paylaşmam ^E	4	6,25	0,50			
İntihar Eğilimi (İE)	Anne-babamla ^A	295	9,77	3,73	7,148	0,000**	B,C>A
	Kardeşlerimle ^B	81	11,20	3,73			
	Arkadaşlarımla ^C	182	11,54	3,64			
	Öğretmenlerimle ^D	12	11,08	4,78			
	Paylaşmam ^E	4	11,00	2,58			
Beslenme Alışkanlıkları (BA)	Anne-babamla	295	14,17	4,45	1,877	0,113	-
	Kardeşlerimle	81	14,93	4,65			
	Arkadaşlarımla	182	15,01	4,65			
	Öğretmenlerimle	12	15,17	3,16			
	Paylaşmam	4	10,75	6,02			
Okul Terki (OT)	Anne-babamla	295	9,52	3,64	0,786	0,534	-
	Kardeşlerimle	81	10,27	4,37			
	Arkadaşlarımla	182	9,49	3,81			
	Öğretmenlerimle	12	10,08	5,02			
	Paylaşmam	4	8,75	2,87			
Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	Anne-babamla	295	26,03	4,38	2,250	0,063	-
	Kardeşlerimle	81	27,42	4,69			
	Arkadaşlarımla	182	26,94	4,36			
	Öğretmenlerimle	12	26,92	5,88			
	Paylaşmam	4	25,25	1,26			

**p<0,01, *p<0,05, F: One Way Anova Testi, Fark: Tukey-Games Howell

4.5. Öğrencilerdeki Siber Zorbalık ile Riskli Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Öğrencilere uygulanan Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ), ölçeğin alt boyutları ve Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ) arasındaki ilişkiyi incelemek için Spearman's Korelasyon Analizi kullanılmış olup sonuçlar Çizelge 26'da gösterilmiştir.

Sonuçlar öğrencilerdeki siber zorbalık ve riskli davranış eğilimi arasında düşük düzeyde, pozitif ve anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır ($r=.218$; $p<0,05$). Yani öğrencilerdeki riskli davranış eğilimi ile siber zorbalık birbirlerini doğrusal olarak etkilemektedir.

Öğrencilerdeki siber zorbalık ile riskli davranışlar ölçeğinin alt boyutlarından olan antisosyal davranışlar ($r=.22$; $p<0,05$), alkol kullanımı ($r=.125$; $p<0,05$), sigara kullanımı ($r=.126$; $p<0,05$) ve okul terki ($r=.178$; $p<0,05$) arasında düşük düzeyde, pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Yani öğrencilerdeki siber zorbalık davranışı ile antisosyal davranışlar eğilimi, alkol kullanımı, sigara kullanımı ve okul terki riski birbirini etkilemekte ve birlikte artmaktadır. Dolayısıyla değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla regresyon analizinin kullanılabileceğini görmekteyiz.

Çizelge 26. Öğrencilerin RDÖ Toplam Puanları ve Alt Boyut Puanları ile SZÖ Puanları Arasındaki Korelasyon Değerleri

Değişkenler		1	2	3	4	5	6	7	8
1) Riskli Davranışlar Ölçeği	r	1							
	p								
2) Antisosyal Davranışlar	r	0,783*	1						
	p	0,000							
3) Alkol Kullanımı	r	0,445*	0,196*	1					
	p	0,000	0,000						
4) Sigara Kullanımı	r	0,622*	0,378	0,448*	1				
	p	0,000	0,000	0,000					
5) İntihar Eğilimi	r	0,587*	0,342	0,090	0,181*	1			
	p	0,000	0,000	0,031	0,000				
6) Beslenme Alışkanlıkları	r	0,637	0,424	0,101	0,220	0,264*	1		
	p	0,000	0,000	0,016	0,000	0,000			
7) Okul Terki	r	0,575	0,272	0,216	0,289	0,275	0,166*	1	
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000		
8) Siber Zorbalık	r	0,218	0,220	0,125	0,216	0,025	0,054	0,178*	1
	p	0,000	0,000	0,003	0,000	0,551	0,199	0,000	

* $p<0,01$, r: Korelasyon katsayısı, RDÖ: Riskli Davranışlar Ölçeği, AS: Antisosyal Davranışlar, AK: Alkol Kullanımı, SK: Sigara Kullanımı, İE: İntihar Eğilimi, BA: Beslenme Alışkanlıkları, OT: Okul Terki, SZÖ: Siber Zorbalık Ölçeği

Riskli davranışların öğrencilerdeki siber zorbalığı ne düzeyde açıkladığını analiz etmek amacıyla basit regresyon analizi kullanılmıştır. Öğrencilerdeki siber zorbalık bağımlı değişken, riskli davranışlar ise bağımsız değişken olarak belirlenmiştir. Sonuçlar Çizelge 27’de gösterilmiştir.

Sonuçlara göre öğrencilerdeki siber zorbalık ile riskli davranışlar arasındaki korelasyon 0,218’dir. Riskli davranış puanlarının siber zorbalık puanları üzerindeki etkisi istatistiksel açıdan anlamlıdır ($p<0,01$). Yani riskli davranış arttıkça siber zorbalık artmaktadır.

Yapılan analiz kapsamında tanımlayıcılık katsayısı olan R^2 değeri 0,048 olarak bulunmuştur. Buna göre öğrencilerdeki siber zorbalığın %0,05’ini riskli davranışlar açıklamaktadır. Açıklanan değişimin (regresyon) açıklanmayan değişime oranı olan F (1,572) değeri 28,639 olup bu değer istatistiksel açıdan anlamlıdır ($p<0,01$). Dolayısıyla yapılan regresyon analizi sonucunda modeldeki bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasında doğrusal bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Çizelge 27. Öğrencilerdeki Riskli Davranışların Siber Zorbalık Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi

Değişken	B	Std.Hata	β (Beta)	t	p	%95 Güven Aralığı	
						Üst	Alt
(Constant)	22,258	0,818		27,213	0,000	23,865	20,652
Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	0,065	0,012	0,218	5,352	0,000	0,089	0,041
$R=0,218$ Adj. $R^2=0,048$, $F(1,572) = 28,639$, $p=0,000$, $p<0,001$							

Bağımlı Değişken (Sabit): Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)

5. TARTIŞMA

Siber zorbalık, teknoloji kullanımının yaygınlaşması ile birlikte sıklıkla duyduğumuz bir kavram haline gelmiştir. Özellikle de ekran yaşının düşmesi gençlerin dijital ortamlarda daha fazla vakit geçirmesine sebebiyet vermiş olup siber zorbalığa ve siber mağduriyete yol açmaktadır. Dijital ortamlarda anonim bir şekilde bulunabilme özelliği ise siber zorbalar için büyük bir avantaj olmaktadır. Siber zorbanın kimliğinin tespit edilmesinin zor olması, siber zorbaların mağdurlarına kolay bir şekilde ulaşip riskli davranışlar sergileyebilmelerini teşvik etmektedir. Riskli davranışlar yasalara ve toplumsal normlara aykırı, toplum tarafından onaylanmayan ve problemli olarak nitelendirilen eylemler olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda siber zorbalık, dijital ortamda gerçekleştirilen riskli bir davranış türü olarak ele alınabilir.

Siber zorbalığın sosyodemografik değişkenler açısından incelenmesi ve riskli davranışlar ile olan ilişkisinin analiz edilmesi, hem bireylerin dijital dünyada karşılaştıkları tehditlerin anlaşılması hem de bu tehditlere yönelik etkili müdahale stratejilerinin geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu araştırmanın temel amacı ortaokul ve lise öğrencilerindeki siber zorbalığı riskli davranışlar açısından incelemektir. Bu doğrultuda 2022-2023 eğitim öğretim yılında Artvin iline bağlı devlet okullarında öğrenim gören 574 ortaokul ve lise öğrencisinin siber zorbalık ve riskli davranışlar eğilimlerini ve bu değişken arasındaki ilişkiyi tespit etmek amaçlanmıştır.

Öğrencilerin Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ) toplam puan ortalaması 65,87'dir. RDÖ ölçeğinden alınan puanlar 36-180 aralığında değerlendirildiğine göre öğrencilerdeki riskli davranışların orta seviyede olduğu söylenebilir. Öğrencilerin riskli davranışlar ölçeği alt boyutlarından aldıkları puanların ortalaması sırasıyla antisosyal davranışlar için 15,52; alkol kullanımı için 7,87; sigara kullanımı için 7,71; intihar eğilimi için 10,57; beslenme alışkanlıkları için 14,54 ve okul terki 9,62 şeklindedir. En yüksek puan ortalamasına sahip alt boyutların antisosyal davranışlar ve beslenme alışkanlıkları olduğu görülmektedir. Ergenlik dönemindeki öğrencilerin sağlıklı beslenme alışkanlıkları edindiği, sağlıklı yiyecekler ile öğün geçıştirdikleri bilinmektedir (5, 6, 7). Bu bakımdan öğrencilerdeki beslenme alışkanlıklarının riskli bulunması anlamlıdır. Ülkemizde ergenlerdeki yıkıcı davranım bozukluğunun yaygın olduğunu saptayan araştırmalar bulunmaktadır (8, 9). Türkiye'de yapılan bir araştırmada lise öğrencilerinin

%4'ü silah, %12'si delici alet taşıdığını; %26'sı da kavgaya katıldığını belirtmiştir (10). Bu araştırmada da benzer şekilde öğrencilerdeki antisosyal davranışların yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)'den alınan puanların ortalaması 26,53'tür. SZÖ ölçeğinden alınan puanlar 24-96 aralığında değerlendirildiğine göre öğrencilerdeki siber zorbalığın düşük seviyede olduğu söylenebilir. Araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerdeki siber zorbalık ve riskli davranışlar eğilimi arasında düşük düzeyde, pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Siber zorbalık ile antisosyal davranışlar, yıkıcı davranışlar arasında anlamlı ilişki olduğunu belirten başka çalışmalar da bulunmaktadır (11, 12, 13, 14, 15). Alt boyutlardan beslenme alışkanlıkları ve intihar eğilimi ile siber zorbalık arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Benzer şekilde intihar eğiliminin siber zorbalıkla ilişkisinin anlamlı olmadığını belirten araştırmalar bulunmaktadır (16). Alt boyutlardan antisosyal davranışlar, alkol kullanımı, sigara kullanımı ve okul terki ile siber zorbalık arasında düşük düzeyde ve pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bir çalışmada riskli davranışların alt boyutlarından antisosyal davranışlar, alkol kullanımı ve beslenme alışkanlıklarının ergenlerdeki siber zorbalığı anlamlı düzeyde yordadığı saptanmıştır (16). Başka bir çalışmada siber zorbalık düzeyi yüksek ergenlerde alkol kullanım düzeyinin de yüksek olduğu saptanmıştır (17). Kowalski ve vd göre de alkol kullanımı, siber zorbalığın önemli sonuçlarından biridir (18). Bir çalışmada sigara kullanan ergenlerde fiziksel ve sözel zorbalık yapma eğiliminin siber zorbalık yapmaktan daha yüksek olduğu belirtilmiştir (19). Bu sebepten ötürü sigara kullanımının siber zorbalık ile dolaylı bir ilişkisi olduğundan bahsedilebilir. Alanyazındaki çalışmalarda siber zorbalığın aile ilişkileri, akran ilişkileri, benlik saygısı gibi değişkenler ile ilişkili olduğu bulgulanmıştır. Bu değişkenler bir öğrencinin okul terki riskini de artırabilecek düzeydedir. Yani okul terki riskinin siber zorbalığı dolaylı olarak yordadığı söylenebilir.

Riskli davranışların siber zorbalığı ne kadar yordadığını belirlemek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Sonuçlara göre siber zorbalık ile riskli davranışlar arasındaki korelasyon 0,218 olarak bulunmuştur. Bulgulara göre siber zorbalık ile riskli davranışlar arasında düşük düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Yapılan analiz kapsamında tanımlayıcılık katsayısı olan R^2 değeri 0,048 olarak bulunmuştur. Buna göre öğrencilerdeki siber zorbalığın %0,05'ini riskli davranışlar açıklamaktadır.

Siber zorbalık ergenler tarafından saldırgan davranışlar sergilemenin alternatif bir yolu olarak algılanmaktadır (20, 21). Ybarra ve Mitchell'e (2007) göre siber zorbalılar kurallara uymama davranışlarını daha fazla sergilemektedir (15). Bu bilgiler ışığında antisosyal davranışların siber zorbalık için bir risk faktörü olduğu söylenebilir.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre öğrencilerdeki siber zorbalık düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Sonuçlara göre kız öğrencilerdeki siber zorbalık düzeyi erkek öğrencilere göre daha yüksektir. Alanyazında bu bulguları destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Connel ve ark (2014) yaptıkları çalışmaya göre ortaokula giden kız öğrenciler erkek öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık aktivitelerine dahil olduğu tespit edilmiştir (24). Eroğlu ve ark (2015), 14-18 yaş arasındaki kız öğrencilerdeki siber zorbalığın erkek öğrencilere kıyasla daha fazla olduğunu belirtmiştir (22). Başka bir çalışmada kız öğrencilerin erkek öğrencilerden farklı olarak sözlü taciz yoluyla zorbalık yapmaya eğilimli oldukları belirtilmiştir (23). Erkek öğrenciler ise kız öğrencilerden farklı olarak bir sorun esnasında fiziksel şiddete başvuruyor olabilir.

Ergenlerdeki siber zorbalık düzeyinin cinsiyete bağlı olarak anlamlı bir farklılık gösterdiğini belirten başka çalışmalar da bulunmaktadır (36, 29, 37, 38, 39, 40, 41). Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde siber zorbalığın erkekler öğrencilerde daha sık görüldüğünü, siber mağduriyetin ise kız öğrencilerde daha çok görüldüğü belirtilmiştir (25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35). Siber zorbalık ile cinsiyet arasında anlamlı ilişki tespit etmeyen araştırmalar da bulunmaktadır (42, 43). Bu araştırmada kız öğrencilerdeki siber zorbalığın erkek öğrencilere kıyasla daha fazla olmasının sebebi ölçme araçlarından ve örneklem farklılığından kaynaklanıyor olabilir. Başka bir sebep olarak farklı kültürlerin cinsiyetlere yüklediği roller ve bu kültürlerde siber zorbalık anlayışları değişiyor olabilir. Artvin, geleneksel kültürün baskın olduğu izole bir şehir olduğu için kız öğrencilerdeki aile, okul vb baskılar onların akranları üzerindeki zorba davranışlarını pekiştiriyor olabilir.

Araştırmanın bulgularına göre öğrencilerdeki siber zorbalık, okul türlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Gruplar arası farklılıklara bakıldığında Meslek lisesi ve Sosyal Bilimler lisesi öğrencilerindeki siber zorbalığın ortaokul öğrencilerindeki siber zorbalığa göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Bu çalışmadaki bulgulardan farklı olarak lise türleri ile siber zorbalık arasında anlamlı ilişki olmadığını

belirten araştırmalar bulunmaktadır (37, 44). Bir araştırmada Anadolu Lisesi öğrencilerindeki siber zorbalığın Meslek Lisesi ve İmam-Hatip Lisesi öğrencilerine kıyasla daha fazla olduğu belirlenmiştir. (45). Benzer şekilde siber zorbalığın Anadolu liselerinde okuyan öğrencilerde daha yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşan araştırmalar bulunmaktadır (29, 25). Siber zorbalık ve okul türleri arasındaki ilişkiyi inceleyen diğer çalışmalarda farklı bulgular elde edilmiş olmasının sebebi örneklem grubu ve kullanılan ölçme araçlarının farklılığı olabilir. Bir başka sebep olarak öğrencilerdeki okul memnuniyetinin siber zorbalığı etkilediği düşünölmektedir. Meslek lisesi ve Sosyal Bilimler lisesi öğrencilerindeki okul memnuniyeti diğer okullardaki öğrencilere göre düşük olabilir.

Araştırmanın bulgularına göre siber zorbalığın en yüksek seviyede göröldüğu sınıf düzeyi 9. Sınıf ve hazırlık düzeyi olmuştur. Bunun sebebinin yaş ilerledikçe teknoloji kullanımının artmasından ve bununla birlikte siber zorba olma eğiliminin artmasından kaynaklandığı düşünölmektedir. Nitekim Manap (2012) ve Taştekin ve Bayhan (2018) da yaş ilerledikçe siber zorbalığın artmasının dijital ortamda daha bağımsız hareket edilmesinden ötürü kaynaklanabileceğini belirtmiştir (236, 238). Hazırlık düzeyindeki öğrenciler ergenlik sürecinin kimlik ve rol karmaşası döneminde oldukları için riskli davranma yüksek olabilir. Bulguların devamı incelendiğinde 5. sınıf ve 6. Sınıf öğrencilerindeki siber zorbalığın 8. Sınıf öğrencilerine göre yüksek olduğu; 7, hazırlık, 9, 10 ve 11. sınıf öğrencilerindeki siber zorbalığın ise 5. sınıf ve 6. sınıf öğrencilerine göre yüksek olduğu görölmektedir. Siber zorbalığın yaşa bağlı olarak arttığını belirten benzer çalışmalar bulunmaktadır (37, 48). Bunun bir sebebi olarak 5. sınıf ve 6. sınıf öğrencilerindeki sosyal becerilerin henüz gelişmemiş olması ve akran baskısına daha az duyarlı olmaları olabilir.

Öğrencilerdeki siber zorbalık düzeyi ile günlük internet kullanım süresi arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. GİKS 7 saat üzeri ve 4-6 saat aralığında olan öğrencilerdeki siber zorbalığın GİKS 1 saatten az ve 1-3 saat aralığında olan öğrencilere göre yüksek olduğu saptanmıştır. Dijital ortamda geçirilen zaman ile evrimii şiddet arasında anlamlı ilişki olduğunu bulgulayan çalışmalar bulunmaktadır. İnternet, kullanıcılarına anonim bir kimlik sağladığı için bu durum gençlerin daha özgür ve cesur davranmalarına yol açıyor olabilir. Bir çalışmada internet kullanım süresi 5 saatin üzerinde olan öğrencilerdeki siber zorbalığın internet kullanım süresi 1, 2 ve 4 saat

olan öğrencilere göre yüksek olduğu bulunmuştur (39). Başka bir araştırmaya göre günlük internet kullanım süresi 1-3 saat olan lise öğrencilerindeki siber zorbalığın günlük internet kullanım süresi 3-5 saat, 5-7 saat ve 7’den fazla olan öğrencilere göre düşük olduğu belirlenmiştir (47). Günlük internette harcanan süre ile siber zorbalık arasındaki ilişkiyi anlamlı bulan başka araştırmalar da bulunmaktadır (25, 30, 31, 32, 48, 49, 50, 51, 52). Bunun sebebinin dijital ortamda geçirilen vaktin artmasıyla bireylerin internette karşılaşılacak tehlikelere daha açık hale gelmektedir (29). Ayrıca internette fazla vakit harcayan gençlerin etkileşim alma, kabul görme, dahil olma gibi amaçlarla siber zorbalık yaptığı düşünülmektedir (239).

Araştırmanın bulgularına göre ebeveyni “titiz, katı” ve “ilgisiz” tutuma sahip olan öğrencilerdeki siber zorbalık; ebeveyni “ilgili ve koruyucu” tutuma sahip olan öğrencilere göre yüksektir. Wang vd. (2009) ebeveyn desteğinin tüm zorbalık türleri ile ilişkili olduğunu belirtmiştir (53). Dilmaç ve Aydoğan (2010) ise baskıcı ebeveyn tutumunun siber zorbalığın gelişiminde rol oynadığını vurgulamaktadır (54). Sosyal Kontrol Kuramcılarında Hirschi (1969) sapan davranışın önlenmesinde ebeveynlere bağlılığın önemli olduğunu vurgulamıştır. Diğer sosyal kontrol kuramcılarında Nye (1958), sosyal kontrolün temel ögesinin aile olduğunu belirtmektedir (55). Bu bilgilerden hareketle siber zorbalık üzerinde ebeveyn tutumunun da katkı payı olduğu düşünülmektedir. Ergenlik dönemindeki gençlerin duygusal ihtiyaçlarının önemli bir kısmının ebeveynler tarafından karşılandığı belirtilmektedir (56, 57). Bu araştırmadaki bulguları destekleyen bir çalışmada aile tutumunu ilgisiz ve demokratik olarak tanımlayan öğrenci gruplarında, siber zorbalık düzeyinin yüksek olduğu bulunmuştur (59). Başka bir araştırmada yine benzer şekilde ilgisiz ve otoriter ebeveyn tutumuna sahip çocukların siber zorba olma olasılığının daha yüksek olduğu bulunmuştur (60). Benzer şekilde başka bir çalışmada aile tutumunu ilgisiz ve otoriter olarak tanımlayan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri yüksek bulunmuştur (61). Ebeveynin çocuk üzerindeki izleme ve kontrolünün zayıf olması siber zorbalık yapma riskini artırmaktadır (73, 240). Bu araştırmada velisini titiz ve kontrolcü olarak nitelendiren öğrencilerdeki siber zorbalığın yüksek olması öğrencilerin internette geçirdikleri süre ve ne yaptıkları ile ilgili değil de daha çok genel sorumluluklarının kontrol edilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Veliler genel olarak kısıtlayıcı ve kontrolcü davranıyor olabilirler ancak bu durum dijital ortamda eksik kalmış olabilir.

Aile içinde şiddete tanık olan öğrencilerin, şiddete tanık olmayan öğrencilere kıyasla daha fazla siber zorbalık davranışı sergilediği tespit edilmiştir. Hem ebeveynler hem de uzmanlar, aile içindeki şiddetin özellikle çocuklar üzerinde kalıcı etkiler bıraktığını sıklıkla vurgulamaktadır (145). Diğer araştırmalarda da benzer şekilde ebeveynlerin çocuklarıyla kurduğu güçlü duygusal bağların ve sağladıkları desteğin, çocukların siber zorbalık davranışlarını azaltmada önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır (247, 248). Erken çocukluk döneminde şiddete maruz kalan bireylerde acımasızlık, olumsuz davranışlar ve empati eksikliği gibi belirtiler gözlemlenmektedir (241, 242). Bu bağlamda, aile içindeki şiddete tanıklık eden ergenlerde siber zorbalığın daha yüksek olmasının, bu travmatik deneyimlerden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Daha önce şiddete başvurmuş olan ergenlerdeki siber zorbalığın şiddete başvurmamış olan ergenlere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Daha önce şiddet davranışları sergileyen ergenlerin duygu kontrollerinin zayıf olduğu, kendilerini olumsuz değerlendirmeye eğilimli oldukları ve akranları tarafından dışlanma korkusu yaşadıklarını belirten çalışmalar bulunmaktadır (243). Bu özellikler şiddet içeren davranışların dijital ortama taşınmasında da etkili olabilir. Siber zorbalık, şiddetin dijital ortamda tezahür etmiş bir versiyonu olarak kabul edilebilir; dolayısıyla şiddete başvuran ergenlerin, fiziksel ortamda gösterdikleri davranışları çevrimiçi ortamda da sergilemelerine yol açıyor olabilir.

Daha öncesinde şiddete maruz kaldığını belirten ergenlerdeki siber zorbalığın şiddete maruz kalmadığını belirten ergenlere göre daha fazla olduğu bulgulanmıştır. Fatum ve Holle (1998), şiddet gören ergenlerin büyük bir kısmının, şiddet uygulayan kişiye karşılık olarak şiddet davranışı sergilediklerini belirtmektedir. Bu bulgu, ergenlik dönemindeki şiddet içeren davranışların, sosyal statülerini koruma veya güç gösterisi yapma amacı taşıyabileceğini göstermektedir (244). Şiddete maruz kalan ergenler, bu durumu bir baş etme mekanizması ya da karşılık verme biçimi olarak siber zorbalıkla ifade edebilirler. Diğer bir olasılık ise, şiddete uğramış bireylerin bu deneyimle sağlıklı bir şekilde başa çıkmayı öğrenememiş olmalarıdır. Bu durumda, ergenler şiddet ve zorbalıkla başa çıkma yöntemlerini olumsuz bir şekilde benimseyebilir, bu da siber zorbalık gibi dijital şiddet davranışlarına yol açabilir.

Akranlarıyla olan problemlerini kavga ederek çözen öğrencilerdeki siber zorbalığın problemlerini tartışarak, küserek ve konuşarak çözenlere göre daha fazla

olduğu bulgulanmıştır. Bunun sebebinin problemlerini konuşarak veya tartışarak çözmek yerine kavga ederek veya küserek çözmeyi tercih eden bireylerdeki şiddet eğiliminin daha fazla olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu tür olumsuz çözüm stratejileri, sosyal ilişkilerde daha fazla çatışmaya ve izolasyona yol açabilir, bu durum da güç dengesizliğini önlemek amacıyla siber zorbalığa teşvik edebilir. Benzer şekilde ebeveynleriyle olan problemlerini kavga ederek çözen öğrencilerdeki siber zorbalığın problemlerini konuşarak, tartışarak ve küserek çözen öğrencilere göre yüksek olduğu tespit edilmiştir. İletişim, karşılıklı saygı, çatışmasız bir ortam ve aileye ayrılan zaman gibi unsurlar, aile uyumunun temel yapı taşlarını oluşturur (249). Etkili iletişim, aile bireyleri arasındaki duygusal bağları güçlendirirken, potansiyel çatışmaların önüne geçilmesine de katkı sağlar (250). Gökler-Danışman ve Köksal (2011), karşılıklı saygının aile üyeleri arasındaki güveni pekiştirdiğini ve sağlıklı bir aile ortamının oluşmasına katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Yüksek düzeyde aile uyumu, aile üyeleri arasındaki iletişimin açık ve destekleyici olmasına olanak tanır, bu da çocukların duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasına ve sağlıklı bir benlik algısı geliştirmelerine yardımcı olur (24). Sağlıklı fonksiyonel özelliklere sahip aileler suçlamaktan, kınamaktan veya problemleri erteleme eğilimi göstermezler (246). Dolayısıyla ebeveynleriyle ve akranlarıyla olan sorunlarını konuşarak çözmektense tartışarak, kavga ederek veya küserek çözmeyi tercih eden ergenler kendi hayatlarında karşılaştıkları sorunları da sağlıklı bir şekilde çözemeyebilirler. Bu durum ergenleri şiddete eğilim göstermelerine itiyor olabilir.

Araştırmanın sonuçlarına göre kız öğrencilerdeki RDÖ ölçeği toplam puan ortalaması ile antisosyal davranışlar ve intihar eğilimi alt ölçek puan ortalamalarının erkek öğrencilere göre yüksek olduğu tespit edilmiştir. Alanyazında benzer bulgulara rastlanmaktadır. Buradaki bulgulara benzer olarak kız öğrencilerdeki intihar eğiliminin erkek öğrencilere göre yüksek olduğu sonucuna ulaşan çalışmalar bulunmaktadır (63, 64, 65). Akın ve Berkem'in çalışmasında (2012) İntihar girişiminde bulunan ergenlerin %75'inin kız olduğuna dair bulgular elde edilmiştir (66). Lise öğrencilerindeki riskli davranışların anne-baba ile bağlanma ilişkisini ölçen bir araştırmada kız öğrencilerdeki riskli davranışlar toplam puanlarının ve antisosyal davranışların erkek öğrencilere göre yüksek olduğu bulunmuştur (62). İzgi (2019) yapmış olduğu araştırmada kız öğrencilerin de erkek öğrenciler kadar riskli davranışlarda bulunabildiğini belirtmiştir (83). Bazı

çalışmalarda liseye giden kız ve erkek öğrencilerdeki riskli davranışlar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirtilmiştir (67, 81, 82). Literatüre bakıldığında erkek öğrencilerdeki riskli davranışların kız öğrencilere göre yüksek olduğunu belirten çalışmaların çoğunlukta olduğu gör÷lmektedir (65, 68, 69, 70, 71, 74, 75, 76, 77, 78,79, 80). Bunun sebebi cinsiyete yüklenen kültürel ve toplumsal anlamların kültürden kültüre farklılaşması olabilir. Bir başka sebep ise araştırmada ele alınan örneklemdeki kız öğrenciler belirli bir stres faktörüne maruz kalıyor olabilirler (252). Bu durum da onların şiddete eğilim göstermelerine sebep oluyor olabilir.

Çalışmanın bulgularına göre erkek öğrencilerde alkol kullanımı ve okul terki riski kız öğrencilere göre yüksek bulunmuştur. Liseye giden erkek öğrencilerde alkol kullanımının ve okul terki riskinin kız öğrencilere göre yüksek olduğunu belirten benzer araştırmalar bulunmaktadır (64, 65, 67, 68, 69, 70, 71). Sigara ve alkol kullanımına yönelik yapılan çalışmaların sonuçlarına göre yine benzer şekilde erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha sık alkol ve sigara kullanmaktadır (68, 72, 73, 74,). Bunun sebebinin toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili olduğu düşün÷lmektedir. Erkek ğrenciler akran grupları içerisinde çeşitli davranışları örnek alırlar. Alkol ve sigara kullanımı bu davranışlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkek ğrencilerin okula uyum sağlaması ve devamsızlık gibi durumlarda kız öğrencilere kıyasla daha zorlandığı bilinmektedir, bu durum da okul terkine yol açıyor olabilir.

Çalışmanın bulgularına göre riskli davranışlar en fazla hazırlık düzeyi ğrencilerinde gör÷lmektedir. Hazırlık düzeyindeki öğrenciler ergenlik sürecinin kimlik ve rol karmaşası döneminde oldukları için riskli davranma eğilimleri yüksek olabilir. Buna ek olarak hazırlık düzeyi ve 9. Sınıf lise döneminin başlangıcı olmasından ötürü öğrencilerde takdir edilme beklentisi, uyum sağlama çabası ve akranları üzerinde hakimiyet kurma isteği olabilir. Benzer sonuç elde eden bir çalışmada da hazırlık ve 9. Sınıf ğrencilerindeki riskli davranışlar toplam puanının 10, 11 ve 12. Sınıfa giden öğrencilere göre yüksek olduğu saptanmıştır (67). 5. sınıf ve 6. sınıf öğrencilerindeki riskli davranışlar 7. sınıf ve 9. sınıf öğrencilerine göre anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Alanyazın incelendiğinde bireylerin yaş düzeyinin artmasıyla riskli davranışlarında azalma olduğunu belirten çalışmalar olduğu gör÷lmektedir (84). Bu durum öğrencilerin yaşları ilerledikçe sosyal ve bilişsel açıdan kendilerini geliştirmeleri ile açıklanabilir. Öğrenciler duygu ve davranışlarını kontrol edebilme becerilerinde artış ile birlikte

kendilerini daha sağlıklı ifade etmeyi öğreniyor olabilirler. Sonuçlara göre 11. sınıf öğrencilerindeki intihar eğilimi 9, ve 10. Sınıf öğrencilerine göre anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin yaşı ilerledikçe gerek okuldaki gerek aile içerisindeki beklentiler de artmaktadır ve bu durum ergenler üzerinde büyük bir stres faktörü olabilmektedir. Bir araştırmada 11. ve 12. Sınıf öğrencilerindeki intihar riskinin 9 ve 10. Sınıf öğrencilerine göre yüksek olduğu saptanmıştır (65). Başka bir araştırmada 11. Sınıf öğrencilerindeki intihar eğiliminin 9. Sınıf öğrencilerine göre yüksek olduğu belirtilmiştir (69). Sınıf düzeyi arttıkça riskli davranışların da arttığını belirten başka çalışmalar da bulunmaktadır (65, 77, 85, 86, 87).

Öğrencilerdeki riskli davranışlar ile okul türü arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur. Sonuçlara göre Sosyal Bilimler lisesi öğrencilerindeki riskli davranışlar diğer okul türlerine göre anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur. Buna ek olarak Sosyal Bilimler, Fen ve Meslek lisesi öğrencilerindeki riskli davranışların Anadolu lisesi öğrencilerine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Benzer bulgulara ulaşan bir çalışmada Meslek lisesi ve Fen lisesi öğrencilerindeki riskli davranışların Anadolu öğrencilerine göre yüksek olduğu belirtilmiştir (65, 68, 69, 71). Sosyal Bilimler, Fen Lisesi ve Meslek lisesi öğrencilerindeki antisosyal davranışlar Anadolu lisesi öğrencilerine göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Bu bulguları destekleyen çalışmalardan birinde meslek lisesine giden öğrencilerdeki antisosyal davranışların fen lisesine ve Anadolu lisesine giden öğrencilere göre yüksek olduğu saptanmıştır (64). Bir başka araştırmada fen lisesi öğrencilerinin antisosyal davranışlarının Anadolu, meslek ve Teknik, sosyal bilimler ve imamhatip lisesi öğrencilerine göre yüksek olduğu saptanmıştır (71). Sever (2015)'in araştırmasına göre benzer şekilde Fen Lisesi öğrencilerindeki antisosyal davranışlar, diğer liselerdeki öğrencilere göre daha yüksektir (65). Sosyal Bilimler lisesi öğrencilerindeki alkol kullanımı diğer okullardaki öğrencilere göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Meslek lisesi ve sosyal bilimler lisesi öğrencilerindeki sigara kullanımı Anadolu lisesi ve ortaokul öğrencilerine göre yüksek bulunmuştur. Bu araştırmadaki bulguları destekler nitelikte başka çalışmalarda meslek lisesi öğrencilerindeki sigara kullanımının fen lisesi ve Anadolu lisesi öğrencilerine göre yüksek olduğu belirtilmiştir (64, 69, 71, 87, 88). Sosyal bilimler ve fen lisesi öğrencilerindeki intihar eğilimi Anadolu lisesi öğrencilerine ve ortaokul öğrencilerine göre yüksek bulunmuştur. Yapılan bir çalışmada sosyal bilimler lisesinde okuyan

öğrencilerdeki intihar eğiliminin fen lisesi, imamhatip lisesi, meslek ve Teknik lisesi ve Anadolu lisesi öğrencilerine göre yüksek bulunmuştur (71). Sosyal bilimler lisesi öğrencilerindeki beslenme alışkanlıkları Anadolu lisesi ve ortaokul öğrencilerindeki beslenme alışkanlıklarına göre anlamlı bir şekilde riskli bulunmuştur. Son olarak Meslek lisesi ve ortaokul öğrencilerindeki okul terki riskinin Anadolu lisesindeki öğrencilere göre yüksek olduğu saptanmıştır. Meslek lisesi öğrencilerindeki okul terki riskinin fen lisesi ve Anadolu lisesi öğrencilerine göre yüksek olduğu sonucuna ulaşan başka çalışmalar da bulunmaktadır (64, 69, 70). Riskli davranışlar toplam puanlarının ve alt boyutlardan alınan puanların okul türüne göre değişiyor olmasının sebebi okul memnuniyetinden kaynaklanıyor olabilir. Fen Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesi okul iklimine ve öğrencilerin psikolojik iyi oluşlarına öğrencilerin akademik başarılarından daha az önem veriyor olabilir. Danış (2019), Şimşek ve Çöplü (2018) lise öğrencilerinde yaptıkları çalışmada okulundan memnun olan öğrencilerin okulundan memnun olmayan öğrencilere göre riskli davranışlar eğilimlerinin yüksek olduğunu tespit etmiştir (67, 77). Bir başka sebep olarak okul türlerindeki örneklem sayılarının farklı olmasının literatürdeki diğer çalışmalardan farklı sonuçlar elde edilmesine sebep olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın bulgularına göre internette 7 saat üzeri vakit geçiren öğrencilerdeki riskli davranışlar internette 4-6 saat, 1-3 saat ve 1 saatten az vakit geçiren öğrencilere göre daha yüksektir. İnternette 7 saat ve üzeri vakit geçiren öğrencilerdeki antisosyal davranışlar eğilimi, sigara kullanma riski ve intihar eğilimi internette 4-6 saat, 1-3 saat ve 1 saatten az vakit geçiren öğrencilere göre daha yüksektir. Buradaki bulgulara benzer şekilde bir çalışmada günlük 8 saat ve üzeri internet kullanan öğrencilerdeki riskli davranışların daha fazla görüldüğünü tespit etmiştir (28). Öğrenciler stres ile baş etmek için internette normalden fazla vakit geçiriyor olabilir ve bu durum da yalnızlık, depresyon ve anksiyete gibi duygusal sorunları tetikleyebilir. Bu tür duygusal problemler intihar eğilimi riskini artırıyor olabilir. Bu sebepten ötürü günlük internet kullanım süresi arttıkça intihar eğiliminin de arttığı düşünülmektedir. İnternet gençleri alkol ve sigara kullanımına teşvik etmektedir. Uzun süreli internet kullanımı bu tarz olumsuz davranışları örnek alma eğilimini de artıracığından ötürü günlük internet kullanımı fazla olan ergenlerdeki sigara kullanma riskinin de arttığı düşünülmektedir.

Ebeveyn tutumu “titiz, katı” olan öğrencilerdeki okul terki eğilimi ebeveyn tutumu “ilgili ve koruyucu” ve “ilgisiz otoriter” olan öğrencilere göre daha fazla

bulunmuştur. Aile aynı zamanda içsel bir motivasyon için ve rol model olma anlamında gençlerin hayatında kritik bir yere sahiptir. Titiz ve katı disiplin kurallarının uygulandığı bir aile ortamında çoğunlukla ebeveynlerin istek ve beklentileri ön planda olmaktadır ve bu doğrultuda çocuk duygusal açıdan istismar edilir. Böyle bir tutuma sahip olan ebeveynler çocukları ile koşulsuz bir sevgi bir ilişki kuramamış olabilir ve bu durum çocukta özgüven eksikliğine ve kaygıya yol açıyor olabilir. Nitekim bir çalışmada otoriter ebeveyn tutumuna sahip ortaokul öğrencilerindeki problem davranışların akranlarına göre daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir (232, 254, 255). Başka bir çalışmaya göre ergenlerde risk alma davranışı ile otoriter anne-baba tutumu arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu saptanmıştır (89). Farklı bulgular elde eden araştırmalar da bulunmaktadır. Sever'in (2015) çalışmasına göre ebeveynlerinin tutumu ilgisiz olan ergenlerde okul terki oranlarının diğer ergenlere göre yüksek olduğu belirlenmiştir (65). Benzer şekilde başka bir çalışmada ergenlerin intihar gibi pek çok riskli davranış göstermesinde, baskıcı ve ilgisiz ebeveynlerin etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır (90). Balkaya ve Ceylan'ın çalışmasına (2007) göre benzer şekilde anne-baba tutumunu demokratik olarak algılayan ergenlerdeki antisosyal davranışların anne-babasını "ilgisiz" ve "otoriter" algılayanlara göre daha düşük olduğu bulgulanmıştır (91). Bunun sebebi kullanılan ölçme araçları veya örneklemden kaynaklanıyor olabilir.

Ebeveyni çalışmayan öğrencilerin riskli davranış düzeyleri ebeveyni işçi olan, memur olan ve serbest meslek yapan öğrencilere göre yüksektir. Benzer şekilde ebeveyni çalışmayan öğrencilerin beslenme alışkanlıklarının ve antisosyal davranışlarının ebeveyni işçi olan, memur olan ve serbest meslek yapan öğrencilere göre daha riskli seviyede olduğu saptanmıştır. Velisi çalışmayan öğrencilerde riskli davranışların yüksek olması ev içerisindeki denetim ve kontrol eksikliğinden kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca ergenin davranışlarında ebeveynin eğitim düzeyi, ekonomik durumu ve mesleğinin etkili olduğu bilinmektedir. Buradaki bulgulardan farklı olarak bir çalışmada velisi çalışan öğrencilerin beslenme alışkanlıklarının velisi çalışmayan öğrencilere göre daha riskli olduğu bulunmuştur (67). Başka bir çalışmada babası memur olan öğrencilerin beslenme alışkanlıklarının babası çalışmayan, serbest meslek yapan ve doktor olan öğrencilere göre yüksek olduğu saptanmıştır (71). Bu durumun kullanılan ölçme araçları veya örneklem farklılığı olduğu düşünülmektedir.

Ebeveynleri ile ilişkisi “orta” ve “kötü” olan öğrencilerin riskli davranışlar eğilimi; ebeveynleri ile ilişkisi “iyi” olan öğrencilere göre yüksektir. Bu sonuçları destekleyen araştırmalar bulunmaktadır. Lise öğrencilerindeki riskli davranışları inceleyen bir çalışmada aile ilişkilerini “çok kötü” olarak tanımlayan öğrencilerin riskli davranışlar toplam puanı ve alt boyutlardan aldıkları puanlar yüksek bulunmuştur (71). Ebeveynleri ile ilişkisi “orta” olan öğrencilerin antisosyal davranışları; ebeveynleri ile ilişkisi “iyi” ve “kötü” olan öğrencilere göre yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin ebeveynleri ile olan ilişkisi ile intihar eğilimi arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur. Bulgulara göre ebeveynleri ile ilişkisi “orta” ve “kötü” olan öğrencilerin intihar eğilimi; ebeveynleri ile ilişkisi “iyi” olan öğrencilere göre yüksek bulunmuştur. Bulut (2010)’un da belirtmiş olduğu gibi aile içerisinde iletişim problemi yaşayan ergenlerde kural dışı davranış gösterme oranı yüksektir (92). İntihar girişiminde bulunmuş ergenler üzerinde yapılan bir araştırmada, aile içerisinde yaşanan çatışmaların en sık karşılaşılan stres etkeni olduğu belirtilmiştir (256). Bir çalışmada ailesiyle sorun yaşayan ergenlerin, ailesiyle sorun yaşamadığını belirten ergenlere göre antisosyal davranış eğilimlerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (93). Başka bir araştırmaya göre, aile içi ilişkilerini olumlu olarak nitelendiren ergenlerde antisosyal davranışların daha düşük olduğu bulunmuştur (94). Aile içinde yaşanan tartışma ve şiddet, ergenlerin riskli davranışlarda bulunma eğilimini artırmaktadır (259). Duygusal olarak yakın ve destekleyici olan uyumlu aile ilişkileri, ergenlerin riskli davranışlara yönelmesini engellemektedir (72, 260). Ebeveynleriyle olan ilişkisini orta ve kötü olarak belirten öğrencilerdeki riskli davranışlar eğiliminin yüksek olmasının sebebi ebeveynleri ile güvenli bağlanmamaları olabilir. Bunlara ek olarak ebeveynini bir rehber olarak görüp iletişim kurmakta bir sakınca yaşamayan gençler ergenlik sürecindeki zorlukları riskli ve sağlıksız bir şekilde karşılamak yerine sağlıklı bir şekilde atlatabilirler.

Bulgulara göre ebeveynleri ile olan sorunlarını tartışarak ve küserek çözen öğrencilerdeki riskli davranışlar sorunlarını konuşarak çözen öğrencilere yüksektir. Bulguların devamına bakıldığında ebeveynleri ile olan sorunlarını tartışarak ve kavga ederek çözen öğrencilerdeki antisosyal davranışlar, sigara kullanımı, intihar eğilimi ve okul terki riski konuşarak çözen öğrencilere göre yüksektir. Bu durum ergenin ebeveynlerinin tutum ve davranışlarını rol model alması ile açıklanabilir. Anne-babadan algılanan destek, anne-babanın rol model olması ve aile içerisinde yaşanan çatışmalar

ergenin problem davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (257, 231). Yapılan bir çalışmada, şiddet davranışı sergileyen ergenlerin ailelerinde problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, gibi konularda yetersizlik yaşadıkları bulunmuştur (258). Bu araştırmanın bulgularıyla benzer sonuçlar elde eden bir çalışmanın sonuçlarına göre, baskıcı-otoriter ebeveynin çocuklarında sigara bağımlılığının daha yüksek oranda olduğu bulunmuştur (231).

6. SONUÇ

Bu çalışma kapsamında;

- Ortaokul ve lise öğrencilerindeki siber zorbalığın düşük düzeyde; riskli davranışların ise orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'nin diğer illerine göre oldukça küçük bir şehir olan Artvin için riskli davranışlar eğilimlerinin orta seviyede olması önemli bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Siber zorbalık ile riskli davranışlar arasında düşük düzeyde ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Riskli davranışlar, siber zorbalığın 0,048'ini açıklamaktadır. Riskli davranışların siber zorbalığı yordayan faktörlerden biri olduğu söylenebilir.
- Kız öğrencilerdeki siber zorbalık ile riskli davranışlar toplam puanı, antisosyal davranışlar ve intihar eğilimi alt ölçek puanları erkek öğrencilere göre yüksek bulunmuştur. Literatürdeki benzer araştırmalardan farklı olarak hem siber zorbalığın hem de riskli davranışların kız öğrencilerde daha yüksek seviyede olması bu çalışmada ön plana çıkan sonuçlardan biridir. Artvin, geleneksel kültürün yaygın olduğu bir sosyokültürel yapıya sahip olduğu için kız öğrencilerdeki baskılanmanın fazla olmasının riskli davranışlar eğilimlerindeki artışa sebep olduğu düşünülmektedir. Ergenlerin üzerindeki bu baskı ve beklentinin vermiş olduğu stres siber zorbalığa ve riskli davranışlara yol açıyor olabilir.
- Lise öğrencilerindeki siber zorbalığın okul türlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Okul memnuniyetinin bu sonuç üzerinde etkisi olduğu düşünülmektedir. Özellikle bu araştırma kapsamında Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi ve Meslek Lisesi öğrencilerinin okul memnuniyetinin düşük olması okul iklimini ve öğrencilerin psikolojik iyi oluşlarını etkilemekte olup riskli davranışlara ve siber zorbalığa sebep olduğu düşünülmektedir.
- Günlük internet kullanım süresi arttıkça siber zorbalık ve riskli davranışlar eğilimi artmaktadır. İnternet, kullanıcılarına anonim bir kimlik sağladığı için bu durum gençler daha özgür ve cesur davranıyor olabilir ve bu durum siber

zorbalığa teşvik ediyor olabilir. Bununla birlikte internette geçirilen vakit arttıkça siber zorbalığa maruz kalma riski de artabilir. Yapılan araştırmalardan da bilindiği üzere geçmişte şiddete maruz kalmış olan bireylerin siber zorba olma riski daha yüksektir. Ayrıca internette geçirilen zamanın artması ile birlikte öğrencilerin yalnızlık, depresyon ve anksiyete gibi duygusal problemler yaşamaları daha da olası hale gelmektedir. Bu da riskli davranışlara sebep olabilmektedir.

- Ergenlerdeki okul terkinin ve siber zorbalığın ebeveyn tutumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Aile tutumu “titiz, katı” ve “otoriter” olan öğrencilerdeki siber zorbalık ve okul terki riski “ilgili ve koruyucu” olan öğrencilere göre yüksek bulunmuştur. Sosyal Kontrol Kuramı’na göre sapan davranışın önlenmesinde ebeveyn faktörünün etkisi oldukça kritiktir. Ebeveyn kontrolü ergenin davranışlarını düzenlemek adına her ne kadar önemli olsa da otoriter aile tutumunun çocuklarda daha fazla antisosyal davranışlara yol açtığı unutulmamalıdır.

7. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

- Bu araştırmada siber zorbalığı anlamlı olarak etkileyen değişkenler farklı örneklemelerde ve farklı ölçme araçlarıyla tekrar edilebilir.
- Gelecekteki çalışmalarda örneklem dağılımının daha orantılı olmasına dikkat edilebilir. Özellikle araştırmaya katılan ortaokul ve lise öğrencilerindeki katılım oranının birbirine yakın olmasına dikkat edilebilir.
- Örnekleme dahil edilen lise türlerinden 1’den fazla seçilerek karşılaştırmaların daha doğru sonuçlar vermesi sağlanabilir. Örneğin 2 Sosyal Bilimler Lisesi, 2 Fen Lisesi 2 İmamhatip Lisesi şeklinde veri toplanabilir.

8. ÖNERİLER

- Okullardaki psikolojik danışmanlık ve rehberlik merkezleri tarafından siber zorbalık ve riskli davranışlar ile ilgili ebeveynlere, öğretmenlere ve öğrencilere yönelik psikoeğitim programları uygulanabilir.
- Okullarda etkili iletişim becerileri, problem çözme becerileri, duygu düzenleme, öfke kontrolü gibi konularda eğitimler verilebilir.
- Akran ilişkilerinin daha sağlıklı ve yapıcı ilerleyebilmesi adına öğrencilere yönelik iletişim ve empati konulu psikoeğitimler düzenlenebilir.
- Riskli davranışlar gösteren veya siber zorbalık uyguladığı bilinen öğrenciler ile bireysel olarak veya grup halinde görüşmeler yapılabilir.
- Kız öğrencilerde riskli davranışların ve siber zorbalığın erkek öğrencilere göre yüksek seviyede gözlemlenmesinin sebepleri araştırılabilir.
- Araştırmada incelenen değişkenler farklı bir örnekleme ve farklı ölçme araçlarıyla tekrar çalışılabilir.

KAYNAKLAR

1. **Arıca O, Kınay H, Tanrıku T.** Siber zorbalık ölçeği'nin ilk psikometrik bulguları. *HAYEF Journal of Education*, **2012**; 9(1), 101-114.
2. **David-Ferdon C, Hertz MF.** Electronic media, violence, and adolescents: An emerging public health problem. *Journal of Adolescent Health*, **2007**; 41(6):1- 5.
3. **Hinduja S, Patchin JW.** Social influences on cyberbullying behaviors among middle and high school students. *Journal of Youth and Adolescence*, **2013**; 42:711-722.
4. **Mishna F, Khoury-Kassabri M, Gadalla T, Daciuk J.** Risk factors for involvement in cyber bullying: Victims, bullies and bully-victims. *Children and Youth Services Review*, **2012**; 34(1):63-70.
5. **Subrahmanyam K, Garci, EC, Harsono LS, Li JS, Lipana L.** In their words: Connecting online weblogs to developmental processes. *British Journal of Developmental Psychology*, **2009**; 27:219-245.
6. **Aslanbay M.** A compulsive consumption: Internet use addiction the case of Turkish high school students. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi İşletme Fakültesi, İstanbul, **2006**.
7. **Elbozan-Cumurcu B, Kaya B.** Trikotilomani, cilt yolma bozukluğu ve patolojik internet kullanımı olan bir olgu. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, **2004**; 7:127-131.
8. **Facer K, Furlong R.** Beyond the myth of the "cyberkid": young people at the margins of the information revolution. *Journal of Youth Studies*, **2001**; 4(4):451-469.
9. **Livingstone S.** Children's use of the internet: Reflections on the emerging research agenda. *New media & society*, **2003**; 5(2):147-166.
10. **Öztürk Ö, Odabaşıoğlu G, Eraslan D, Genç Y, Kalyoncu ÖA.** İnternet bağımlılığı: Kliniği ve tedavisi. *Bağımlılık Dergisi*, **2007**; 8:36-41.
11. **Koçak S, Kınalı A, Üzel AÖ.** Siber zorbalık davranışlarının lise öğrencilerinin demografik faktörlerine göre incelenmesi. *Ulusal Eğitim Dergisi*, **2024**; 4(2), 906-922.
12. **Yıldırım AF, Yazgan ÇÜ.** Saldırganlığın dijital ortamda yeniden üretimi: Üniversite öğrencilerinin saldırganlık ve siber zorbalık/mağduriyet deneyimlerinin incelenmesi. *TRT Akademi*, **2022**; 7(15):648-675.
13. **Boyar Ü.** Ergenlerde Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Depresyon ve Başetme İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir, **2023**.
14. **Erdoğan S.** Ortaokul öğrencilerinde internet bağımlılığı, siber zorbalık, siber mağduriyet ve anne baba tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, **2023**.
15. **Yalçın S.** Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, **2019**.
16. **Çimen İD.** Ergenlerde siber zorbalık, internet aile tutumu ve aile işlevselliğinin etkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, **2018**; 19(4):397-404.

17. **Gençtanırım-Kuru D.** Ergenlerde Riskli Davranışların Yordanması. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara. **2010**.
18. **Çınar SE, Tekin ÖE, Keçeci B, Çetin D.** Ergenlerde heyecan arayışı, yıkıcı davranışlar ve üst bilişsel farkındalığın siber zorbalığı yordayıcılığı. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, **2021**; 54(54):169-187.
19. **Garaigordobil M.** Psychometric Properties of the Cyberbullying Test, a Screening Instrument to Measure Cybervictimization, Cyberaggression and Cyberobservation. *Journal of Interpersonal Violence*, **2017**; 32(23):3556-3576.
20. **Jung YE, Leventhal B, Kim YS, Park TW, Lee SH, Lee M,..., Park JI.** Cyberbullying, Problematic Internet Use, and Psychopathologic Symptoms Among Korean Youth. *Yonsei Medical Journal*, **2014**; 55(3):826.
21. **Sticca F, Ruggieri S, Alsaker F, Perren S.** Longitudinal Risk Factors for Cyberbullying in Adolescence. *Journal of community & Applied Social Psychology*, **2013**; 23(1):52-67.
22. **Ybarra ML, Mitchell KJ.** Prevalence and Frequency of Internet Harassment Instigation: Implications for Adolescent Health. *Journal of Adolescent Health*, **2007**; 41(2):189-195.
23. **Olweus D.** Bullying at school: What we know and what we can do. Oxford: Blackwell Publishing, **1993**.
https://books.google.com.tr/books?id=0Fz1jD9paoQC&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
24. **Özen DŞ.** Akran zorbalığına maruz kalmanın olası yordayıcıları ve cinsiyet ile yaşa bağlı değişimi. Şiddet ve Okul Sempozyumu: Bildiri Özetleri, İstanbul, **2006**.
25. **Björqvist K, Lagerspetz KMJ, Kaukiainen A.** Do girls manipulate and boys fight? Developmental trends regarding direct and indirect aggression. *Aggressive Behavior*, **1992**; 18:117-127.
26. **Beran T, Li Q.** Cyber-harassment: A study of a new method for an old behavior. *Journal of educational computing research*, **2005**; 32(3):265.
27. **Campbell MA.** Cyber bullying: An old problem in a new guise? *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, **2015**; 15(1):68-76.
28. **Kowalski RM, Limber SP.** Electronic bullying among middle school students. *Journal of adolescent health*, **2007**; 41(6):22-30.
29. **Li Q.** Cyberbullying in schools: A research of gender differences. *School psychology international*, **2006**; 27(2):157-170.
30. **Patchin JW, Hinduja S.** Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth violence and juvenile justice*, **2006**; 4(2):148-169.
31. **Willard N.** The authority and responsibility of school officials in responding to cyberbullying. *Journal of Adolescent Health*, **2007**; 41(6):64-65.
32. **Slonje R, Smith PK.** Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, **2008**; 49:147-154.
33. **Arıcak OT.** Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, **2009**; 34:167-184.

34. **Erdur-Baker Ö, Kavşut F.** Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, **2007**; 27:31-42.
35. **Hinduja S, Patchin JW.** Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, **2008**; 29(2):129-156.
36. **Serin H.** Ergenlerde siber zorbalık/siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışlara ilişkin öğretmen ve eğitim yöneticilerinin görüşleri. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, **2012**.
37. **Li Q.** A Cross-Cultural Comparison of Adolescents' Experience Related to Cyberbullying. *Educational Research*, **2008**; 50(3):223- 234.
38. **Yaman E, Peker A.** Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, **2012**; 11(3):819-833.
39. **Yaman E, Eroğlu Y, Peker A.** *Başetme Stratejileriyle Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık*. İstanbul: Kaknüs, **2011**.
40. **Belsey B.** Cyberbullying: An emerging threat to the “always on” generation. *Recuperado el*, **2005**; 5(5).
41. **Vandebosch H, Van Cleemput K.** Cyberbullying among youngsters: Profiles of bullies and victims. *New media & society*, **2009**; 11(8):1349-1371.
42. **Vandebosch H, Van Cleemput K.** Cyberbullying among youngsters: Profiles of bullies and victims. *New media & society*, **2009**; 11(8):1349-1371.
43. **Aricak T, Siyahhan S, Uzunhasanoglu A, Saribeyoglu S, Ciplak S, Yilmaz N & Memmedov C.** Cyberbullying among Turkish adolescents. *Cyberpsychology & behavior*, **2008**; 11(3):253-261.
44. **Eroğlu Y.** Ergenlerde siber zorbalık ve mağduriyeti yordayan risk etmenlerini belirlemeye yönelik bütüncül bir model önerisi. Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa, **2014**.
45. **Lenhart A.** Cyberbullying. *Pew Internet & American Life Project*, Erişim: (<http://pewinternet.org/Reports/2007/Cyberbullying.aspx>) **2007**.
46. **Yorulmaz DS, Karadeniz H.** Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorba ve Siber Mağdur Olma Durumunun Belirlenmesi. *Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, **2021**; 3(3):154-170.
47. **Nurtan KA.** 9. Sınıf öğrencilerinde internet bağımlılığı, siber zorbalık, siber mağduriyet ve anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi. Yüksek lisans tezi, Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir, **2019**.
48. **Bilgiz S, Peker A.** Ergenlerde Kişisel ve Çevresel Faktörlerin Siber Zorbalık Davranışını Yordaması. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, **2020**; 9(2):430-447.
49. **Eroğlu Y, Aktepe E, Akbaba S, Işık A, Özkorumak E.** Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Yaygınlığının ve Risk Faktörlerinin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, **2015**; 40(177).
50. **Akgün M.** Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyet durumlarının sosyal medya bağımlılığı ile ilişkisi. Yüksek lisans tezi, Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, **2021**.
51. **Uludağlı NP, Sayıl M.** Orta ve ileri ergenlik döneminde risk alma davranışı: Ebeveyn ve akranların rolü. *Türk Psikoloji Yazıları*, **2009**; 12(23):14-24.

52. **Baldry AC, Farrington DP, Sorrentino A.** Cyberbullying in youth: A pattern of disruptive behaviour. *Psicología Educativa*, **2016**; 22(1):19-26.
53. **Zsila Á, Urbán R, Griffiths MD, Demetrovics Z.** Gender differences in the association between cyberbullying victimization and perpetration: The role of anger rumination and traditional bullying experiences. *International Journal of Mental Health and Addiction*, **2019**; 17:1252-1267.
54. **Süslü DP, Oktay A.** Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetle İlişkili Bazı Değişkenlerin İncelenmesi. *İlköğretim Online*, **2018**; 17(4):1877-1894.
55. **Pichel R, Foody M, O'Higgins Norman J, Feijóo S, Varela J, Rial A.** Bullying, Cyberbullying and the Overlap: What Does Age Have to Do with It? *Sustainability*, **2021**; 13:8527.
56. **Bolat D, Korkmaz Ö.** Ortaokullarda Ergenlik Çağındaki Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışları, Sosyal Medya Bağımlılıkları ve Sosyal Medya Bozuklukları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, **2021**; 25(1):253-268.
57. **Bayhan V.** Z Kuşağı Lise Gençlerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ile Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyimleri. *İlahiyat Akademi*, **2020**; (12):117-144.
58. **Karaca MB.** İnternet Bağımlılığının, Yenilik Arama ve Risk Alma Davranışları ile İlişkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep, **2019**.
59. **Salı J, Başak B, Akca E.** Türkiye’de Ortaokul Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık. *AJESI*. **2015**; 5(2):109-30.
60. **Peterson J, Densley J.** Cyber violence: What do we know and where do we go from here? *Aggression and Violent Behavior*, **2017**; 34:193-200.
61. **Dou G, Xiang Y, Sun X, Chen L.** Link between cyberbullying victimization and perpetration among undergraduates: Mediating effects of trait anger and moral disengagement. *Psychology Research and Behavior Management*, **2020**; 1269-1276.
62. **Buil JM, Van Lier PA, Brendgen MR, Koot HM, Vitaro F.** Developmental pathways linking childhood temperament with antisocial behavior and substance use in adolescence: Explanatory mechanisms in the peer environment. *Journal of personality and social psychology*, **2017**; 112:948-966.
63. **Delgado B, Carrasco MA, González-Peña P, Holgado-Tello FP.** Temperament and behavioral problems in young children: The protective role of extraversion and effortful control. *Journal of Child and Family Studies*, **2018**; 27:3232-3240.
64. **Vatansever ZA.** Ergenlerde Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyleri Açısından Benlik Saygısı, Narsisizm ve Empatik Öfkenin Siber Zorbalığa Maruz Bırakma Üzerindeki Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, **2021**.
65. **Sasson H, Mesch G.** The role of parental mediation and peer norms on the likelihood of cyberbullying. *The Journal of genetic psychology*, **2017**; 178:15-27.
66. **Bayar Y, Uçanok Z.** School social climate and generalized peer perception in traditional and cyberbullying status. *Educational Sciences: Theory and Practice*, **2012**; 12:2352-2358.
67. **Bayraktar F, Machackova H, Dedkova L, Cerna A, Ševčíková A.** Cyberbullying: The discriminant factors among cyberbullies, cybervictims, and cyberbully-victims in a Czech adolescent sample. *J Interpers Violence*, **2015**; 30:3192-3216.

68. **Ybarra ML.** Linkages between depressive symptomatology and internet harassment among young regular internet users. *Cyberpsychology & Behavior*, **2004a**; 7(2):247-257.
69. **Ybarra ML, Mitchell KJ.** Youth engaging in online harassment: Associations with caregiver-child relationships, Internet use, and personal characteristics. *Journal of adolescence*, **2004b**; 27:319-336.
70. **Wang J, Iannotti RJ, Nansel TR.** School bullying among US adolescents: Physical, verbal, relational and cyber. *Journal of Adolescent health*, **2009**; 45(4):368-375.
71. **Çetin B, Peker A, Eroğlu Y, Çitemel N.** Siber zorbalığın bir yordayıcısı olarak ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar: Ergenler için bir ön çalışma. *International Online Journal of Educational Sciences*, **2011**; 3(3):1064-1080.
72. **Zurcher JD, Holmgren HG, Coyne SM, Barlett CP, Yang C.** Parenting and cyberbullying across adolescence. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, **2018**; 21:294-303.
73. **Barlett CP, Fennel M.** Examining the relation between parental ignorance and youths' cyberbullying perpetration. *Psychology of popular media culture*, **2016**; 7:1-14.
74. **Bartolo MG, Palermi AL, Servidio R, Musso P.** Mediating processes in the relations of parental monitoring and school climate with cyberbullying: The role of moral disengagement. *Europe's Journal of Psychology*, **2019**; 15: 568-594.
75. **Hellfeldt K, López-Romero L, Andershed H.** Cyberbullying and psychological well-being in young adolescence: The potential protective mediation effects of social support from family, friends, and teachers. *International journal of environmental research and public health*, **2020**; 17:45.
76. **Kowalski RM, Limber SP, McCord A.** A developmental approach to cyberbullying: Prevalence and protective factors. *Aggression and violent behaviour*, **2019**; 45:20-32.
77. **Ayas T, Horzum MB.** Öğretmenlerin Sanal Zorbalık Algılarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, **2011**; 3(2):619-640.
78. **Maviş V.** Ceza Hukuku Boyutuyla Siber Zorbalık. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, **2021**; 29(3):2455-2500.
79. **Kemp S.** Another year of bumper growth. *We Are Social*, 2022. <https://wearesocial.com/uk/blog/2022/01/digital-2022-another-year-of-bumper-growth-2/> 6 Haziran 2022'de alınmıştır.
80. **Bhat CS.** Cyber bullying: Overview and strategies for school counsellors, guidance officers, and all school personnel. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, **2008**; 18(1):53-66.
81. **Öztürk M.** Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve mağduriyet yaşantılarında karanlık üçlü kişilik özellikleri ve dürtüsellik etkisi. Yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, **2020**.
82. **Lee C, Shin N.** Prevalence of cyberbullying and predictors of cyberbullying perpetration among Korean adolescents. *Computers in human behavior*, **2017**; 68:352-358.
83. **Peker A.** Analyzing the risk factors predicting the cyberbullying status of secondary school students. *Eğitim ve Bilim*, **2015**; 40:181.
84. **Haylı RG, Çırak Y.** Ergenlerde Siber Zorbalığın Riskli Davranışlar ve Sosyal Davranışlar Bağlamında Değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimlerde Aktüel Araştırmalar: Etkiler-Sonuçlar*, **2022**; (2):76.

85. **Topcu Ç, Erdur-Baker Ö, Çapa-Aydın Y.** Examination of cyberbullying experiences among Turkish students from different school types. *Cyberpsychology & Behavior*, **2008**; 11(6):643-648.
86. **Chang FC, Chiu CH, Miao NF, Chen PH, Lee CM, Chiang JT, Pan YC.** The relationship between parental mediation and internet addiction among adolescents, and the association with cyberbullying and depression. *Comprehensive Psychiatry*, **2015**; 57:21-28.
87. **Tran D, Shukri R, Do D.** Factors related to cyber bullying among high school students in Hanoi, Vietnam. *The Canadian Journal of Clinical Nutrition*, **2018**; 6(1):107-122.
88. **Wolak J, Mitchell KJ, Finkelhor D.** Online victimization of youth: Five years later. Crimes against children research center, Washington, DC: National Center for Missing and Exploited Children, **2006**.
89. **Deryol R, Wilcox P.** Physical health risk factors across traditional bullying and cyberbullying victim and offender groups. *Victims & Offenders*, **2020**; 15(4):520-547.
90. **Mitchell KJ, Ybarra M, Finkelhor D.** The relative importance of online victimization in understanding depression, delinquency, and substance use. *Child Maltreatment*, **2007**; 12(4):314-324.
91. **Hinduja S, Patchin JW.** Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of Suicide Research*, **2010**; 14(3):206-221.
92. **Van Geel M, Vedder P, Tanilon J.** Relationship between peer victimization, cyberbullying, and suicide in children and adolescents: A meta-analysis. *JAMA Pediatrics*, **2014**; 168(5):435-442.
93. **Erikson EH.** *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton, **1968**.
94. **Yörükoğlu A.** *Gençlik çağı ruh sağlığı ve ruhsal sorunlar*. İstanbul:Özgür Yayınları, **1996**:23-47.
95. **Hall GS.** *Adolescence: Its psychology and its relations to physiology, anthropology, sociology, sex, crime, religion, and education (Vol. 1)*. D Appleton and Company, **1904**.
96. **Lindberg LD, Boggess S, Porter L, Williams S.** Teen Risk-Taking: A Statistical Portrait. *Urban Institute*, **2000**. 15.04.2024 tarihinde <http://search.ebscohost.com> adresinden erişildi.
97. **Gençtanırım-Kuru D, Ergene T.** Riskli davranışlar ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, **2014**; 25(1):125-138.
98. **Sohrabivafa M, Tosang MA, Zadeh SZM, Goodarzi E, Asadi ZS, Alikhani A, Khazaei Z.** Prevalence of risky behaviors and related factors among students of Dezful. *Iranian journal of psychiatry*, **2017**; 12(3):188.
99. **Jessor R.** Risk behavior in adolescence: a psychosocial framework for understanding and action. *Journal of Adolescent Health*, **1991**; 12:597-605.
100. **Hyde LW, Shaw DS, Hariri AR.** Understanding youth antisocial behavior using neuroscience through a developmental psychopathology lens: Review, integration, and directions for research. *Developmental Review*, **2013**; 33(3):168-223.
101. **Kaner S.** Antisosyal Davranış Eğilimi Envanterinin (ADEE) Geliştirilme Çalışmaları. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, **2019**; 24(1):187-194.
102. **Sardoğan ME, Kaygusuz C.** Antisosyal Kişilik Bozukluğu Tanısı Almış ve Almamış Olan Bireylerin Duygusal Zeka Düzeyleri Açısından İncelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, **2006**; 7(1):85-102.

103. **Türnüklü A, Yıldız V.** Öğretmenlerin öğrencilerin istenmeyen davranışlarıyla başa çıkma stratejileri. *Çağdaş Eğitim*, **2002**; 285:32–36.
104. **Ögel K, Akço S, Aksoy A, Dönmez E, Yılmazçetin CE, Erdoğan N, Erol B.** Riskli davranışlar gösteren çocuk ve ergenler: Alanda çalışanlar için bilgiler. *İstanbul: Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği*, **2007**: 209-217.
105. **Studer J, Baggio S, Deline S, N’Goran AA, Henchoz Y, Mohler-Kuo M, Daeppen JB, Gmel G.** Peer pressure and alcohol use in young men: A mediation analysis of drinking motives. *International journal of drug Policy*, **2014**; 25(4):700-708.
106. **Alikaşifoğlu M.** Ergenlerde davranışsal sorunlar. Adolesan Sağlığı II. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, İstanbul-Türkiye, **2008**:55-59.
107. **The National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism (NIAAA).** Underage Drinking: Why Do Adolescents Drink, What Are the Risks, and How Can Underage Drinking Be Prevented? Erişim: <https://www.niaaa.nih.gov/> Erişim Tarihi: 15.04.2024.
108. **Durkheim E.** *İntihar*. Ankara: İmge Kitabevi, 1992.
109. **Gençtanırım D.** Ergenlerde intihar olasılığının yordanması. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, **2004**.
110. **Ekşi, A.** *Çocuk ve adolesanlarda ruhsal bozukluklar ve klinik sendromlar*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, **2020**:1769- 1779.
111. **Karakurt MD.** Analysis of sociodemographic data of the patients admitted to a state hospital because of suicide attempt. *Gaziantep Medical Journal*, **2015**; 21(2):104.
112. **Centers for Disease Control and Prevention.** Preventing Suicide. Erişim: (www.cdc.gov/suicide) Erişim Tarihi: 15.04.2024.
113. **Aşkın R.** *Depresyon el kitabı*. İstanbul: Roche Müstahzarları San. A.Ş., **1999**.
114. **Sayı I, Berksun OE, Palabıyıkoglu R, Devrimci Özgüven H, Soykan Ç ve Haran S.** *Kriz ve krize müdahale*. Ankara: Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, **2000**.
115. **Özcan S, Ergin A, Saatçi E, Bozdemir N, Kurdak H, Akpınar E.** The Prevalence of Risky Behaviors Related to Violence in High School Students in a Southern City, Turkey. *Collegium Antropologicum*, **2008**; 32(4):1053-1058.
116. **Doğan M, Esen F, Öztürk S, Öztürk MA, Demirci E.** İntihar Girişiminde Bulunan Çocuk ve Ergenlerin Değerlendirilmesi. *Bozok Tıp Dergisi*, **2018**; 8(3):30-34.
117. **Polatkan G.** *Hacettepe Üniversitesi Keçiören Yerleşkesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulunda okuyan öğrencilerin riskli davranışlarının saptanması ve bunlarla ilişkili faktörler araştırması*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, **2007**.
118. **Çalıştır B, Dereli F, Eksen M.** Muğla Üniversitesi öğrencilerinin beslenme konusunda bilgi düzeylerinin belirlenmesi. *Journal of Human Sciences*, **2005**, 2(2).
119. **Garibağaoğlu M, Budak N, Öner N, Sağlam Ö, Nişli K.** Üç Farklı Üniversitede Eğitim Gören Kız Öğrencilerin Beslenme Durumları Ve Vücut Ağırlıklarının Değerlendirmesi. *Sağlık Bilimleri Dergisi*, **2006**;15(3):173-181.

120. **Demirezen E, Çoşansu G.** Adölesan çağı öğrencilerinde beslenme alışkanlıklarının değerlendirilmesi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, **2005**; 14(8):174-17
121. **Onurlubaş E, Doğan HG, Demirkıran S.** Üniversite Öğrencilerinin Beslenme Alışkanlıkları. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, **2016**; 32(3):61-69.
122. **Özer A, Gençtanırım D, Ergene T.** Türk lise öğrencilerinde okul terkinin yordanması: aracı ve etkileşim değişkenleri ile bir model testi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. **2011**; 36(161):302- 317.
123. **Chen R.** Financial Aid and Student Dropout in Higher Education: A Heterogeneous Research Approach. *Higher Education*, **2008**; 209-239.
124. **Bennett R.** Determinants of undergraduate student dropout rates in a University Business Studies Department. *Journal of Further and Higher Education*, **2003**; 27(2):123-141.
125. **Bülbül T.** Yükseköğretimde okul terki: Nedenler ve çözümler. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, **2012**; 37(166).
126. **Körük S.** Ergenlerde Riskli Davranışların Güvensiz Bağlanma ve Algılanan Sosyal Destek Tarafından Yordanmasında Psikolojik Belirtilerin Aracı Rolü. Yüksek lisans tezi, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, **2016**.
127. **Kaplan HB, Pokorny AD.** Sex-related correlates of adult self-derogation: Reports of childhood experiences. *Developmental Psychology*, **1972**; 6(3):536.
128. **Çimen S.** 15-18 Yaş Grubu Gençlerde “Riskli Sağlık Davranışları Ölçeği” nin Geliştirilmesi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Ana Bilim Dalı, İstanbul, **2003**.
129. **Jessor R, Donovan JE, Costa FM.** *Beyond adolescence: Problem behavior and young adult development*. USA: Cambridge University Press, **1994**.
130. **Costa FM, Jessor R, Turbin MS.** Transition into adolescent problem drinking: The role of psychosocial risk and protective factors. *Journal of Studies on Alcohol*, **1999**; 60:480-490.
131. **Jessor R, Turbin MS, Costa FM, Dong Q, Zhang H, Wang C.** Adolescent problem behavior in China and the United States: A cross-national study of psychosocial protective factors. *Journal of Research on Adolescence*, **2003**; 13(3):329-360.
132. **Siyez DM.** *Ergenlerde problem davranışlar: okul temelli önleme çalışmaları ile ilgili uygulama örnekleri*. Ankara: Pegem Akademi, **2016**.
133. **Yurtsever Z.** Üniversite gençlerinde riskli davranışlar. Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Kayseri, **2011**.
134. **Ögel K, Aksoy A.** İstanbul’da koruma merkezlerine başvuran çocuklarda tütün, alkol ve madde kullanım özellikleri. *Bağımlılık Dergisi*, **2002**; 9(3):135-140.
135. **Faul F, Erdfelder E, Buchner A, Lang AG.** Statistical power analyses using G* Power 3.1: Tests for correlation and regression analyses. *Behavior research methods*, **2009**; 41(4):1149-1160.
136. **Arıcak OT, Kınay H, Tanrıkulu T.** Siber Zorbalık Ölçeği'nin İlk Psikometrik Bulguları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, **2012**; 9(11):101-114.
137. **Gençtanırım-Kuru D.** Ergenlerde Riskli Davranışların Yordanması. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara. **2010**.

138. **Tabachnick BG, Fidell LS, Ullman JB.** *Using multivariate statistics.* Boston, MA: pearson, **2013**; 6:497-516.
139. **Tezcan S, Aslan D, Esin A, Mutlu MF, Nalbantoğlu B, Şenoğuz M, Zümrütbaş AE.** Ankara'da bir İlköğretim Okulunda 6. 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Beslenme Alışkanlıklarının ve Durumunun Saptanması Araştırması. *Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, Diyarbakır*, **2007**; 23-28.
140. **Sarı C.** Lise Öğrencilerinde Riskli Sağlık Davranışları. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, **2006**.
141. **Özmen D, Çetinkaya AÇ, Ergin D, Şen N, Erbay PD.** Lise Öğrencilerinin Yeme Alışkanlıkları ve Beden Ağırlığını Denetleme Davranışları. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, **2007**; 6(2):98-105.
142. **Akdemir D, Çetin FÇ.** Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Bölümüne Başvuran Ergenlerin Klinik Özellikleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, **2008**; 15(1):5-13.
143. **Görker I, Korkmazlar Ü, Durukan M, Aydoğdu A.** Çocuk ve Ergen Psikiyatri Kliniğine Başvuran Ergenlerde Belirti ve Tanı Dağılımı. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, **2004**; 7(2):103-110.
144. **Eneç Can F.** Edirne Şehir Merkezindeki Lise Öğrencilerinde Riskli Sağlık Davranışlarının Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Edirne, **2007**.
145. **Çınar SE, Tekin Ö, Keçeci B, Çetin D.** Ergenlerde Heyecan Arayışı, Yıkıcı Davranışlar ve Üst Bilişsel Farkındalığın Siber Zorbalığı Yordayıcılığı. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, **2021**; 54(54):169-187.
146. **Garaigordobil M.** Psychometric Properties of the Cyberbullying Test, a Screening Instrument to Measure Cybervictimization, Cyberaggression and Cyberobservation. *Journal of Interpersonal Violence*, **2017**; 32(23):3556-3576.
147. **Jung YE, Leventhal B, Kim YS, Park TW, Lee SH, Lee M,..., Park JI.** Cyberbullying, Problematic Internet Use, and Psychopathologic Symptoms Among Korean Youth. *Yonsei Medical Journal*, **2014**; 55(3):826.
148. **Sticca F, Ruggieri S, Alsaker F, Perren S.** Longitudinal Risk Factors for Cyberbullying in Adolescence. *Journal of community & Applied Social Psychology*, **2013**; 23(1):52-67.
149. **Ybarra ML, Mitchell KJ.** Prevalence and Frequency of Internet Harassment Instigation: Implications for Adolescent Health. *Journal of Adolescent Health*, **2007**; 41(2):189-195.
150. **Haylı RG, Çırak Y.** Ergenlerde Siber Zorbalığın Riskli Davranışlar ve Prososyal Davranışlar Bağlamında Değerlendirilmesi. 5. Uluslararası Ankara Multidisipliner Bilimsel Çalışmalar Kongresi Özet Bildiri, Ankara, **2022**; (2):76.
151. **Chang FC, Chiu CH, Miao NF, Chen PH, Lee CM, Chiang JT, Pan YC.** The Relationship Between Parental Mediation and Internet Addiction Among Adolescents, and The Association With Cyberbullying and Depression. *Journal of Comprehensive Psychiatry*, **2015**; 57:21-28.
152. **Kowalski RM, Giumetti GW, Schroeder AN, Lattanner MR.** Bullying in The Digital Age: a Critical Review and Meta-Analysis of Cyberbullying Research Among Youth. *Psychological Bulletin*, **2014**; 140(4):1073-1137.
153. **Vieno A, Gini G, Santinello M.** Different Forms of Bullying and Their Association to Smoking and Drinking Behavior in Italian Adolescents. *Journal of School Health*, **2011**; 81(7): 393-399.

154. **Grading P, Strohmeier D, Spiel C.** Definition and Measurement of Cyberbullying. *Journal of Cyberpsychology*, **2010**; 4(2).
155. **Raskauskas J, Stoltz AD.** Involvement in Traditional and Electronic Bullying Among Adolescents. *Journal of Developmental Psychology*, **2004**; 43(3):564.
156. **Eroğlu Y, Aktepe E, Akbaba S, Işık A, Özkorumak E.** Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Yaygınlığının ve Risk Faktörlerinin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, **2015**; 40(177).
157. **Beckman L, C. Hagquist, L. Hellstrom.** Discrepant Gender Patterns for Cyberbullying and Traditional Bullying – An Analysis of Swedish Adolescent Data. *Computers in Human Behavior*, **2013**; 29:1896–1903.
158. **Connell NM, Schell-Busey NM, Pearce AN, Negro P.** Badgrlz? Exploring Sex Differences in Cyberbullying Behaviors. *Youth Violence and Juvenile Justice*, **2014**; 12(3):209-228.
159. **Boyar Ü.** Ergenlerde Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Depresyon ve Başetme İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir, **2023**.
160. **Bolat D, Korkmaz Ö.** Ortaokullarda Ergenlik Çağındaki Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışları, Sosyal Medya Bağımlılıkları ve Sosyal Medya Bozuklukları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, **2021**; 25(1):253-268.
161. **Bayhan V.** Z Kuşağı Lise Gençlerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ile Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyimleri. *İlahiyat Akademi*, **2020**; (12):117-144.
162. **Karaca MB.** İnternet Bağımlılığının, Yenilik Arama ve Risk Alma Davranışları ile İlişkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep, **2019**.
163. **Özdemir S.** Ergenlerde Siber Zorbalık ve Mağduriyetin, Anne-Baba ve Akran İlişkilerine Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, **2015**.
164. **Baykal F.** Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Ailedeki Koruyucu Etmenlerle İlişkisi: Afyonkarahisar İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, **2016**.
165. **Eroğlu Y, Aktepe E, Akbaba S, Işık A, Özkorumak E.** Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Yaygınlığının ve Risk Faktörlerinin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, **2015**; 40(177).
166. **Pekşen Süslü D.** Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Benlik Saygısı, Anne, Baba ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi. Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul, **2016**.
167. **Yaman E, Sönmez Z.** Ergenlerin Siber Zorbalık Eğilimleri. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, **2015**; 2(1):18-31.
168. **Usta A.** Lise Öğrencilerinin Öfke Düzeyleri ile Siber Zorbalık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Samsun İli Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Samsun, **2013**.
169. **Peker A, Eroğlu Y, Ada Ş.** Ergenlerde Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin Yordayıcılarının İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **2012**; 12(2):185-206.
170. **Bilgiz S, Peker A.** Ergenlerde Kişisel ve Çevresel Faktörlerin Siber Zorbalık Davranışını Yordaması. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, **2020**; 9(2):430-447.
171. **Erdur-Baker Ö, Kavşut F.** Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, **2007**; (27):31-42.

172. Arıçak O. T. Siber Zorbalık: Gençlerimizi Bekleyen Yeni Tehlike. *Kariyer Penceresi*, **2011**; 2(6):10-12.
173. Özdemir M, Akar F. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, **2011**; 4(4):605-626.
174. Atik G, Özmen O, Kemer G. Zorbalık ve Boyun Eğme Davranışı. *Journal of Faculty of Educational Sciences*, **2012**; 45(1).
175. Süslü DP, Oktay A. Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetle İlişkili Bazı Değişkenlerin İncelenmesi. *İlköğretim Online*, **2018**; 17(4):1877-1894.
176. Talan Mİ, Bostan G, Öztürk Y. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumları ile Yalnızlık Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, **2021**; 8(2):378-398.
177. Salı J, Başak B, Akca E. Türkiye’de Ortaokul Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık. *AJESI*. **2015**; 5(2):109-30.
178. Nocentini A, Calmaestra J, Schultze-Krumbholz A, Scheithauer H, Ortega R, Menesini E. Cyberbullying: Labels, behaviours and definition in three European countries. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, **2012**; 20(2):129-142.
179. Karoğlu TT, Çılgın M. Lise öğrencilerinin siber zorbalığı ve siber mağduriyeti üzerine bir çalışma. *Journal of Social Sciences and Education*, **2020**; 3(1):344-355.
180. Özer N, Şad SN. Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve Okul Tükenmişliği. *Milli Eğitim Dergisi*, **2021**; 50(229):393-417.
181. Koçak S, Kınalı A, Üzel AÖ. Siber zorbalık davranışlarının lise öğrencilerinin demografik faktörlerine göre incelenmesi. *Ulusal Eğitim Dergisi*, **2024**; 4(2):906-922.
182. Yalçın S. Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, **2019**.
183. Ünver H. Siber zorbalık ile problemlili internet kullanımı ve riskli internet davranışı arasındaki ilişki ve bu değişkenlerin çeşitli demografik özellikler açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, **2016**.
184. Akyüz A. Ortaokul öğrencilerinde siber zorbalık/siber mağduriyet davranışları ve internet saldırganlığı düzeyleri- Zonguldak örneği. Yüksek lisans tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak, **2019**.
185. Çiftçi H. Siber zorbalık davranışları ile siber mağduriyet düzeylerinin karşılaştırılması. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, **2018**; 6(6):887-897.
186. İğdeli F. Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık, siber mağduriyet ve siber zorbalık duyarlılıklarının çeşitli değişkenler bağlamında incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, **2018**.
187. Arıçak OT, Özbay A. Investigation of the relationship between cyberbullying, cybervictimization, alexithymia and anger expression styles among adolescents. *Computers in Human Behavior*, **2016**; 55:278-285.
188. Wang J, Iannotti RJ, Nansel TR. School bullying among US adolescents: Physical, verbal, relational and cyber. *Journal of Adolescent health*, **2009**; 45(4):368–375.

189. **Dilmaç B, Aydoğan D.** Parental Attitudes as a Predictor of CyberBullying among Primary School Children. *International Journal of Computer and Systems Engineering*, **2010**; 4(7):132-136
190. **Kaner S.** Anababa denetimiyle suç kabul edilen davranış arasındaki ilişki. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara, **1996**.
191. **Ybarra ML, Mitchell KJ.** Online Aggressor/Targets, Aggressors, and Targets: A Comparison of Associated Youth Characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, **2004a**; 45:1308-1316.
192. **Ybarra ML, Mitchell KJ.** Youth engage in online harassment: Associations with caregiver-child relationships, Internet Use, and Personal Characteristics. *Journal of Adolescence*, **2004b**; 27(3):319-336.
193. **Ekşi F.** Narsistik kişilik özelliklerinin internet bağımlılığı ve siber zorbalığı yordama düzeyinin yol analizi ile incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, **2012**; 12(3):1683-1706.
194. **Yıldırım AF, Yazgan ÇÜ.** Saldırganlığın dijital ortamda yeniden üretimi: Üniversite öğrencilerinin saldırganlık ve siber zorbalık/mağduriyet deneyimlerinin incelenmesi. *TRT Akademi*, **2022**; 7(15):648-675.
195. **Çimen İD.** Ergenlerde siber zorbalık, internet aile tutumu ve aile işlevselliğinin etkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, **2018**; 19(4):397-404.
196. **Erdoğan S.** Ortaokul öğrencilerinde internet bağımlılığı, siber zorbalık, siber mağduriyet ve anne baba tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, **2023**.
197. **Yıldız T.** Ebeveyn-Adölesan Bağlanmasının Adölesanın Riskli Davranışlarına Etkisi. Yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Trabzon, **2020**.
198. **Körük S, Aypay A.** Ergenlerde Riskli Davranışların Güvensiz Bağlanma ve Algılanan Sosyal Destek Tarafından Yordanmasında Psikolojik Belirtilerin Aracı Rolü. *Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi*, **2017**, 5(8):23-51.
199. **Cansız C.** Ergenlerde algılanan duygusal istismarın kendine zarar verme ve riskli davranışlar ile ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Burdur, **2019**.
200. **Sever G.** Lise öğrencilerinin madde kullanma eğilimlerinin algılanan sosyal destek ve riskli davranışlarla ilişkisinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep, **2015**.
201. **Akın E, Berkem M.** (2012). İntihar Girişiminde Bulunan Ergenlerde Psikiyatrik Tanıların, Demografik ve Klinik Özelliklerin Değerlendirilmesi. *Fırat Tıp Dergisi*, **2012**; 17(4):228-232.
202. **Danış Z.** Liseye giden öğrencilerin riskli davranışlarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Şanlıurfa, **2019**.
203. **Öğrü E.** Lise Öğrencilerinde Riskli Davranışların Temel İhtiyaçlar ile İlişkisinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı Anabilim Dalı, Eskişehir, **2019**.
204. **Budak B.** Lise Öğrencilerinde Algılanan Aile Aidiyet Duygusu ile Riskli Davranışlara Yönelim Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sivas, **2023**.

205. **Gürtepe A.** Ergenlerde bağlanma sosyal dışlanma ve riskli davranışların incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, **2022**.
206. **Görüroğlu Y.** Ergenlerde riskli davranışlar ile anne-baba tutumlarının belirlenmesi. Yüksek lisans tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hatay, **2019**.
207. **Güler N, Güler G, Ulusoy H, Bekar M.** Lise Öğrencileri Arasında Sigara, Alkol Kullanımı ve İntihar Düşüncesi Sıklığı. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, **2009**; 31(4):340-345.
208. **Ekşi F.** Narsistik kişilik özelliklerinin internet bağımlılığı ve siber zorbalığı yordama düzeyinin yol analizi ile incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, **2012**; 12(3):1683-1706.
209. **Körük S.** Ergenlerde riskli davranışların güvensiz bağlanma ve algılanan sosyal destek tarafından yordanmasında psikolojik belirtilerin aracı rolü. Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, **2016**.
210. **Can U.** Lise Öğrencilerinde Psikolojik İyi Oluş ile Algılanan Sosyal ve Riskli Davranışlar Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Erzincan, **2023**.
211. **Karayağzı MG, Aygün Ö.** Ergenlerin riskli sağlık davranışlarının ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, **2017**; 10(4):242-250.
212. **Şimşek H, Çöplü F.** Lise öğrencilerinin riskli davranışlar gösterme düzeyleri ile okula bağlanma düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **2018**; 4(1):18-30.
213. **Özkan MS, Gündoğan S, Eldeleklioğlu J.** Lise öğrencilerinin riskli davranışlarının karar verme becerileri ve çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *İlköğretim Online*, **2018**; 17(3):1238-1251.
214. **Talu E, Gümüş G.** Ergenlerde akran baskısı ve riskli davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **2020**; 6(2):390-403.
215. **Talu E, Gümüş G.** Ergenlerde benmerkezci düşünce yapısının riskli davranışlara etkisi. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi*, **2021**; 5(1):9-21.
216. **Piko B.** Perceived Social Support from Parents and Peers: Which Is the Stronger Predictor of Adolescent Substance Use? *Substance Use and Misuse*, **2000**; 35(4):617-630.
217. **Özer A, Gençtanırım D, Ergene T.** Türk lise öğrencilerinde okul terkinin yordanması: Aracı ve etkileşim değişkenleri ile bir model testi. *Education in science: the bulletin of the Association for Science Education*, **2011**; 36(161):302.
218. **İzgi İ.** Ergenlerde Riskli Davranışlar, Benlik Saygısı ve Ölüm Kaygısı Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, **2019**.
219. **Mata R, Josef AK, Hertwig R.** Propensity for risk taking across the life span and around the globe. *Psychological science*, 2016; 27(2):231-243.
220. **Uysal R, Bingöl TY.** Ergenlerde Risk Alma Davranışının Öz-Yeterlilik ve Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *The Journal of Academic Social Science*, **2019**; 8(8):573-582.
221. **Beyaz Ş.** Heyecan arama gereksinimi ve akran baskısının ergenlerin risk alma eğilimleriyle ilişkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, **2004**.

222. **Kurupınar A, Erdamar G.** Ortaöğretim öğrencilerinde görülen madde bağımlılığı alışkanlığı ve yaygınlığı: Bartın ili örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, **2014**; 16(1):65-84.
223. **Arslan G, Balkis M.** Ergenlikte görülen problem davranışlar ve aile sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *SDU International Journal of Educational Studies*, **2014**; 1(1):11-23.
224. **Uludağlı NP, Sayıl M.** Orta ve ileri ergenlik döneminde risk alma davranışı: Ebeveyn ve akranların rolü. *Türk Psikoloji Yazıları*, **2009**; 12(23):14-24.
225. **Ulusoy MD, Demir NÖ, Baran AG.** Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Biçimi ve Ergen Problemleri. *Hacettepe Eğitim Bilimleri Dergisi*, **2005**; 4(2):7-9.
226. **Balkaya A, Ceyhan E.** Lise Öğrencilerinin Suç Davranışı Düzeylerinin Bazı Kişisel ve Ailesel Nitelikler Bakımından İncelenmesi. *Aile ve Toplum Kültür Araştırma Dergisi*, **2007**; 3(11):13-27.
227. **Bulut F.** Ergenlerde görülen kural dışı davranışların aile işlevselliği, aile risk faktörü ve yaşam kalitesi açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Adana, **2010**.
228. **Öngören B, Sariefe H, Balcı Y.** Ergenlerde Riskli Davranışların Sosyal Açidan İrdelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, **2017**; 1(62):333-347.
229. **Ekinci Ö.** Mersin merkezdeki liseli ergenlerde riskli davranışlar. Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Mersin, **2016**.
230. **Taştekin E, Bayhan P.** Ergenler arasındaki siber zorbalığın ve mağduriyetin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, **2018**; 5(2):21-45.
231. **Somayağı R, Barnabe C, Martin L.** Risk factors for infection following total joint arthroplasty in rheumatoid arthritis. *The open rheumatology journal*, **2013**;7:119.
232. **Manap, A.** İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileri ve Siber Zorbalık: Samsun İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **2012**, Samsun.
233. **Balcı, Ş.** Beliren Yetişkinlik Döneminde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin İnternet Bağımlılığı ve Sosyal Anksiyete ile İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **2021**, İstanbul.
234. **Zhu C, Huang S, Evans R, Zhang W.** Cyberbullying among adolescents and children: a comprehensive review of the global situation, risk factors, and preventive measures. *Frontiers in Public Health*, **2021**, (9).
235. **Vahip I.** Evdeki şiddet ve gelişimsel boyutu: farklı bir açıdan bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, **2002**; 13(4): 312-319.
236. **Ünal G.** Aile İçi Şiddet. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, **2005**; 2(9).
237. **UNICEF.** Innocenti Araştırma Merkezi, www.unicef.org/turkey 2005.
238. **Williams SA, Myers SJ.** Adolescent violence, *The ABFN Journal*, **2004**; 31-34.
239. **Black K, Lobo MA.** Conceptual Review Of Family Resilience Factors. *Journal of Family Nursing*, **2008**; 14(1): 33-55.

240. **González-Cabrera J, Tourón J, Machimbarrena JM, Gutiérrez-Ortega M, Álvarez-Bardón A, Garaigordobil M.** Cyberbullying In Gifted Students: Prevalence And Psychological Well-Being In A Spanish Sample. *International journal of environmental research and public health*, **2019**; 16(12):2173.
241. **Khairi AK, Li W, Yeo SH, Tong YS, Nazri M, Rahman BA, Motevalli S.** The Importance of Emotional Competence in Preventing Cyberbullying: The Role of Family as Moderator. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, **2022**; 12(4):262-278.
242. **Goodall J, Montgomery C.** Parental involvement to parental engagement: A continuum. *Mapping the Field*, **2023**; 158-169.
243. **Lam WWT, Fielding R, McDowell I, Johnston J, Chan S, Leung GM, Lam TH.** Perspectives On Family Health, Happiness And Harmony (3H) Among Hong Kong Chinese People: A Qualitative Study. *Health Education Research*, **2012**; 27(5):767-779.
244. **Graves BS, Hall ME, Dias-Karch C, Haischer MH, Apter C.** Gender differences in perceived stress and coping among college students. *PLoS One*, **2021**;16(8).
245. **Barrett AE, Turner RJ.** Family structure and substance use problems in adolescence and early adulthood: examining explanations for the relationship, *Society Forthe Study of Addiction*, **2006**;101:109- 120
246. **Kolay-Akfert S, Çakıcı E, Çakıcı M.** Üniversite öğrencilerinde sigara-alkol kullanımı ve aile sorunları ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, **2009**;10:40-47.
247. **Akkül N, Öztop D, Özdemir Ç, Ünalın D, Şahin H.** İntihar Girişiminde Bulunan 6-16 Yaş Grubuna Ait 2002-2006 Yılları Başvuru Kayıtlarının Değerlendirilmesi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, **2009**;4(11):159-172.
248. **Arapaki A, Kokkevi A, Richardson C, Rotsika V.** Changes in associations between psychosocial factors and suicide attemp, **2010**;21(6):694-698.
249. **Avcı R.** Şiddet Davranışı Gösteren ve Göstermeyen Ergenlerin Ailelerinin Aile İşlevleri, Öfke ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **2006**, Adana.
250. **Özçevikel A.** İzmir Bornava Meslek Eğitim Merkezi'nde Eğitim Gören Çıraklarda Risk Alma Davranışları ve Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, **2003**.
251. **Fisher L, Feldman SS.** Familial antecedents of young adult health risk behavior: A longitudinal study. *Journal of Family Psychology*, **1998**;12(1):66.

EKLER

EK-1. Etik Kurul Onayı

T.C. ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ GİRİŞİMSSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

Toplantı Sayısı	Tarih
125	16 Eylül 2022

KARAR NO 42- Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü Adli Bilimler Anabilim Dalı'nda Doç. Dr. Sunay Fırat yönetiminde, Yaren Bıyıklı tarafından yürütülmesi öngörülen, "Ergenlerde Siber Zorbalığın Riskli Davranışlar Açısından İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tez projesi araştırma etiği yönünden değerlendirildi. Toplantıya katılan üyelerin oybirliğiyle uygun olduğuna karar verildi.

BAŞKAN	Prof Dr Selim Kadioğlu Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı
ÜYELER	Prof Dr Davut Alptekin Tıbbi Biyoloji Anabilim Dalı
	Prof Dr Dinçer Yıldızdaş Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı
	Prof Dr Gülşah Seydaoğlu Biyostatistik Anabilim Dalı
	Prof Dr Gürhan Sakman Genel Cerrahi Anabilim Dalı
	Doç Dr Zehra Hatipoğlu Anesteziyoloji ve Reanimasyon Anabilim Dalı
	Doç Dr Yasemin Saygıdeğer Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı
	Av Simay Sönmezateş Hukukçu Üye
	Dr Neşe Kayrın Kurum Dışı Üye

EK-2. Yönetim Kurulu Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 17/10/2022-18874

Ç.Ü. BAĞIMLILIK VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÖNETİM KURULU KARARLARI

TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI	TOPLANTI TARİHİ	Ek-3
24	8	12.10.2022	

12.10.2022 tarihinde saat 13.00'da toplanan Enstitü Yönetim Kurulunca aşağıdaki kararlar oy birliği ile kabul edildi.

Karar-3: Adli Bilimler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi 2021941007 No'lu Yaren BIYIKLI'nın Tez önerisinin kabulüne ait 06.09.2022 tarihli ve 16/1 sayılı Akademik Kurul kararı görüşüldü.

Adli Bilimler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi 2019943005 No'lu Yaren BIYIKLI'nın "Ergenlerde Siber Zorbalığın Riskli Davranışlar Açısından İncelenmesi" başlıklı Yüksek Lisans tez önerisine ait Akademik Kurul Kararının kabulüne ve kararın Anabilim Dalı ile öğrencinin Danışmanına bildirilmesine oy birliği ile karar verildi.

e-imzalıdır

Prof. Dr. Necmi ÇEKİN (Enstitü Müdürü)

Başkan

e-imzalıdır

Prof. Dr. M. Ata SEÇİLMİŞ (Enstitü Müd. Yrd.)

Üye

e-imzalıdır

Prof. Dr. Ayşe SERİN (Enstitü Müd. Yrd.)

Üye

e-imzalıdır

Prof. Dr. Gonca KARAKUŞ

Üye

e-imzalıdır

Prof. Dr. Fulya CENKSEVEN ÖNDER

Üye

e-imzalıdır

Prof. Dr. Naime Zülal ELEKCİOĞLU

Üye

(KATILAMADI)

EK-3. Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü Tez Çalışma İzni

17/10/2022-529941

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : E-57861215-050.02.02-529941
Konu : Yönetim Kurulu Kararı

17/10/2022

Sayın Doç.Dr. Sunay FIRAT

Enstitümüzün 12.10.2022 tarih ve 24 / 1, 2, 3, 7 No'lu Yönetim Kurulu Kararı yazımız ekinde sunulmuştur.

Gereğini rica ederim.

Prof.Dr. Necmi ÇEKİN
Enstitü Müdürü

Ek: Yönetim Kurulu Kararları (4 sayfa)

Dağıtım:
Adli Bilimler Anabilim Dalı Başkanlığına
Sayın Doç.Dr. Sunay FIRAT
Sayın Özge Yüksel Tuşba KÖKKİZ

EK-4. Ebeveyn Onam Formu

Sayın Veli;

Çocuğunuzun katılacağı bu çalışma, “Ergenlerde Siber Zorbalığın Riskli Davranışlar Açısından İncelenmesi” adıyla, 3 Şubat 2023- 20 Haziran 2023 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi:

Ergenlerde riskli davranışları keşfedebilmek ve koruyucu-önleyici çalışmalar geliştirebilmektir.

Araştırma Uygulaması: Anket şeklindedir.

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’nın ve okul yönetiminin de izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çocuğunuz çalışmaya katılıp katılmamakta özgürdür. Araştırma çocuğunuz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır. Çocuğunuzun katılımı **tamamen sizin isteğinize bağlıdır**, reddedebilir ya da herhangi bir aşamasında ayrılabilirsiniz. Araştırmaya katılmamama veya araştırmadan ayrılma durumunda öğrencilerin akademik başarıları, okul ve öğretmenleriyle olan ilişkileri etkilemeyecektir.

Çalışmada öğrencilerden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir.

Uygulamalar, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden çocuğunuz kendisini rahatsız hissederse cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta özgürdür. Bu durumda rahatsızlığın giderilmesi için gereken yardım sağlanacaktır. Çocuğunuz çalışmaya katıldıktan sonra istediği an vazgeçebilir. Böyle bir durumda veri toplama aracını uygulayan kişiye, çalışmayı tamamlamayacağını söylemesi yeterli olacaktır. Anket çalışmasına katılmamak ya da katıldıktan sonra vazgeçmek çocuğunuza hiçbir sorumluluk getirmeyecektir.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz.

Saygılarımızla,

Araştırmacı :
İletişim Bilgileri :

*Velisi bulunduğum sınıfı numaralı öğrencisi
.....’in yukarıda açıklanan araştırmaya katılmasına izin veriyorum.
(Lütfen formu imzaladıktan sonra çocuğunuzla okula geri gönderiniz*).*

Tel:

.../.../2023

Veli Adı- Soyadı:

İmza:

EK-5. Öğrenci Onam Formu

ÖĞRENCİ ONAM FORMU

Merhabalar, birazdan katılacağınız bu çalışma Çukurova Üniversitesi, Adli Bilimler Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi Psikolog Yaren BIYIKLI tarafından Doç. Dr. Sunay FIRAT' ın danışmanlığı ile yürütülen tez çalışmasının bir parçasıdır. Çalışma sırasında size kendinizi tanımanız ve davranışlarınızı anlamlandırabilmeniz ile ilgili sorular sorulacaktır.

- Vereceğiniz tüm bilgiler bilimsel amaçlarla toplanmaktadır.
- Çalışmaya katılan kişilere isim ve soy isim sorulmamaktadır. Soruları cevaplarken rahat olabilirsiniz.
- Soruların doğru veya yanlış cevabı yoktur. Hangi cevap size daha yakın geliyorsa lütfen onu işaretleyiniz
- Bu bir sınav değildir. Verilen cevaplar kişisel olarak hiçbir şekilde bulunamaz. Hakkınızda kanıt olarak kullanılamaz!
- Lütfen soruları iyi okuyunuz!
- Çalışma sırasında bir problem yaşarsanız el kaldırarak yardım istemeniz yeterlidir.
- Çalışmanın herhangi bir noktasında sayfanın sağ altında bulunan “Çalışmadan çekilmek istiyorum.” kutucuğunu doldurarak çalışmayı bitirebilirsiniz.
- Çalışmaya katıldığınız için teşekkür ederim.

Tarih:

☐ Çalışmaya katılmak istiyorum.

☐ Çalışmaya katılmak istemiyorum.

EK-6. Ebeveyn Sosyodemografik Veri Formu

Yaşınız

Cinsiyetiniz:

☐ Kadın ☐ Erkek

Eğitim düzeyiniz:

- ☐ Okur-yazar
☐ İlkokul
☐ Ortaokul
☐ Lise
☐ Üniversite/Yüksekokul

Medeni durumunuz:

- ☐ Bekâr
☐ Evli
☐ Eşi vefat etmiş
☐ Ayrılmış/Diğer

Aile yapınız:

- ☐ Çekirdek aile
☐ Geniş aile
☐ Diğer (Boşanmış, Ayrı yaşama vs.)

Eşinizin eğitim düzeyi:

- ☐ Okur-yazar değil
☐ Okur-yazar
☐ İlkokul
☐ Ortaokul
☐ Lise
☐ Üniversite / Yüksekokul

Mesleğiniz:

- ☐ Ev hanımı
☐ Memur
☐ İşçi
☐ Serbest meslek

Eşinizin mesleği:

- ☐ Çalışmıyor
☐ Memur
☐ İşçi
☐ Serbest meslek

Ailenizin aylık toplam gelir düzeyi:.....

Size göre bu ekonomik gelir düzeyiniz nasıldır?

- ☐ Düşük
☐ Orta
☐ Orta üstü
☐ Yüksek

Çocuk sayınız:.....

☐ Hayır

☐ Evet/.....

Ailenizde şiddet eyleminde bulunan var mı? Cevabınız evet ise kim olduğunu açıklayınız:

☐ Hayır

☐ Evet.....

Hiç şiddete maruz kaldınız mı?

Cevabınız evet ise kim olduğunu ve sıklığını açıklayınız:

☐ Hayır

☐ Evet

Herhangi bir suçla karıştınız mı? Evet ise belirtiniz.

☐ Hayır

☐ Evet

Sigara, alkol ya da madde kullanıyor musunuz? Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.

☐ Sigara kullanıyorum

☐ Alkol kullanıyorum

☐ Madde kullanıyorum

☐ Hiçbirini kullanmıyorum

Çocuğunuz şiddete uğradı mı? Cevabınız evet ise kim olduğunu ve sıklığını açıklayınız:

Çocuğunuzun internet kullanım süresini kısıtlar mısınız?

☐ Evet

☐ Hayır

Çocuğunuzun okul başarısını nasıl algılıyorsunuz?

☐ Çok iyi

☐ İyi

☐ Orta

☐ Kötü

☐ Çok kötü

Çocuğunuzun internette nasıl vakit geçirdiğini kontrol eder misiniz?

☐ Evet

☐ Hayır

Çocuğunuzun günlük ortalama internette geçirdiği süre Belirtiniz:.....Saat

EK-7. Öğrenci Sosyodemografik Veri Formu

Yaşınız

Diğer

Cinsiyetiniz:

☐ Kız ☐ Erkek

Aile üyelerinden birini şiddet uygularken gördünüz mü? Cevabınız evet ise kim olduğunu belirtiniz:

☐ Hayır

☐ Evet

Eğitim düzeyiniz:

☐ Ortaokul

☐ Lise

Ailenizin size karşı tutumu nasıl:

☐ İlgili ve koruyucu

☐ Titiz ve katı

☐ İlgisiz ve otoriter

☐ Tutarsız ve güvenilmez

Hiç şiddete maruz kaldınız mı?

Evet ise kim tarafından belirtiniz:

☐ Hayır

☐ Evet

Evinizde sana ait bir oda var mı?

☐ Var ☐ Yok

Siz başkasına şiddet uyguladınız mı?

Evet ise kime yönelik olduğunu belirtiniz:

☐ Hayır

☐ Evet:.....

**Size göre şiddet ne anlama
gelmektedir**

(birden fazla seçebilirsiniz):

☐ Kavga etmek

☐ Vurmak-dövmek

☐ Kızmak- bağışlamak

☐ Kötü davranmak

**Günde hangi sıklıkla internet
kullanıyorsunuz?**

☐ 1 saatten az

☐ 1-3 saat

☐ 4-6 saat

☐ 7 saat ve üzeri

**Aşağıdaki çevrelerin hangisinde
şiddete maruz kaldınız (birden fazla
seçebilirsiniz):**

☐ Aile ☐ Okul ☐ Arkadaş ☐

Aşağıdaki teknolojik aletlerden hangisine sahipsiniz? (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

- ☐ Telefon ☐ Tablet ☐ Bilgisayar
☐ Hepsi ☐ Hiçbiri

Hangi sosyal ağlara üyesiniz? Birden fazla işaretleyebilirsiniz.

- ☐ Youtube ☐ Instagram ☐ Tiktok
☐ Facebook ☐ Snapchat
☐ Hepsi ☐ Diğer

belirtiniz:.....

İnterneti kullanma amacınız nedir?

(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz):

- ☐ Ödevleri yapmak, ders çalışmak
☐ Araştırma yapmak
☐ Müzik indirmek, dinlemek
☐ Video, dizi izlemek
☐ Facebook gibi sosyal ağları kullanmak
☐ Oyun oynamak

Hangi tür bilgisayar oyunlarını tercih edersiniz belirtiniz :.....

Arkadaşlarınızla ilişkileriniz nasıl:

- ☐ Çok iyi ☐ İyi ☐ Orta
☐ Kötü ☐ Çok kötü

Bir önceki soruya cevabınız “Kötü” ya da “Çok kötü” ise bunun sebebi sizce nedir:

- ☐ Beni anladıklarını düşünmüyorum.
☐ Arkadaş grubumun yanında kendimi yetersiz hissediyorum.
☐ Arkadaşlık ilişkilerimde ailemin baskısı ve yönlendirmesi var.
☐ Arkadaşlarımın tehlikeli davranışları oluyor.

Arkadaşlarınızla aranızdaki sorunları en çok nasıl çözmeye çalışırsınız:

- ☐ Konuşarak
☐ Tartışarak
☐ Kavga ederek
☐ Küserek
☐ Diğer.....

Ailenizle ilişkileriniz nasıl:

- ☐ İyi ☐ Orta ☐ Kötü

Bir önceki soruya cevabınız “Kötü” ise; bunun nedenini belirtiniz.....

**Ailenizle ranızdaki sorunları en çok
nasıl çözmeye çalışırsınız:**

- ☐ Konuşarak
- ☐ Tartışarak
- ☐ Kavga ederek
- ☐ Küserek
- ☐ Diğer.....

**Sorun yaşıadığınızda en sık kiminle
paylaşır, yardım istersiniz:**

- ☐ Anne babamla
- ☐ Kardeşlerimle
- ☐ Arkadaşlarımla
- ☐ Akrabalarımla
- ☐ Öğretmenlerimle

EK-8. Riskli Davranışlar Ölçeği

Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)	Kesinlikle Uygun	Uygun	Kısmen Uygun	Uygun Değil	Kesinlikle Uygun Değil
1. Arkadaşlarımla ağız kavgası yaptığım olur.					
2. Arkadaşlarımla küfürlü konuşurum.					
3. Çevremdekilerin eşyalarını izinsiz olarak alırım.					
4. Eğlence olsun diye arkadaşlarımla canını acıtmaktan hoşlanırım.					
5. Hakkımı kavga ederek savunurum.					
6. Arkadaşlarımla tartıştığımda ağzıma geleni söylerim.					
7. Arkadaşlarıma kantinden zorla bir şeyler ısmarlatırım.					
8. Alkol kullandığımda sıkıntılarımla hafiflediğini hissediyorum.					
9. Cesaretimi toplamak için alkol aldığım olur.					
10. Okula alkollü olarak geldiğim olur.					
11. Eğlence mekanlarına gidip alkol alırım.					
12. Kendimi daha iyi hissetmek için alkol kullanırım.					
13. Ailemden gizli arkadaşlarımla alkol içmek için dışarı çıkarım.					
14. Kontrolümü kaybedecek kadar alkol kullandığım olur.					
15. Sigara kullanıyorum.					
16. Okulda sigara içebilirim.					
17. Evde sigara içebilirim.					
18. İsteddiğimde kolaylıkla sigara alabilirim.					
19. Canım sıkıldığında sigara içerek rahatlarım.					

	Kesinlikle Uygun	Uygun	Kısmen Uygun	Uygun Değil	Kesinlikle Uygun Değil
20. En yakın arkadaşım sigara kullanıyor.					
21. Kendime olan güvenim tamdır.					
22. Sabahları mutsuz bir şekilde uyanıyorum.					
23. Sorunlarım karşısında kendimi çaresiz hissediyorum.					
24. Karamsar biriyim.					
25. Ders aralarında kantinden aldıklarımı yerim.					
26. Her gün meşrubat içerim.					
27. Çoğunlukla fast-food yiyecekler tüketirim.					
28. Abur cubur yemekten hoşlanırım.					
29. Çoğunlukla ev dışında yemek yerim.					
30. Okulu bırakmayı düşünüyorum.					
31. Bir an önce okulu bırakıp evlenmek istiyorum.					
32. Evde yapmam gereken işlerden dolayı okula gidemiyorum.					
33. Birkaç yıl okula ara vermek istiyorum.					
34. Arkadaşlarımın birçoğu okula gitmiyor.					
35. Okuldan ayrılıp bir an önce bir işte çalışmaya başlamak istiyorum.					
36. Okulda başarılı olmam bana bir fayda sağlamayacaktır.					

EK-9. Siber Zorbalık Ölçeği

Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)	Hiçbir zaman	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
İnternette başkasının adını kullanarak e-mail hesabı (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) açarım.				
Facebook, Twitter gibi sitelerde başkalarının adını gizlice kullanarak hesap açarım.				
İnternette arkadaşlarımla ya da başka kişilerin kişisel bilgilerini kullanırım.				
İnternette başka kişilere virüslü mesaj (e-mail) gönderirim.				
Arkadaşlarımla şifrelerini onların haberi olmadan internette kullanırım.				
İnternette arkadaşlarımla şifrelerini kullanarak gizlice e-mail (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) adreslerine girmeye çalışırım.				
İnternette arkadaşlarımla şifrelerini kullanarak gizlice onların oyunlarına girmeye çalışırım.				
İnternette başka kişilere onları tehdit eden mesajlar gönderirim.				
İnternette başka kişilere ya da arkadaşlarıma onların hoşlanmayacağı mesajlar gönderirim.				
İnternette başka kişilerin ya da arkadaşlarımla fotoğraflarını izinlerini almadan farklı sitelerde yayınlıyorum.				
İnternette başka kişilerin ya da arkadaşlarımla fotoğraflarını onların iznini almadan mesaj (e-mail) ile diğer kişilere gönderirim.				
İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla ilgili onların hoşlanmayacağı haberler yayınlıyorum.				
İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla ilgili gerçek olmayan söylentiler yayıyorum.				
İnternette başka kişilere ya da arkadaşlarıma hakaret eden mesajlar gönderirim.				
İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla alay ederim.				
İnternette arkadaşlarıma ya da başkalarına hoşlanmayacakları kötü isim ya da lakap takarım.				
Bir insanın yüzüne asla söyleyemeyeceğim şeyleri internette ya da cep telefonunda rahatlıkla söylerim.				

	Hiçbir zaman	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
. Cep telefonundan başka kişilere onları tehdit eden mesajlar gönderirim.				
. Cep telefonundan başka kişilerin fotoğraflarını onların iznini almadan diğer kişilere gönderirim.				
. Cep telefonundan başka kişilere onların hoşlanmayacağı mesajlar gönderirim.				
. Cep telefonunu kullanarak başka kişilerle ilgili gerçek olmayan söylentiler yayarım.				
. Cep telefonundan başka kişilere hakaret eden mesajlar gönderirim.				
. Cep telefonunu kullanarak başka kişilerle alay ederim.				
. Telefonla başkalarını arayarak onları rahatsız ederim.				

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Psikoloji bölümünde lisans eğitimimi tamamladım. Lisans dönemimde birçok sosyal kulübe üye oldum. 2019 yılında Erasmus Değişim Programı ile Portekiz’de 6 ay boyunca değişim öğrencisi olarak öğrenim gördüm. Bu süreçte ingilizceyi geliştirdim, çeşitli kültürlerden insanlarla etkileşime girdim ve aldığım derslerde birçok sunum gerçekleştirerek akademik sunum becerisi edindim. 2021 yılında bölümümü 3.18 ortalama ile bitirerek mezun olmaya hak kazandım.

Eğitim

- Çukurova Üniversitesi- Adli Bilimler Yüksek Lisans Programı (2021-)
- Ondokuz Mayıs Üniversitesi- Psikoloji (2017-2021)

İş Deneyimleri

- ŞekerBank T.A.Ş- İnsan Kaynakları (02.12.2024-Devam ediyor)
- MEMO GLOBAL Danışmanlık ve Ticaret Ltd. Şti.- İnsan Kaynakları Uzmanı (22.05.2024-22.10.2024)
- Evimdeki Psikolog Online Terapi Platformu- Psikolog (10.09.2022-15.07.2023)
- Fatma Ana Rehabilitasyon Merkezi- Psikolog (10.08.2021- 15.07.2022)

Projeler

Lisans döneminin 3. yarıyılında aldığım Proje Geliştirme dersi kapsamında bitirme tezi niteliğinde “Üniversite Öğrencilerindeki Bilişsel Esneklik ve Akademik Öz Yeterliliğin Uzaktan Eğitime Uyum Sürecine Etkisinin İncelenmesi” adlı çalışmamız olmuştur.